

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΠΠΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΑΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ
ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (ΕΛΛΑΔΑ,
ΙΣΠΑΝΙΑ, ΙΤΑΛΙΑ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ)**

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΑΜ:16968

ΚΑΤΣΟΥΡΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΜ:17033

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΝΤΟΒΑΣ ΔΗΜ.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2022

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	4
Ορισμός οικονομικής κρίσης-Περίληψη.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ Οικονομική κρίση στην Ελλάδα	5
Ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ.....	5
Η οικονομία της Ελλάδας από την μεταπολίτευση έως το 2009.....	6
Το έλλειμα του 2009 και το ξέσπασμα της κρίσης.	8
Μνημόνια (δανειακές συμβάσεις) στην Ελλάδα	8
Τρόικα	12
Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον Ελληνικό λαό.....	12
Οι δανειακές συμβάσεις το ποσό βοήθησαν την ελληνική οικονομία για να ανακάμψει ποτέ τέλειωσαν και το αποτέλεσμα που είχαν.....	19
Επίλογος	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ Οικονομική κρίση στην Ισπανία	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εκλογές και άνοδος του λαϊκού κόμματος.....	23
Η φούσκα της ιδιοκτησίας που οδήγησε την Ισπανία στην οικονομική κρίση.....	24
Το κύριο πρόβλημα που προέκυψε με την φούσκα της ιδιοκτησίας.....	26
Το τραπεζικό σύστημα της Ισπανίας και η οικονομική κρίση του 2008.....	26
Απασχόληση και ανεργία στην Ισπανία κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.....	27
Δημόσιο χρέος και οικονομική διάσωση του 2012	27
Δανειακές συμβάσεις Ισπανίας	28
Ανεργία των νέων στην Ισπανία.....	29
Ο ρόλος των ισπανικών τράπεζων στην οικονομική κρίση	29
Η κοινωνική κρίση σε συνέχεια του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης.....	32
Εκπαιδευτικό σύστημα της Ισπανίας τα χρόνια της κρίσης.....	34
Η οικονομική κρίση της Ισπανίας και η ανανέωση που έφερε σε πολιτικό και οικονομικό τομέα.	35
Επίλογος	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Οικονομική Κρίση στην Ιταλία ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία	39
Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Οικονομική κρίση στην Πορτογαλία	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Δημοκρατική πολιτική και δημόσια οικονομικά στην Πορτογαλία - μια επισκόπηση	48
Η κατάσταση στην Πορτογαλία πριν από την εκδήλωση της	51
Κρίσης και οι σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική αστάθεια	51
Δημοσιονομική πολιτική	52
Οικονομική κατάσταση	54
Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση.....	55
Πλαίσιο δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο	55
Παράγοντες που συμβάλλουν στην αρχική ανθεκτικότητα της πορτογαλικής οικονομίας	56
Ενισχύσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα, δημοσιονομική μεταρρύθμιση και διακριτική δημοσιονομική τόνωση	57
Δημοσιονομικές εξελίξεις μέχρι τον προϋπολογισμό του 2011 (που παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 2010).....	59
Το νέο δημοσιονομικό πλαίσιο και το μνημόνιο (διάσωση).....	59
Η εισαγωγή ενός νέου δημοσιονομικού πλαισίου.....	60
Μνημόνιο, πορεία εξυγίανσης και κύρια μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος	60
Συμπεράσματα.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
.....	66
Βιβλιογραφία.....	68

Πρόλογος

Σε αυτήν την πτυχιακή εργασία θα παρακολουθήσουμε και θα δούμε την κοινωνικοοικονομική κρίση που βίωσαν οι χώρες Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία σε συνέχεια του ξεσπάσματος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε στην Αμερική το 2007 με την κατάρρευση των Lehman Brothers και πως η κάθε μια από αυτές τις χώρες βίωσε την κοινωνικοοικονομική κρίση καθώς και τις συνέπειες της.

Εμείς θα παρουσιάσουμε την εξέλιξη του δημοσίου χρέους για κάθε μια από αυτές τις 4 χώρες καθώς και την ιστορική εξέλιξη του μέσα στα χρόνια, τα λάθη των κυβερνήσεων, τις πολιτικές συγκρούσεις και τις ασταθείς κυβερνήσεις που με τις επιλογές τους έφεραν τις χώρες αυτές σε άσχημες συνθήκες.

Σε όλες τις περιπτώσεις περιγράφονται λύσεις που δοθήκαν καθώς και προσπάθειες που ήταν ή αποτυχημένες ή επιταχυμένες εφόσον κάθε χώρα συνεργάστηκε με την Ε.Ε. το Δ.Ν.Τ. και την Ε.Κ.Τ.

Λέξεις κλειδιά: Δ.Ν.Τ., Ε.Κ.Τ., κρίση των τράπεζων, οικονομική κρίση, κοινωνική κρίση, δημόσιο χρέος, Α.Ε.Π., ευρωπαϊκή οικονομία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία.

Ορισμός οικονομικής κρίσης

Οικονομική κρίση είναι μια πολύ δύσκολη κατάσταση που μπορεί να περιέλθει ένα άτομο ή μια επιχείρηση ή όπως στην περίπτωση μας ολόκληρες χώρες λόγω κάποιον κακών οικονομικών διαχειρίσεων η από την απότομη πτώση στην αξία κάποιον περιουσιακών στοιχείων. Πολλές κρίσης στην οικονομία συνδέονται ακόμα και με την πτώση διάφορων χρηματιστηρίων ή και τραπεζών όπως θα δούμε αναλυτικότερα και στην συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Το τελευταίο τρίμηνο του 2008 διαπιστώθηκε μια μεγάλη αδυναμία δανεισμού του δημοσίου της Ελλάδας με χαμηλό επιτόκιο από τις διεθνείς αγορές και αυτό είχε ως αντίκτυπο να μην μπορεί να πληρώσει το χρέος με το έλλειμα του τότε προϋπολογισμού να είναι περί το 15,4%.

Λόγω αυτής της άσχημης οικονομικής της κατάστασης η Ελλάδα ήταν αδύναμη στο να αντιμετωπίσει την παγκόσμια οικονομική ύφεση.

Συνεπώς όλα αυτά τα γεγονότα έκαναν το δημόσιο χρέος από τα 269,3 δις να ανεβεί στο ποσό των 299,7δις και κάπως έτσι χάθηκε η εμπιστοσύνη προς την ελληνική οικονομία και υπήρξε απότομη άνοδος των spreads και υποβαθμίστηκε η πιστοληπτική μας ικανότητα.

Όλα αυτά οδήγησαν την τότε κυβέρνηση σε διάφορες ρυθμίσεις κυρίως φορολογικές αλλά είχαμε ακόμα και περικοπές στις δαπάνες μας ως κράτος αλλά και εφαρμόσαμε 3 μετρά πακέτων διάσωσης τα γνωστά σε όλους μας μνημόνια.

Όλα αυτά λοιπόν όπως γίνεται ευκολά αντιληπτό είχαν και ένα τεράστιο κοινωνικό αντίκτυπο.

Ένταξη της Ελλάδας στην ONE

Η ένταξη της Ελλάδας στην ONE καλωσορίστηκε με θετικό τρόπο τόσο από τους Έλληνες όσο και από το εξωτερικό. Από το 2001 που η Ελλάδα εισάχθηκε στην ONE μέχρι και το 2007 το ΑΕΠ της αυξήθηκε κατά 4,2% ενώ το 2008 είχαμε μια μείωση περίπου 0,6% λόγω της οικονομικής ύφεσης που υπήρχε. Παράλληλα το ποσοστό του πληθωρισμού ανερχόταν περί το 3,3% σταθερά όλα αυτά τα χρόνια και ήταν σε χαμηλά επίπεδα για την Ελλάδα μεν αλλά πολύ υψηλός σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης.

Η οικονομία της Ελλάδας από την μεταπολίτευση έως το 2009.

Από την μεταπολίτευση και ύστερα η Ελλάδα μπήκε σε μια μεγάλη περίοδο δανεισμού το οποίο είχε ως άμεση συνέπεια να αυξηθεί δραματικά το χρέος. Στο διάστημα 1980-1993 το χρέος αυξήθηκε σε 111,6% του ΑΕΠ. Το εξωτερικό έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών έφτασε το 1981 τα 2,5 δις και η βιομηχανική παραγωγή της Ελλάδας μειώθηκε περί το 2%. Την δεκαετία του 80 είχαμε υπέρογκους δανεισμούς. Αυτό οφειλόταν στο ότι η Ελλάδα είχε αύξηση σε σημαντικό βαθμό τις μη παραγωγικές δαπάνες που έκανε ενώ δεν είχε και αρκετά έσοδα σαν οικονομία.

Οι τότε κυβερνήσεις για να καταφέρουν να κρατήσουν όρθιες και να μην υπάρξει πτώχευση των κρατικοποιημένων επιχειρήσεων κατέφυγαν στην αύξηση των εξόδων αυτών. Την συγκεκριμένη δεκαετία τα έξοδα του δημοσίου αυξήθηκαν από 625 δις σε 3,2 τρις.

Από το 1984 και μετά το έλλειμα που είχε παρουσιαστεί στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών άρχισε να αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Όλα αυτά λοιπόν σε συνδυασμό με τις απανωτές εκλογικές αναμετρήσεις από τον Ιούνιο του 1989 έως των Απρίλιο του 1990 ανάγκασαν την τότε οικονομική κυβέρνηση να παίρνει δάνεια ακόμα και με επιτόκιο το οποίο έφτανε έως και το 27%.

Η πολιτική που άσκησε η κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές του Απριλίου του 1990 κατάφερε σε έναν μικρό βαθμό την εξυγίανση συγκεκριμένο εταιριών και κατάφερε να αμβλύνει λίγο την οικονομική κατάσταση και άρχισε να μειώνεται σιγά σιγά το χρέος.

Αναλυτικότερα το χρέος από 9,1% του ΑΕΠ που βρισκόταν στα μέσα της δεκαετίας του 90 έφτασε περί το 3% στο τέλος της δεκαετίας αυτής. Το δημόσιο χρέος από 97% που βρισκόταν στα μέσα της δεκαετίας του 90 έφτασε στο 94%. Το πρωτογενές πλεόνασμα από 2,2% που βρισκόταν στα μέσα της δεκαετίας αυτής αυξήθηκε σε 4,3% στο τέλος της δεκαετίας αυτής. Σε συνδυασμό λοιπόν και με κάποιους άλλους παράγοντες είχαμε μια σημαντική μείωση των ελλειμάτων και του χρέους της χώρας.

Όμως το φθινόπωρο του 2004 και κατόπιν πιέσεων που ασκήθηκαν στον τότε υπουργό οικονομικών υπήρξε μια οικονομική απογραφή. Μια απογραφή όμως που έδειξε απόκρυψη κάποιων δαπανών της προηγούμενη κυβέρνησης. Συνέπειες αυτής της ενέργειας ήταν η χώρα να μπει υπό τριετή επιτήρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να μειωθεί η αξιοπιστία της στις αγορές της Ε.Ε.

Επιπροσθέτως αποκαλύφθηκε ότι η Ελλάδα δεν πληρούσε τα κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ για ένταξη στην ΟΝΕ επειδή το έλλειμα της το 1999 εξακολουθούσε να ήταν περισσότερο από 3%.

Από το 2003 έως το 2008 είχαμε αύξηση των δαπανών για μισθούς και συντάξεις από 46,7 δις το 2003 σε 80 δις το 2008 ενώ από το 2004 έως το 2007 είχαμε αύξηση του ΑΕΠ και ταυτόχρονα είχαμε αύξηση του χρέους του ΑΕΠ.

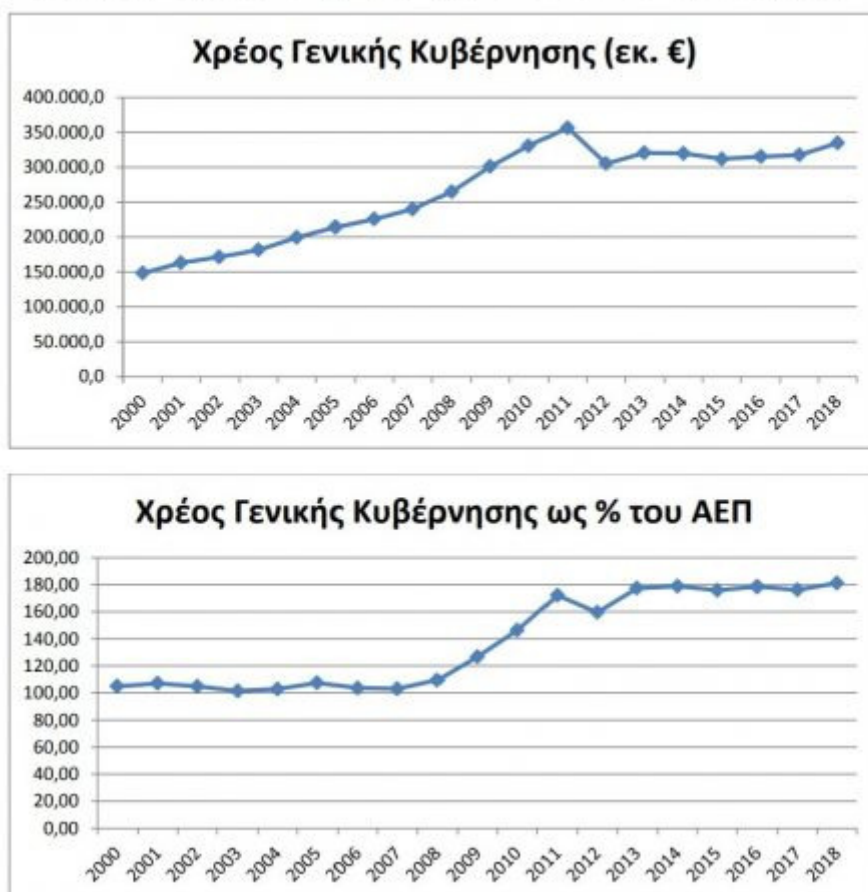
Συνοψίζοντας λοιπόν η ελληνική οικονομία εκ της βάσης της ήταν αρκετά εύθραυστη και υπήρχανε πάρα πολλά προβλήματα. Αυτό οφείλετε στο ότι βασίστηκε σε κάποιους αρκετά εύθραυστους τομείς όπως ναυτιλία και λιανεμπόριο.

Η ελληνική οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με τον αποκλεισμό της από τον απευθείας δανεισμό από την ΕΚΤ και επίσης είχαμε ελαχιστοποίηση των κεφαλαιακών εισροών. Όλα αυτά σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η φοροδιαφυγή, η χαμηλή παραγωγή έπαιξαν βασικό ρόλο στην κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας.

Όλα αυτά οδήγησαν σε μεγάλα προβλήματα όπως υψηλό χρέος, η Ελλάδα δανειζόταν πλέον με αρκετά υψηλά επιτόκια δανεισμού, είχαμε αύξηση του ποσοστού της ανεργίας κυρίως στους νέους. Επιπροσθέτως αυξήθηκαν οι δαπάνες για μπορέσει να συντηρηθεί κάπως το πελατειακό κράτος. Ακόμα είχαμε μεγάλη ακρίβεια στην χώρα σε όλα σχεδόν τα αγαθά της και οι Ελλάδα έπαψε να αποτελεί τόπο επενδύσεων.

ΧΡΕΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Η ιστορική εξέλιξη του χρέους Γενικής Κυβέρνησης αποτυπώνεται στα παρακάτω γραφήματα:

Πηγή: newmoney.gr

Το έλλειμμα του 2009 και το ξέσπασμα της κρίσης.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα για το 2009 ήταν της τάξης του 15% και έδειξε ότι το χρέος θα αυξανόταν από 110% του ΑΕΠ σε 125%. Όλο αυτό ήταν φυσικό επακόλουθο της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 2008 και κάποιων άλλων οικονομικών παραγόντων και έτσι έμεινε στάσιμο το ΑΕΠ και είχαμε ύφεση. Πάρα την μεγάλη προσπάθεια της κυβέρνησης να αποκρύψει όλα αυτά τα δεδομένα από την ευρωπαϊκή επιτροπή αλλά αδίκως διότι υπήρχαν αρκετοί δείκτες που αποτύπωναν την αλήθεια.

Μετά τις εκλογές του 2009 και συγκεκριμένα στις 20-10-2009 ο ECOFIN ανακοίνωσε ότι το έλλειμμα βρίσκεται στο 12,5% από το 6% που λανθασμένα είχε υπολογίσει η προηγούμενη κυβέρνηση. Στις 22-10-2009 ο οίκος FITCH υποβίβασε την Ελλάδα από Α σε Α-. Στην συνέχεια η κυβέρνηση τηρώντας τις προεκλογικές της υποσχέσεις καταβάλλοντας επιδόματα σε κοινωνικές ομάδες που τα είχαν ανάγκη και παίρνοντας κάποια μέτρα εξυγίανσης του δημοσίου.

Λίγο καιρό μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού του 2010 ο οίκος αξιολόγησης FITCH υποβίβασε την ελληνική οικονομία εκ νέου με BBB+. Σειρά πήραν και άλλοι οίκοι αξιολόγησης που υποβίβασαν με την σειρά τους την οικονομία της Ελλάδας και έκριναν ότι το πρόγραμμα εξυγίανσης που ακολουθούσε ήταν φτωχό.

Από τον Ιανουάριο του 2010 έως και τον Απρίλιο του 2010 το επιτόκιο περιθωρίου ή αλλιώς spread άρχισε να ανεβαίνει ταχύτατα και τον Απρίλιου του 2010 έφτασε περισσότερες από 1000 μονάδες.

Μνημόνια (δανειακές συμβάσεις) στην Ελλάδα

Όλα τα ανώτερο λοιπόν οδήγησαν και έφεραν την μεγάλη οικονομική κρίση στην Ελλάδα και στράφηκε σε κάποια διεθνή προγράμματα διάσωσης. Αυτά είναι τα γνωστά σε όλους μας μνημόνια.

Στις 3-5-2010 η Ελλάδα αιτήθηκε από όλες τις χώρες της ευρωζώνης 80δισ και επιπλέον αιτήθηκε από το ΔΝΤ άλλα 30δισ. Για να μπορέσει όμως η Ελλάδα να πάρει αυτά τα χρήματα έπρεπε να προβεί σε κάποιες συμφωνίες για κάποια μέτρα.

Έτσι λοιπόν υπεγράφησαν τρεις συνεχόμενες δανειακές συμβάσεις (μνημόνια).

-Μνημόνια οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής

-Τεχνικό μνημόνιο συνεννόησης

-Μνημόνιο συνεννοήσεις στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής

8-5-2010 υπογραφήκαν με τις χώρες της ευρωζώνης η <Σύμβαση δανειακής διευκόλυνσης> και ο <Διακανονισμός χρηματοδότησης αμέσου ρευστότητας>. Τις συμφωνίες αυτές με μια λέξη τις ονομάσαμε μνημόνιο.

Το δεύτερο μνημόνιο υπεγράφη την 1-3-2012 εκ νέου αναμεσά στην τότε ελληνική κυβέρνηση και την ευρωπαϊκή επιτροπή, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ.

Οι ηγέτες των χωρών της ευρωζώνης την 21-7-2011 συνέταξαν ένα σχέδιο για μια δεύτερη δεσμίδα μέτρων διάσωσης της ελληνικής οικονομίας. Ανερχόταν περίπου στα 109δισ ευρώ και προερχόντουσαν από το ευρωπαϊκό ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (EFSN). Για πρώτη φορά είχαμε την συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και την χρηματοδότηση του. Επιπλέον η Ελλάδα πηρέ από τις τράπεζές άλλα και τις ασφαλιστικές εταιρίες άλλα 37 δισ και άλλα 12,6δισ από προγραμματισμένες αγορές ομολόγων από ιδιώτες.

Στην συνοδό κορυφή του Οκτωβρίου του 2011 έγιναν δυο σημαντικές ενέργειες προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν "μόλυνση" θεσμικών οργάνων σε περίπτωση που η Ελλάδα αθετήσει της υποχρεώσεις που έχει λάβει έναντι των υπολοίπων εταίρων την ΕΕ.

-Είχαμε επιτάχυνση στην κεφαλαιοποίηση ώστε να μην έχουμε οικονομικές ζημιές που θα μπορούσαν να εμφανιστούν από την ελληνική αδυναμία αποπληρωμής.

-Το EFSF από 500δισ προσέφερε 1τρις για να προστατευτεί περισσότερο η χρηματοπιστωτική σταθερότητα σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης .

Ακόμα όλες οι χώρες της ευρωζώνης συμφωνήσαν στο να μειωθεί το ελληνικό χρέος από το 160% του ΑΕΠ που βρισκόταν σε 120% έως το 2020. Όσοι κατείχαν ελληνικά ομόλογα μπορούσαν άμα ήθελαν να “κουρέψουν” τα ομόλογα τους και να αποδεχτούν επιτόκιο 3,5% . Όλο αυτό είχε αποτέλεσμα την μείωση του χρέους της Ελλάδας κατά 100δς.

Η πολιτική αβεβαιότητα που υπήρχε στην Ελλάδα εκείνον τον καιρό όμως έκανε την πρώτη δόση του δάνειου που ήταν προγραμματισμένη να εκταμιευθεί τότε να μην εκταμιευθεί γιατί η τότε ελληνική κυβέρνηση ήθελε να κάνει ένα δημοψήφισμα για τις αποφάσεις της συνοδού κορυφής.

Τελικώς το δημοψήφισμα δεν πραγματοποιήθηκε γιατί η κυβέρνηση Παπανδρέου παραιτήθηκε και η επόμενη κυβέρνηση του Λουκά Παπαδήμου οριστικοποίησε την συμφωνία για το κούρεμα και να περάσει το νέο πακέτο λιτότητας προκειμένου να συμμορφωθεί η Ελλάδα με τις απαιτήσεις της τρόικας.

Η τρόικα πίσω από αυτό το πακέτο στήριξης όρισε τρία πράγματα τα οποία θα έπρεπε να κάνει η Ελλάδα προκειμένου να λάβει τα χρήματα από αυτό το πακέτο στήριξης

-Οριστικοποιήθηκε η συμφωνία που έλεγε ότι όσοι είχαν στην κατοχή τους κρατικά ομόλογα έπρεπε να περικοπούν κατά 50% προκειμένου να διευκολύνουν την μείωση κατά του χρέους κατά 100δς.

-Έπρεπε να μπει σε εφαρμογή άλλο ένα απαιτητικό πρόγραμμα λιτότητας

-Η πλειοψηφία των πολιτικών έπρεπε να υπογράψει ότι το εν λόγω μνημόνιο θα εφαρμόζεται και ακόμα μετά τις εκλογές της 12^{ης} Μαΐου του 2012

Στις 21-2-2012 το Eurogroup ολοκλήρωσε το πακέτο της διάσωσης που θα εφαρμοζόταν στην Ελλάδα.

20-12-2012 το κοινοβούλιο επικύρωσε την συμφωνία αναμεσά στο ESSF, τις ελληνικής δημοκρατίας, του HSFS και της τράπεζας της Ελλάδας.

Το τρίτο μνημόνιο υπογράφηκε στις 13-7-2015 από τον τότε πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα και έληξε στις 20-8-2018.

Από το καλοκαίρι του 2013 ακόμα, ο τότε υπουργός οικονομικών της Γερμανίας εξέφρασε την άποψη του ότι η Ελλάδα έπρεπε να συνάψει ένα άλλο πρόγραμμα διασώσεις. Μια άποψη που άρχισε να ενισχύεται περισσότερο από το 2014 και από άλλα μέλη της γερμανικής κυβέρνησης.

Τον Φεβρουάριο του 2014 η ΤΡΟΙΚΑ ανέφερε ότι εξέταζε να προταθεί στην Ελλάδα ένα νέο πακέτο στήριξης ύψους 15-17δισ ωστόσο περίμενε πρώτα να ολοκληρωθεί το δεύτερο πακέτο στήριξης. Μετά της πρόωρες εκλογές της 25-1-2015 η νέα κυβέρνηση ανέλαβε τις διαπραγματεύσεις για το πακέτο αυτό.

Στις 13-7-2015 και έπειτα από μια διαπραγματεύση περίπου 6 μηνών και έχοντας μεσολαβήσει και ένα δημοψήφισμα μια εβδομάδα νωρίτερα, ο τότε πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας κατέληξε σε συμφωνία με τους δανειστές για ένα νέο τρίτο πακέτο στήριξης μέτρων ύψους περίπου 86δισ με διάρκεια περίπου τριών χρόνων.

Από αυτά τα 86δισ τα 25 προορίζονταν για αποθεματικό στην τράπεζα για να αντιμετωπιστούν τυχόν έξοδα αναδιάρθρωσης.

Αντάλλαγμα σε αυτά τα 86 δισ η Ελλάδα θα έπρεπε να επεξεργαστεί το σύστημα του ΦΠΑ της και να επιβάλει μεγαλύτερη φορολογία για να αυξήσει τα έσοδα της, να υπάρξουν μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό της σύστημα, να υπάρξουν αλλαγές στην δικαιοσύνη, να μειωθούν τα πρωτογενή πλεονάσματα, να υπάρξει ανακεφαλαιοποίηση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και να ιδιωτικοποιηθούν 50δισ κρατικά περιουσιακά στοιχεία.

Στις 14-8-2015 και έπειτα από μια μαραθώνια διαδικασία το τρίτο μνημόνιο υπερψηφίστηκε με 222 ΝΑΙ 64 ΟΧΙ 11 ΠΑΡΩΝ. Μετά τις απαραίτητες διεργασίες το τρίτο μνημόνιο τέθηκε σε ισχύ στις 20-8-2015 και η Ελλάδα έλαβε την πρώτη δόση αξίας 26δισ και επιπλέον έλαβε άλλα 10δισ που προορίζονταν για τις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών.

Τρόικα

Τρόικα είναι μια επιτροπή που ασχολείται κατά κύριο λόγο με την εποπτεία χωρών οι οποίες έχουν σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα. Καθορίζουν την χορήγηση η όχι δάνειων σε χώρες που τα έχουν ανάγκη. Δανείζει με χαμηλό επιτόκιο. Στην Ελλάδα ήρθε για πρώτη φορά το 2010 όταν πλέον η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα δεν ήταν καθόλου καλή και στράφηκε στην τρόικα για να βρει λύσεις. Η τρόικα ήταν μια επιτροπή που έστειλαν στην Ελλάδα το ΔΝΤ και η ΕΚΤ.

Τα μέτρα που αποφάσισε ήταν δυσβάσταχτα προς τον ελληνικό λαό ήταν τα λεγόμενά μετρά λιτότητας. Ουσιαστικά ανέλαβε την οικονομική διακυβέρνηση της Ελλάδας για όλο το διάστημα των δανικών συμβάσεων. Κατηγορήθηκε από τους πολίτες ότι χρησιμοποιούσε νεοφιλελεύθερες πολιτικές και ότι έκανε πράγματα υπέρ ιδιωτών και τραπεζών και σε βάρος του απλού λαού.

Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον Ελληνικό λαό.

Είχαμε αύξηση του κόστους ζωής των νοικοκυριών που μαζί με το φαινόμενο του πληθωρισμού έφερε μια μεγάλη αύξηση του κόστους ζωής για τους καταναλωτές γιατί ξοδεύουν σχεδόν όλο το εισόδημα τους σε αγαθά λόγω της μεγάλης αύξησης των τιμών και δεν μπορούν ούτε να κρατήσουν κάποιο από το εισόδημα τους για το μέλλον αλλά ούτε να καλύψουν κάποιες άλλες ανάγκες τους.

Επίσης παρατηρείται μεγάλη αύξηση στην στέγαση των νοικοκυριών και κυρίως στους λογαριασμούς ύδρευσης ,ηλεκτρισμού και νερού.

Όλες αυτές λοιπόν οι αυξήσεις σε στέγαση ,τρόφιμα και πετρέλαιο απορροφούν σχεδόν όλο το εισόδημα των μεσαίων και κυρίως των φτωχών νοικοκυριών. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν μεγαλώνουν οι ανισότητες μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών νοικοκυριών.

Άλλη μια οικονομική επίπτωση της κρίσης παρατηρείται στους μισθούς των εργαζομένων.

Οι οικονομική κρίση έφερε μεγάλη ανεργία καθώς στο πλαίσιο της μείωσης των περιττών δαπανών από τις επιχειρήσεις υπήρχαν απωθήσεις, είχαμε ελάχιστες νέες θέσεις εργασίας , και μισθούς πείνας οι οποίοι δεν επαρκούσαν πολλές φορές ούτε για τα βασικά. Αυτό έφερε σημαντική αύξηση σε εργασίες με φτηνή απασχόληση και εκ περιτροπής εργασίες.

Όλα τα ανώτερο λοιπόν έφεραν μεγάλη μείωση των μισθωτών εργασιών από το 2010 και έπειτα. Επίσης από το 2010 παρατηρήθηκε μείωση στις προσλήψεις περί το 4% και αύξηση των απολύσεων κοντά στο 1% διαμορφώνοντας για πρώτη φορά αρνητικό ισοζύγιο.

Άλλον τομέα που επηρέασε η οικονομική κρίση είναι το σύστημα υγείας στην Ελλάδα.

Τα μνημόνια που ήρθαν στην Ελλάδα ζητούσαν και κάποιες θυσίες από το ελληνικό σύστημα υγείας. Αναλυτικότερα έπρεπε να μειωθούν οι δημοσιές δαπάνες υγείας της Ελλάδας. Αυτό θα γινόταν με τους εξής τρόπους:

- Μείωση των μισθών των υγειονομικών υπάλληλων
- Περικοπές στους προϋπολογισμούς όλων των δημοσίων ελληνικών νοσοκομείων
- Αναστολή προσλήψεων υγειονομικού προσωπικού (γιατρών ,νοσηλευτών διασωστών ΕΚΑΒ κτλ.)
- Απολύσεις εργαζομένων υγειονομικών
- Κλείσιμο μικρών δημοσίων κέντρων υγείας και νοσοκομείων σε κάποια νησιά με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξυπηρετηθούν οι κάτοικοι των συγκεκριμένων νησιών
- Αυξήθηκε το κόστος για να συμμετέχει ο κόσμος στην δημόσια υγεία

Όλα αυτά λοιπόν σε συνδυασμό με ότι το σύστημα υγείας της Ελλάδας παρουσίαζε ανέκαθεν αδυναμίες ήταν ικανό να δημιουργήσουν διάφορες επιπλοκές στο σύστημα υγείας της Ελλάδας και στις δομές του οι οποίες φάνηκαν μακροχρόνια.

Αρκετός κόσμος που είχε την οικονομική δυνατότητα στράφηκε στην ιδιωτική υγεία. Όμως για κάποιον χαμηλοσυνταξιούχο, άνεργο ή χαμηλόμισθο υπάλληλο η ιδιωτική υγεία ήταν πολυτέλεια.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι έγινε δυσκολότερη η πρόσβαση του κόσμου στα φάρμακα. Λόγω της αύξησης της συμμετοχής στην δημοσία υγεία παρατηρήθηκε αύξηση των τιμών των φαρμάκων.

Είχαμε επιδείνωση στην υγεία του κόσμου που δεν μπορούσε να συμμετέχει στην δημοσία υγεία καθώς δεν μπορούσε να λάβει την απαραίτητη φροντίδα που του χρειαζόταν.

Τα νοικοκυριά μείωσαν την ιδιωτική δαπάνη για την υγεία τους. Μέχρι το 2014 τα νοικοκυριά από τις συνολικές τους δαπάνες το 7,2% το χρησιμοποιούσαν για την υγεία τους ενώ το 2009 το ίδιο ποσοστό έφτανε στο 6,5%. Όμως από το 2014 και μετά παρατηρήθηκε συνολική μείωση του ποσοστού αυτού κατά 21%. Αυτό εξηγείτε στο ότι τότε με την κορύφωση της οικονομικής κρίσης οι άνθρωποι σταμάτησαν να απευθύνονται σε ιδιωτικές κλινικές και εργαστήρια και στράφηκαν στα δημοσία νοσοκομεία και στα εξωτερικά τους ιατρεία.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό από όλα τα ανωτέρω που αναφέραμε ότι μια μεγάλη οικονομική κρίση δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστο το κομμάτι της υγείας.

Έναν άλλο παράγοντα που επηρέασε οι οικονομική κρίση ήταν το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδος.

Κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης το τραπεζικό μας σύστημα αντιμετώπισε πολλές δύσκολες καταστάσεις τις οποίες έπρεπε να ξεπεράσει.

Οι καταθέτες πήραν τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες και αυτό ήταν ένα μεγάλο χτύπημα για την ρευστότητα των καταθέσεων. Από το 2009 μέχρι τα μέσα του 2012 οι τράπεζες έχασαν περίπου 70 δισεκατομμύρια ευρώ από τις καταθέσεις των Ελλήνων.

Μέχρι το τέλος του 2014 είχαν καταφέρει να ανακτήσουν περίπου 15 δις ευρώ. Δυστυχώς ακολούθησε άλλη μια μείωση των καταθέσεων στα μέσα του 2015 περί τα 40 δις ευρώ. Μέσα σε όλα αυτά οι ελληνικές τράπεζες σταμάτησαν να έχουν σχέση με τις διεθνής αγορές χρήματος παράλληλα υπήρξε και μια μείωση της αξίας του ενέχυρου για αν χρηματοδότηση από το ευρωσύστημα.

Δεν υπήρχε επάρκεια στα κεφάλαια των τράπεζων και αυτό οφειλόταν στην ανταλλαγή ομολόγων στο πλαίσιο του PSI που έφερε ζημιές της τάξης των 40 δις ευρώ. Λόγω των μνημονίων είχαμε αρνητική επίδραση στα κέρδη των τράπεζων και στην ποιότητα των χαρτοφυλακίων τους.

Επιπλέον είχαν πρόβλημα στο ενεργητικό τους με τα δάνεια που χορήγησαν προς δημόσιο και ιδιωτικό τομέα είτε επειδή πολλά δάνεια κουρευτήκαν προκειμένου να μπορέσουν να τα πληρώσουν όσοι τα είχαν πάρει η γιατί κάποια δάνεια χαρακτηρίστηκαν κόκκινα και δεν μπόρεσε να γίνει η αποπληρωμή τους.

Είχαν πρόβλημα και με το παθητικό τους αφού οι άνθρωποι που ήταν να καταθέσουν τα χρήματα τους στις τράπεζες έχασαν την εμπιστοσύνη που είχαν στις τράπεζες και δεν κατέθεταν πλέον τα χρήματα τους σε αυτές. Επίσης ένας άνθρωπος που έχει δανειστεί από μια τράπεζα και φημολογείται ότι αυτή η τράπεζα θα χρεωκοπήσει σε ένα μικρό διάστημα πάλι το σκέφτεται να αποπληρώσει τα δάνειο που έχει λάβει.

Όλα αυτά λοιπόν είχαν άμεσο αντίκτυπο στα αποτελέσματα κρίσης και επίσης επηρέασαν την επάρκεια των κεφαλαίων της τράπεζας καθώς και την βιωσιμότητα τους.

Η οικονομική κρίση αυτή δεν γινόταν να μην έχει και επιπτώσεις κοινωνικές στο σύνολο των Ελλήνων.

Ένα από τα κυριότερα είναι η ανεργία το οποίο θεωρείτε ένα κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα. Όλοι αυτή η οικονομική ύφεση των τελευταίων ετών έφερε μεγάλη ανεργία στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα από την αρχή της κρίσης κάθε χρόνο το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται μέχρι και το 2013. Το ποσοστό αυτό που το 2009 βρισκόταν στο 9,60% το 2013 έφτασε στο 27,5%. Από το 2014 παρατηρήθηκε μια μικρή μείωση αυτού το ποσοστού κάθε χρόνο αρχικά σε 25,9% το 2014, σε 24,6% το 2015, σε 23,8% το 2016 σε 20,4 % το 2018 και σε 16,9% τον Σεπτέμβριο του 2019.

Πηγή:naftemporiki.gr

Η ανεργία αυξήθηκε κατά κύριο λόγο της οικονομικής κρίσης. Λόγω της μεγάλης ύφεσης που είχαμε τραυματίστηκε άσχημα ο εργασιακός τομέας.

Επίσης πολλές εταιρίες και επιχειρήσεις έκλεισαν και οι άνθρωποι που εργάζονταν σε αυτές έμειναν άνεργοι. Αυτό μάλιστα οδήγησε και παρόμοιες επιχειρήσεις που δεν έκλεισαν να μειώσουν τον προσωπικό τους καθώς έκριναν ότι δεν χρειαζόταν να έχουν αρκετούς υπάλληλους για να είναι ανταγωνιστικοί και να πραγματοποιήσουν την παραγωγή τους.

Η μετανάστευση και συγκεκριμένα η εισροή μεταναστών οι οποίοι ήταν ποιο φθηνοί σε σχέση με τους Έλληνες έφερε πάλι μεγάλη ανεργία στους Έλληνες γιατί οι εργοδότες επέλεξαν τους πιο φτηνούς καθώς προσπαθούσαν να κόψουν όσο είναι δυνατόν τις δαπάνες τους.

Συν τοις άλλοις οι εργαζόμενοι είχαν να αντιμετωπίσουν και την μεγάλη τεχνολογική ανάπτυξη που απειλούσε την εργασία κάποιων ανθρώπων γιατί κάποιες από αυτές τις εργασίες θα γινόντουσαν μηχανικά.

Η μείωση των επενδύσεων στην χώρα μας ήταν ένας ακόμη λόγος υψηλής ανεργίας καθώς η Ελλάδα έχασε την φερεγγυότητα που είχε διεθνώς στην υποστήριξη μεγάλων επενδύσεων.

Επιπλέον πολλοί επιχειρηματίες πήγαν τις επιχειρήσεις τους στο εξωτερικό για να αντιμετωπίσουν μικρότερη φορολογία και έτσι απέλυσαν τους υπάλληλους που είχαν στην Ελλάδα και τους αντικατέστησαν με υπάλληλους άλλων χωρών που ήταν φτηνότεροι. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλοί νέοι που δεν μπορούσαν να βρουν δουλειά εντός της Ελλάδας να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό για μια καλύτερη ζωή καθώς εκεί θα μπορούσαν να βρουν κάποια δουλειά.

Όλοι αυτοί οι λόγοι οδήγησαν την χώρα μας σε υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η ανεργία έφερε όμως και κάποια αλλά προβλήματα στην Ελλάδα κυρίως κοινωνικά.

Ένα από αυτά ήταν ότι οι νέοι οι οποίοι δεν είχαν δουλειά απέφευγαν να κάνουν οικογένειες και έτσι άρχισε να μεγαλώνει το πρόβλημα της υπογεννητικότητας στην Ελλάδα.

Είχαμε αλλαγές του βιοτικού επιπέδου στην ζωή των Ελλήνων. Συγκεκριμένα αυτό εξηγείτε ότι όταν κάποιος δεν εργάζεται δεν φέρνει και τα απαραίτητα χρήματα στο σπίτι και ότι πολλές οικογένειες στερούνται ακόμα και των βασικών ειδών πρώτης ανάγκης.

Επίσης η ανεργία επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την ψυχολογία των Ελλήνων. Μη δουλεύοντας κάποιος νομίζει ότι δεν μπορεί να προσφέρει τίποτα και νιώθει απογοητευμένος και ανασφαλής ως προς το μέλλον του. Αποτέλεσμα αυτού είναι ο άνεργος/απολυμένος να στραφεί σε λύσεις παρωδικές για να ξεχάσει αυτά που τον απασχολούν. Λύσεις όπως το ποτό και τα ναρκωτικά οι οποίες προσέφεραν στιγμιαία ανακούφιση από τον πονό στον άνθρωπο αλλά όμως τον οδηγούσαν με μαθηματική ακρίβεια στον γκρεμό.

Είχαμε μεγάλη αύξηση στις αίτησης για διαζύγια. Αυτό οφείλεται στο ότι ο άνεργος λόγω της κακής του ψυχολογικής κατάστασης και λόγω του ότι δεν μπορεί να προσφέρει στην οικογένεια του μια ζωή που να μπορεί να τους καλύπτει τις βασικές τους ανάγκες έρχεται σε μεγάλη σύγκρουση με τα μέλη της οικογένεια του και

δημιουργείτε ένα κλίμα αρνητικό μέσα σε κάθε σπίτι το οποίο μοιραία θα φέρει και τον χωρισμό των ζευγαριών προς καλυτέρευση της ζωής όλων των μελών της οικογένειας. Ακόμα είχαμε και μεγάλη αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας.

Είχαμε έξαρση της εγκληματικότητας. Ο άνθρωπος που έχει χάσει την δουλειά του για να μπορέσει να προσφέρει στην οικογένεια του τα απαραίτητα τουλάχιστον καταφεύγει σε πράξεις παράνομες όπως ληστείες, κλοπές σε σπίτια , κλοπές αυτοκινήτων, επιθέσεις σε ηλικιωμένους. Επίσης είχαμε μεγάλη αύξηση σε οικονομικά εγκλήματα όπως σκάνδαλα με δάνεια , οικονομικές απάτες.

Επιπλέον είχαμε μεγάλη αύξηση της θνησιμότητας. Η αύξηση αυτής της θνησιμότητας συνδέεται με την αύξηση της ανεργίας. Συγκεκριμένα λόγω της μεγάλης πίεσης που δεχόντουσαν τα άνεργα αυτά άτομα κάποιοι από αυτούς δυστυχώς μη μπορώντας να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή αυτά και οι οικογένειες τους έβαλαν τέλος στην ζωή τους.

Ακόμα αυξήθηκαν κατακόρυφα οι θάνατοι από καρδιακά νοσήματα(έμφραγμα, καρδιακή ανεπάρκεια) είτε γιατί πολλοί λόγω της ανεργίας του κατέφυγαν σε ποτό, τσιγάρο και ναρκωτικά για να αντιμετωπίσουν την κατάθλιψη του είτε γιατί από την πολλή πίεση που δεχόντουσαν τα συγκεκριμένα άτομα η καρδιά τους δεν άντεξε.

Ακόμα υπήρξαν θάνατοι από πολλά άτομα που λόγω του χαμηλού τους βιοτικού επιπέδου ζωής λόγω της οικονομικής κρίσης δεν είχαν την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και δεν μπορούσαν έγκαιρα να αντιμετωπίσουν κάποια προβλήματα που είχαν με την υγεία τους.

Η κρίση επηρέασε και τον τομέα της εκπαίδευσης. Τα μνημόνια ήθελαν να υπάρχει μια μεγάλη μείωση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση.

Συγκεκριμένα οι δαπάνες για την εκπαίδευση το διάστημα 2009-2015 μειωθήκαν κατά 20%. Η μείωση των δαπανών του κράτους για την εκπαίδευση ανερχόταν το διάστημα 2009-2015 σε περίπου 1,5εκατ ευρώ. Αναλυτικότερα είχαμε:

- Μεγάλες μειώσεις στους μισθούς των εκπαιδευτικών

- Αναγκάστηκαν οι γονείς να αγοράζουν και αυτοί κάποια είδη ανάγκης για τα σχολεία διότι κάποιά από αυτά δεν είχαν ούτε τα βασικά (πετρέλαιο)

- Είχαμε συγχωνεύσεις μεταξύ σχολείων κάτι το οποίο μπορεί να μην βοηθούσε τις τοπικές κοινωνίες.

- Απαξιώθηκαν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και κάποιά από αυτά έκλεισαν

- Κάποιες σχολικές χρονιές ξεκίνησαν χωρίς βιβλία τα οποία είχαν αντικατασταθεί από φωτοτυπίες

- Είχαμε κατάργηση της ενισχυτικής διδασκαλίας

- Είχαμε πάρα πολλές συνταξιοδότησης κάπου κοντά στις 20.000 ενώ οι προσλήψεις ανερχόταν μόνο περί τις 3500 με αποτέλεσμα να έχουμε δυσλειτουργία στο εκπαιδευτικό σύστημα

- Αυξήθηκε το ανώτατο όριο ανά τμήμα με σκοπό την μείωση των τμημάτων ώστε να μην χρειαστούν πολλές προσλήψεις σε καθηγητές

Όλα αυτά λοιπόν οδήγησαν στην υπό εκπαίδευση των Ελλήνων και έκαναν ακόμα πιο δύσκολη την ζωή όλων όσων ασχολούνταν με την δημοσιά ελληνική εκπαίδευση.

Οι δανειακές συμβάσεις το ποσό βοήθησαν την ελληνική οικονομία για να ανακάμψει ποτέ τέλειωσαν και το αποτέλεσμα που είχαν.

Στην Ελλάδα την πρώτη επταετία του 21^{ου} αιώνα οι οικονομικές συνθήκες στην ήταν πάρα πολύ καλές. Είχαμε συνεχής άνοδο του ΑΕΠ, ο πληθωρισμός είχε μικρές αυξήσεις χωρίς κάποιο ουσιαστικό αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία και το ποσοστό ανεργίας κινούταν σε χαμηλά επίπεδα. Όλα αυτά επετεύχθησαν λόγω της ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ από το 2001.

Μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στα τέλη του 2008 έφερε υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας και μεγάλη άνοδος των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου έφερε την απομόνωση του δημοσίου και των ελληνικών τράπεζων από τις παγκόσμιες αγορές κεφαλαίων και χρημάτων.

Τα δυο πρώτα προγράμματα που τέθηκαν σε εφαρμογή για την διάσωση της ελληνικής οικονομίας είτε δεν ήταν αρκετά για να μπορέσουν να μας βγάλουν από αυτήν την δύσκολη θέση είτε δεν ολοκληρωθήκαν λόγω κάποιων συνθήκων που επικράτησαν τότε στην Ελλάδα.

Μετά το πέρας του επεισοδιακού πρώτου εξαμήνου του 2015 τέθηκε σε εφαρμογή ένα τρίτο πρόγραμμα διάσωσης της ελληνικής οικονομίας το οποίο και ολοκληρώθηκε επιτυχώς το καλοκαίρι του 2018 όπως ανακοίνωσε με διάγγελμα του ο τότε πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας από την Ιθάκη. Ένα μέρος που επιλέχθηκε συμβολικά για να δείξει ότι η Ελλάδα επιτέλους φτάνει προς το τέλος αυτής της μεγάλης οικονομικής περιπέτειας.

Η διάρκεια λοιπόν της οικονομικής κρίσης αλλά και η δυναμική καθορίστηκε ως ένα βαθμό από τους εξής παράγοντες:

1. Το μέγεθος και η ταχύτητα στην προσαρμογή της νέας δημοσιονομικής πολιτικής ήταν πρωτοφανής. Υπήρχαν σοβαρές μακροχρόνιες ανισορροπίες στην οικονομία της Ελλάδας.

2. Οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές τελικά ήταν πολύ μεγαλύτεροι από αυτούς που είχαν υπολογιστεί από τους διεθνείς οργανισμούς δυσχεραίνοντας την κατάσταση της οικονομίας της Ελλάδος με αποτέλεσμα την μεγάλη οικονομική ύφεση και την λιτότητα.

3. Ο χρόνος που εφαρμοστήκαν τα μέτρα ήταν καθυστερημένος και αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι μειώσεις των αποδοχών να είναι μεγαλύτερες σε σχέση με αυτό που είχε προβλεφθεί με αποτέλεσμα να έχουμε ακόμα μεγαλύτερη ύφεση. Εδώ βλέπουμε

ότι οι μεταρρυθμίσεις είχαν περισσότερο στόχο την αγορά εργασίας και λιγότερο τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Το αποτέλεσμα αυτό ήταν τα ελληνικά νοικοκυριά να έχουν μια μεγάλη μείωση στην δύναμή τους στην αγορά.

4.Οξυνθηκε το θέμα των μη εξυπηρετούμενων δάνειων καθώς υπήρχαν μέτρα όπως η αναστολή πλειστηριασμού πρώτης κατοικίας, η κατάχρηση στο πλαίσιο για την προστασία από τις κατασχέσεις. Αν από την αρχή της κρίσης είχαμε μια αντίδραση πολύ πιο δυναμική, δηλαδή αν είχαμε κάποιες αλλαγές νομοθετικού περιεχομένου το πρόβλημα στην συνέχεια τις κρίσης θα ήταν περιορισμένο.

5.Η καθυστερημένη υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015 λόγω της απροθυμίας υιοθέτησης των εν λόγω μεταρρυθμίσεων έφεραν την Ελλάδα μια ανάσα από την έξοδο της από την ευρωπαϊκή ένωση και από το ευρώ. Οι συνέπειες αυτόν των πράξεων ήταν αρκετά σοβαρές γιατί η Ελληνική κυβέρνηση υπέγραψε ένα τρίτο πακέτο μεταρρυθμίσεων ενώ θα μπορούσε να έχει βγει από αυτά εκείνη την περίοδο, επιβλήθηκαν περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων, με σκοπό να κόψουν το μεγάλο κύμα εκροών από τις τράπεζες (capital control) και είχαμε μια διетία οικονομικής στασιμότητας που ανέκοψε την μεγάλη πρόοδο της προηγούμενης περιόδου.

6.Στην παράταση της ελληνικής οικονομικής κρίσης συνέβαλαν και κάποιες πολιτικές συνθήκες και αντιπαραθέσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Ενώ είχε αποφασιστεί από τα τέλη περίπου του 2012 να έχουμε μια ακόμα ελάφρυνση στο χρέος μας η απόφαση αυτή έγινε τελικά ορατή το 2018 ενώ μπορούσε να έχει γίνει μια τετραετία νωρίτερα αφού η Ελλάδα πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις για αυτήν την πράξη. Εάν αυτή η ελάφρυνση είχε εφαρμοστή στις αρχές της κρίσης και κατά την διάρκεια του πρώτου προγράμματος οικονομικής διάσωσης τότε θα είχαμε μεγαλύτερη επίδραση στην ελληνική οικονομία και συρρικνώνοντας κατά πολύ τις απώλειες σε προϊόντα και στον τομέα της απασχόλησης.

7.Το 2008 με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης η Ευρώπη πιάστηκε στον ύπνο ουσιαστικά και δεν είχε κάποια σημαντικά εργαλεία στην φαρέτρα της για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι αρνητικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δημοσίων οικονομικών και των τραπεζών αύξησε την διάρκεια της οικονομικής κρίσης και της οικονομικής ύφεσης.

Μετά το επεισοδιακό καλοκαίρι του 2015 η πολιτική που ακολουθήθηκε στο θέμα της οικονομικής κρίσης ήταν αυτή που επέβαλε το τρίτο πακέτο των μέτρων διάσωσης χωρίς να υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε ομαλά το καλοκαίρι του 2018.

Παρά την μεγάλη καθυστέρηση στην εφαρμογή των εν λόγω μεταρρυθμίσεων και έχοντας και κάποια πισωγυρίσματα τα κυρία προβλήματα που οδήγησαν στο ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα είχαν σχεδόν εξαφανιστεί, ανταγωνιστικότητα στο κόστος εργασίας στις τιμές και η διαθρωτική ανταγωνιστικότητα είχαν αποκατασταθεί ενώ σιγά σιγά και οι τράπεζες είχαν αρχίσει να ανακάμπτουν αλλά υπήρχε ακόμα θέμα με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ενώ είχαμε ακόμα βελτίωση και στην διοίκηση της φορολογίας.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι και τα τρία αυτά προγράμματα βοήθησαν στην εξάλειψη σχεδόν της οικονομικής κρίσης αλλά περισσότερο και αλλά λιγότερο.

Ο ρυθμός ανάπτυξης είναι πάνω από το 2% εν αντίθεση με την επιβράδυνσή που παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο ενώ όλοι οι οικονομικοί δείκτες του οικονομικού κλίματος αλλά και των προσδοκιών παρουσιάζουν τεράστια θετική εξέλιξη και δείχνουν ότι η χώρα μας έχει ακόμα μέλλον όσον αφορά την οικονομική της ανάπτυξη ενώ θετικά είναι και τα πράγματα πλέον όσον αφορά τις τράπεζες αφού πλέον έχουν καλύτερη χρηματοδότηση ενώ αποκαταστάθηκε η εμπιστοσύνη του κόσμου προς αυτές και πλέον καταθέτουν τα χρήματά τους με μεγαλύτερη ευκολία σε σχέση με πριν κάποια χρόνια ενώ και οι τελευταίοι περιορισμοί που είχαν να κάνουν με τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων έπαψαν να υφίστανται από την 1-9-2019.

Επίλογος

Παρατηρούμε λοιπόν ότι με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης άλλαξε η ζωή όλων των Ελλήνων και όχι μόνο. Ξαφνικά από την μια στιγμή στην άλλη κάποια πράγματα που τα θεωρούσαμε δεδομένα ότι θα μας παρέχονται όπως η εκπαίδευση, η υγεία έπαψαν να μας παρέχονται απλόχερα και έπρεπε και εμείς να τις βοηθήσουμε για να επιβιώσουν ενώ παράλληλα πάρα πολύς κόσμος έχασε την δουλειά του και δεν μπορούσε πλέον να ζήσει αξιοπρεπώς.

Είδαμε ακόμα μεγάλες εταιρίες να καταρρέουν κάτω από το βάρος της κρίσης και να μένει πάρα πολύς κόσμος στον δρόμο.

Συν τοις άλλης καταλάβαμε πολύ καλά ότι τα μέτρα λιτότητας που μας επέβαλαν ΔΝΤ και ΕΚΤ δεν μπορούσαν να οδηγήσουν την χώρα μας σε ανάπτυξη αλλά την οδηγούσαν σε ακόμη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση.

Και επίσης παρατηρήσαμε όλο το ψυχολογικό βάρος που είχε όλοι αυτή η κοινωνικοοικονομική κρίση και το πως χάθηκαν άδικα εκατοντάδες ζωές αλλά είδαμε και το πως οι νέοι άνθρωποι έφυγαν από την Ελλάδα για να βρουν στο εξωτερικό μια καλύτερη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Οικονομική κρίση στην Ισπανία

Η Ισπανία την μια από τις χώρες που χτυπήθηκε άσχημα από την οικονομική ύφεση του 2008 λόγω διάφορων δομικών αδυναμιών της οικονομίας της.

Ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ είχε φθίνουσα πορεία όμως η πτώχευση και η στάση πληρωμών απείχε ακόμα αρκετά. Λόγο του μεγέθους της οικονομίας της η Ισπανία σε περίπτωση χρεωκοπίας θα έπαιρνε στο διάβα της ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία με τραγικές συνέπειες για όλες τις οικονομίες.

Αρχές του 2009 η πιστοληπτική ικανότητα της Ισπανίας υποβιβάζεται από τον οίκο Standard and Poor's από AAA σε AA+ ενώ άρχισε να ανεβαίνει και το ποσοστό ανεργίας της χώρας. Συγκεκριμένα το πρώτο τρίμηνο του 2010 το ποσοστό αυτό κυμαινόταν στο 20%.

Τον Μάιο του 2010 η τότε κυβέρνηση της Ισπανίας ανακοίνωσε μέτρα λιτότητας όπως:

-περικοπές μισθών των δημοσίων υπάλληλων

-μείωση των συντάξεων

-αύξηση του ΦΠΑ

Ακόμα είχαμε μεγάλη αύξηση του χρέους το 2008 σε 40,2% του ΑΕΠ, σε 54% του ΑΕΠ το 2009 και σε 61,7% του ΑΕΠ το 2010.

Τον Μάιο του 2011 οι άνεργοι στην Ισπανία έφταναν το 4,9 εκατομμύρια που αντιστοιχο σε ποσοστό 21% ενώ οι ανεργία στους νέους έφτανε στο 40%.

Εκλογές και άνοδος του λαϊκού κόμματος.

Τον Νοέμβριο του 2011 ο Μαριανό Ραχόι κατακτά εύκολα την αυτοδυναμία στις πρόωρες εθνικές εκλογές που έγιναν. Τέλος της χρονιάς αυτής η νέα κυβέρνηση ανακοινώνει ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα βρίσκεται στο 8% του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα η κυβέρνησή ανακοινώνει νέα μετρά λιτότητας που θα αφορούσαν το επόμενο έτος.

Στο κατώφλι του 2012 η Ισπανία βρίσκεται με το ¼ του πληθυσμού της να αντιμετωπίζει το φάντασμα της ανεργίας με ποσοστό κοντά στο 23% το μεγαλύτερο τότε στην ευρωζώνη. Στόχος όλων αυτών των μέτρων λιτότητας είναι να εξοικονομήσει η ισπανική οικονομία 29δισ από περικοπές μισθών και συντάξεων και επίσης άλλος ένας στόχος της τότε κυβέρνησης ήταν να πέσει από το 8,3% στο 5,3% το έλλειμα του προϋπολογισμού ως προς το ΑΕΠ το 2012.

Κατά την διάρκεια του δευτέρου τρίμηνου του 2012 μια από τις μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας εμφανίζει οικονομικά θέματα και ζητά ένα κρατικό δάνειο ύψους 19δισ. Τελικώς η συγκεκριμένη τράπεζα πέρασε ολοκληρωτικά υπό τον έλεγχο του κράτους. Στην συγκεκριμένη τράπεζα βρισκόταν περίπου το 10% των καταθέσεων των Ισπανών.

Τον Ιούλιο του 2012 ο τότε υπουργός οικονομικών της Ισπανίας ανακοινώνει ότι η χώρα θα λάβει ένα δάνειο ύψους 100 δισ για να καλύψει όλες τις ανάγκες των τράπεζων όμως το κόστος δανεισμού ήταν αρκετά μεγάλο. Ενώ τέλος του έτους το ισπανικό κοινοβούλιο εγκρίνει νέα μετρά λιτότητας ύψους 39δισ με την ανεργία να ανέρχεται στο 25% του ισπανικού πληθυσμού.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι το χρέος της Ισπανίας ως προς το ΑΕΠ έφτανε το 70% το 2011 και το 86% το 2012.

Η φούσκα της ιδιοκτησίας που οδήγησε την Ισπανία στην οικονομική κρίση.

Ο συνδυασμός του μη βιώσιμου ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ και τις φούσκας των ακίνητων οδήγησαν την Ισπανία στην μεγάλη οικονομική κρίση του 2008. Παρόλο που όμως τα πρώτα προβλήματα είχαν αρχίσει να φαίνονται στην ισπανική οικονομία πολύ πριν την κρίση του 2008 οι ισπανικές κυβερνήσεις δεν έκαναν κάτι να αποτρέψουν όλα αυτά που θα ακολουθούσαν.

Όλο αυτό το διάστημα το εμπορικό έλλειμα της Ισπανίας μεγάλωνε, η ανταγωνιστικότητα της έναντι των εμπορικών της εταίρων είχε χαθεί, είχε μεγάλα ποσοστά πληθωρισμού, αυξήθηκαν οι τιμές στις αγορές κατοικιών και είχαμε πολλά οικογενειακά χρέη.

Το ΑΕΠ της Ισπανίας συρρικνώθηκε τους μήνες Ιούλιο-Σεπτέμβριο του 2008 ενώ από τον χειμώνα του 2009 ξεκίνησε και επισημά στην Ισπανία η οικονομική ύφεση.

Το 2009 η ύφεση ανερχόταν στο 3,7%, το 2010 αυξήθηκε σε 3,8% ενώ το 2011 έφτασε στο 4,4%. Για το 2012 η τότε ισπανική κυβέρνηση προέβλεψε μείωση της ύφεσης από 1,5% έως 2%.

Αρχές Σεπτέμβρη του 2012 ανακοινώθηκε ένα νέο πρόγραμμα με σκοπό την απελευθέρωση των αγορών βραχυπροθέσμου δημοσίου χρέους της ΕΚΤ με σκοπό να υπάρχουν απεριόριστες νομισματικές συναλλαγές. Οι κερδοσκοπίες απέναντι στο δημόσιο χρέος της Ισπανίας σταμάτησαν και οι αποδόσεις των ομολόγων 10ετίας παρέμειναν κάτω από 6% και έφτασαν σχεδόν στο 5% τέλος του 2012.

Η ισπανική φούσκα ιδιοκτησίας αναφερόταν σε μια μη αύξηση μακροπρόθεσμα στις τιμές των ισπανικών ακίνητων. Τα προηγούμενα χρόνια είχε παρατηρηθεί μια τέτοια αύξηση ανά κάποιες χρονικές περιόδους κυρίως στα μέσα των δεκαετιών 80 και 90.

Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008 οι τιμές των ακίνητων αρχίσαν να πέφτουν.

Το ποσοστό ιδιοκτησίας στην Ισπανία ήταν περίπου στο 80%. Η επιθυμία του κάθε Ισπανού να αποκτήσει την δικιά του στέγη επιδοκιάστηκε από τις κυβερνήσεις των δεκαετιών 60 και 70

Έχοντας λοιπόν και ως σύμμαχο την φορολογία με 15% του ενυπόθηκου δάνειου να αφαιρείται από το φορολογητέο εισόδημα ενώ και τα δάνεια που προσέφεραν ήταν 40ετη μπορεί και 50ετη.

Με την κατάρρευση όμως της κερδοσκοπικής φούσκας η ισπανική οικονομία επλήγη σε μεγάλο βαθμό και επηρεάστηκε σημαντικά ο τομέας των κατασκευών. Σύμφωνα με την Eurostat από τον 6-2007 έως τον 6-2008 η Ισπανία ήταν η χώρα με την μεγαλύτερη μείωση στο ποσοστό των κατασκευών της παγκόσμιος ενώ το 2008 οι κατασκευές ουσιαστικά σταμάτησαν.

Βέβαια δεν είχαμε σε όλη την Ισπανία το ίδιο ποσοστό μείωσης στις κατασκευές. Άλλες περιοχές πχ. Όπως η Καταλονία επλήγησαν περισσότερο (42% περίπου) ενώ κάποιες αραιοκατοικημένες είχαν πληγεί λιγότερο πχ. Εξτρεμαδούρα (1,7%).

Με τις πληροφορίες που πήραμε από διάφορες εκθέσεις της ισπανικής κεντρικής τράπεζας του διάστημα 1976-2003 στην Ισπανία είχαμε διπλασιασμό των τιμών των κατοικιών σε πραγματικούς ορούς, κάτι το οποίο σήμανε ότι σε πραγματικούς ορούς είχαμε ουσιαστικά πολλαπλασιασμό επί 16. Το διάστημα 1997-2006 η τιμή της κατοικίας αυξήθηκε σε ονομαστικούς όρους κατά 150% που σήμανε αύξηση κατά 100% σε ονομαστικούς ορούς.

Το διάστημα 2000-2009 περίπου 5 εκατομμύρια νέες κατοικίες είχαν προστεθεί στις 20 εκατομμύρια που υπήρχαν έως τώρα. Από το ξέσπασμα της κρίσης το 2008 παρατηρήθηκε μια μείωση στις αγορές κατοικιών και επακόλουθο αυτής της μείωσης ήταν να υπάρξει μείωση στις τιμές των κατοικιών περίπου στο 8%. Γενικά την δεκαετία 2007-2013 συνολικά υπήρξε μείωση των τιμών των κατοικιών στην Ισπανία κατά 37%.

Το κύριο πρόβλημα που προέκυψε με την φούσκα της ιδιοκτησίας.

Το κύριο αποτέλεσμα όλης αυτής της κατάστασης ήταν να αυξηθούν σε μεγάλο βαθμό τα χρέη των νοικοκυριών. Συνήθως επειδή η αγορά κατοικιών σχετίζεται με τα στεγαστικά δάνεια, η αύξηση της τιμής τους συνεπάγεται και αύξηση του χρέους.

Το χρέος των Ισπανών μέσα σε μια δεκαετία τριπλασιάστηκε. Από το 1986 που βρισκόταν περίπου στο 34% το 1997 έφτασε στο 52% και έπειτα από άλλη μια δεκαετία σχεδόν το ποσοστό αυτό έφτασε στο 105% ενώ είχαμε και σημαντική αύξηση των υποθηκών από τα 12 χρονιά στα 24. Αυτή η αύξηση παρατηρήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 90 και σταμάτησε περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 2000.

Τέλη του 2006 το ιδιωτικό χρέος ανερχόταν περί τα 823δισ και τέλη του 2010 το χάρες άγγιξε το 1τρις.

Το τραπεζικό σύστημα της Ισπανίας και η οικονομική κρίση του 2008

Το τραπεζικό σύστημα της Ισπανίας ήταν ίσως ένα από τα καλύτερα συστήματα στον κόσμο. Ήταν πάντοτε στην ετοιμότητα να αντιμετωπίσει μια ενδεχομένη κρούση ρευστότητας λόγω των συντηρητικών κανόνων και των κανόνων της χώρας. Οι τράπεζες έπρεπε οπωσδήποτε να είχαν προβλέψει πολύ ψηλά κεφάλαια και είχαν την απαίτηση για διάφορα αποδεικτικά στοιχεία και εγγυήσεις από τους ενδιαφερομένους δανειολήπτες. Όμως κατά την διάρκεια της “φούσκας” όλα αυτά ήταν πολύ χαλαρά.

Το λογιστικό σύστημα της Ισπανίας ήταν ένα αρκετά ασυνήθιστο σύστημα το οποίο είχε ως στόχο την εξομάλυνση των κερδών του επιχειρηματικού κύκλου. Είχαν ως στόχο να αποπροσανατολίσουν τις ρυθμιστικές αρχές και κρύβοντας έτσι τις απώλειες των κερδών. Κάποια στιγμή αποκαλύφθηκε ότι πολλοί συμμετέχοντες στο κογκρέσο είχαν κάνει κάποιες αρκετά μεγάλες επενδύσεις στον τομέα που αφορούσε την στέγαση.

Όσο περνούσε ο χρόνος είχαμε αποκαλύψεις για κάποιες συμμαχίες αναμεσα σε κεντρικά και περιφερειακά στελέχη των κυβερνήσεων της Ισπανίας και του τραπεζικού τομέα που αύξησαν το μέγεθος της φούσκας. Σχεδόν όλες οι ημι-δημόσιες τράπεζες δάνεισαν μεγάλα χρηματικά ποσά και μετά το σκάσιμο της φούσκας βρέθηκαν αντιμέτωποι με το τέρας της χρεωκοπίας.

Φθάνοντας στον Μάιο του 2012 είχαμε υποβάθμιση των πιστοληπτικών αξιολογήσεων πολλών τράπεζων στην Ισπανία . Μάλιστα κάποιες από αυτές χαρακτηρίστηκαν ως “ανεπιθύμητες”. Στις 9 Μάιου είχαμε την εθνικοποίηση της τράπεζας BANKIA που ήταν ο κύριος δανειστής προς τους Ισπανούς και τέλη του ιδίου μηνά ανακοίνωσε ότι ήθελε ένα πακέτο διάσωσης ύψους 23δισ.

Απασχόληση και ανεργία στην Ισπανία κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Η απασχόληση στην Ισπανία άρχισε να επηρεάζεται από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης τον Οκτώβριο του 2008. Αναμεσα στον Οκτώβριο του 2007 και τον Οκτώβριο του 2008 το ποσοστό ανεργίας της Ισπανίας ανέβηκε κατά 36%.

Αναλυτικότερα τον Οκτώβριο του 2008 στην Ισπανία σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση ανεργίας στα χρονικά. Το ποσοστό ανεργίας τον Μάρτη του 2009 έφτασε στο 17,5% περίπου και είχαμε και διπλασιασμό των ανέργων το διάστημα αυτό. Σε αυτό το διάστημα 2 εκατομμύρια Ισπανοί έμειναν χωρίς δουλειά και προστέθηκαν στους άλλους δυο εκατομμύρια ανέργους.

Φτάνοντας στον Μάρτη του 2012 το ποσοστό ανεργίας της Ισπανίας έφτασε στο 24,55% διπλάσιο από το Μ.Ο. της ευρωζώνης.

Τέλη του 2012 με αρχές του 2013 το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος βελτιώθηκε.

Η πολιτική που εφάρμοσε η Ισπανία μείωσε τους μισθούς των δημοσίων υπάλληλων κατά 5% και μια επιπλέον 7% του μόνου των 14 μηνών.

Δημόσιο χρέος και οικονομική διάσωση του 2012

Όταν ξεκίνησε στην Ισπανία η οικονομική κρίση το δημόσιο της χρέος ανερχόταν στο 36% του ΑΕΠ. Αυτό οφειλόταν σε πολύ μεγάλο βαθμό στα μεγάλα φορολογικά έσοδα της φούσκας της ιδιοκτησίας η οποία βοήθησε σε μεγάλο βαθμό της κυβερνητικές δαπάνες μια δεκαετίας. Το πρόγραμμα λιτότητας που εφαρμόστηκε εκείνη την περίοδο περιείχε κυρίως αυξήσεις φορών.

Το καλοκαίρι του 2012 ο τότε πρωθυπουργός της Ισπανίας ανακοίνωσε νέα μετρά λιτότητας ύψους 65 δις. Τα νέα αυτά μετρά περιλάμβαναν περικοπές στους μισθούς και αύξηση του ΦΠΑ από 18% σε 21%. Μετά από πολύ κόπο και πολλές προσπάθειες η κυβέρνηση του Ραχόι κατάφερε να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά 2,7% την διετία 2009-2011.

Τον Ιούνιο του 2012 του δημόσιο χρέος της Ισπανίας βρισκόταν στο 72,1% του ΑΕΠ. Εάν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο η Ισπανία χρησιμοποιούσε το πιστωτικό όριο των 100δις για να σώσει τις τράπεζες της από καταστροφή τότε το δημόσιο της χρέος θα έφτανε στο 90% του ΑΕΠ. Για να μην συμβεί αυτό η ΕΕ αποφασίσει να δανείσει αυτή στις ισπανικές τράπεζες και η ισπανική τράπεζα θα έμπαινε εγγυητής σε αυτά.

Το 2016 του δημόσιου χρέους της Ισπανίας ανερχόταν περίπου στο 101% του ΑΕΠ. Περί τα μέσα του Ιουνίου του 2012 πραγματοποιήθηκε από το Eurogroup μια εκτατή συνδιάσκεψη για το πως θα συνεισφέρουν το κεφάλαιο στις ισπανικές τράπεζες. Οι κεφαλαιακές ανάγκες των τράπεζων της Ισπανίας ανερχόταν περίπου στα 40δις ενώ από την πλευρά της ευρώ ομάδας ανακοινώθηκε η πρόθεση να χορηγήσει στο ταμείο για την ομαλή αναδιοργάνωση των τράπεζων της Ισπανίας το ποσό των 100δις.

Στις 21 Ιουνίου του 2012 οι ισπανικές τράπεζες αποφασίστηκε να μοιραστούν ανά μεταξύ τους το ποσό των 62δις για να μπορέσουν να σωθούν οικονομικά. Στις 15 Νοέμβρη του 2012 αναμενόταν η έγκριση των σχεδίων για να αναδιοργανωθούν οι τράπεζες και στην συνέχεια να εγκριθεί η εκταμίευση για το πρώτο πιστωτικό που ανερχόταν στα 100δις

Η Ισπανία ήταν μια από τις μεγαλύτερες οικονομίες σε όλων τον κόσμο και αυτό της έδωσε μια σημαντική διαπραγματευτική δυναμική για να μπορέσει να διαπραγματευτεί τους ορους της διάσωσης της.

Οι μεταρρυθμίσεις που είχαν ψηφιστεί από το τότε κυβερνών κόμμα των λαϊκών περιείχαν λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις λιτότητας.

Επειδή η Ισπανία ήταν η πέμπτη μεγαλύτερη οικονομία στην Ευρώπη υπήρχε μεγάλη ανησυχία στη ΕΕ. Το συντηρητικό κόμμα ήθελε να μειώσει το ποσοστό ανεργίας της Ισπανίας που ήταν από τα υψηλότερα μέσα στην ΕΕ. Αυτό αποδείχθηκε πολύ δύσκολο στην πράξη γιατί η οικονομία της Ισπανίας δεν μπορούσε να σωθεί ευκολά λόγω του μεγάλου της χρέους της.

Η πλειοψηφία των νέων ανθρώπων της Ισπανίας θέλησαν να μεταναστεύσουν και να βρουν θέσεις εργασίας στο εξωτερικό δημιουργώντας μεγάλο θέμα στην μελλοντική εγχωρία οικονομία και αγορά εργασίας. Ο τότε πρωθυπουργός της Ισπανίας πρότεινε ένα νέο προϋπολογισμό για το 2013 που θα μείωνε αρκετά τις κρατικές δαπάνες σε ποσοστό κοντά στο 9%. Τον Απρίλιο του 2013 η ανεργία είχε σκαρφαλώσει στο 27% βεβαία μετά από λίγο το ποσοστό αυτό άρχισε να πέφτει και το Φεβρουάριο του 2018 έφτασε περί το 15%-16%.

Δανειακές συμβάσεις Ισπανίας

Η δανειακή σύμβαση που εφαρμόστηκε για την διάσωση των τραπεζών και τις ισπανικής οικονομίας στην ισπανικά η αλλιώς μνημόνιο που είναι γνωστό σε όλους μας χαρακτηρίστηκε ως ελαφρύ σε σχέση με τα μνημόνια των υπολοίπων κρατών της ΕΕ. Η βοήθεια του πακέτου αυτού χορηγήθηκε από το EFSM και το ESM. Το ποσό του δάνειου ανερχόταν στα 100δισ.

Στην συνέχεια η κομισιόν μαζί με EKT, ΔΝΤ , EBA κατέθεσαν τις προϋποθέσεις τους στις τράπεζες της Ισπανίας.

Τα χρήματα μπήκαν στο ισπανικό ταμείο για την ενίσχυση των τράπεζων και στην συνέχεια κατανεμήθηκαν σε κάθε ισπανική τράπεζα ξεχωριστά. Η ισπανική κυβέρνηση υπογράμμισε μετά την συμφωνία ότι πέρα από το χρηματοπιστωτικό η βοήθεια προς την Ισπανία δεν συνδέεται με κανέναν άλλο όρο.

Ανεργία των νέων στην Ισπανία

Το πιο έντονο πρόβλημα ανεργίας εντοπίστηκε στους νέους Ισπανούς. Ποσοστό άνω του 45% των νέων δεν εργαζόταν. Αυτό ήταν το υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ σε αυτόν τον τομέα και φυσικό επακόλουθο αυτού ήταν οι μαζικές διαδηλώσεις.

Όλο αυτό ήταν συνδυασμός πολλών παραγόντων.

Το οξύμωρο σε όλη αυτήν την υπόθεση είναι ότι ο κύριος λόγος της ισπανικής ανεργίας των νέων προκαλούταν κυρίως από την ισχυρή προστασία που υπήρχε για τους εργαζομένους την Ισπανίας. Αυτό έκανε δυσκολότερη την απόλυση των εργαζομένων

Εκτός από την προστασία της αγοράς εργασίας υπήρχαν και άλλα προβλήματα που αφορούσαν την εγκυρότητα και την ποιότητα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στην Ισπανία. Βέβαια το χειρότερο σε όλα αυτά ήταν οι χαμηλές προσδοκίες των νέων εργαζομένων. Ωστόσο οι διαδηλωτές στις μεγάλες πόλεις της Ισπανίας σιγά σιγά αρχίσαν να ακούγονται.

Ο ρόλος των ισπανικών τράπεζων στην οικονομική κρίση

Η εύθραυστη ισορροπία σε συνδυασμό με την τεράστια έκρηξη της κατασκευής των ακίνητων ήταν μεγαλύτερη απ' ό,τι είχαν προβλέψει οι τράπεζες της Ισπανίας.

Βρέθηκαν αντιμέτωπες με πολλά τοξικά περιουσιακά στοιχεία όταν είχαμε την πτώση της αγοράς ακινήτων τέλος του 2007 με αρχές του 2008. Η τότε κυβέρνηση των σοσιαλιστών άργησε πάρα πολύ να αντιδράσει σε αυτήν την κατάρρευση.

Από αυτήν την κρίση επηρεάστηκαν κυρίως οι τράπεζες ταμιευτήριων που το 2009 από τις 45 κατάφεραν να σωθούν μόνον οι 7. Μετά το ξέσπασμα της ιδιοκτησιακής φούσκας το ΑΕΠ την πενταετία 2008-2013 έπεσε στο 7% περίπου ενώ το πόστο αυτών που δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τις οφειλές τους ως προς τις τράπεζες από 0,6% που ήταν το 2007 αυξήθηκε σε 25% περίπου ενώ τα NPL αυξήθηκαν και αυτά από 0,6% σε όλους τους τομείς σε 13,6% τέλος του '13. Το μέγεθος των NPL αυξήθηκε κατά 30δισ που συνολικά ανερχόταν στα 197δισ.

Όταν το λαϊκό κόμμα του Μαριανό Ραχόι κέρδισε τις εκλογές το 2012 τότε ιδρύθηκε το SAREB που ήταν μέσα στις προϋποθέσεις που επέβαλε ο ευρωπαϊκός μηχανισμός σταθερότητας το οποίο θα βοηθούσε τις τράπεζες της Ισπανίας ενισχύοντας τες με 100δισ€ για ανακεφαλαιοποιήσεις.

Οι τράπεζες που επηρεαστήκαν κυρίως ήταν οι τράπεζες της περιφέρειάς της Ισπανίας που ήταν γνωστές και ως cajas στις οποίες βρίσκαμε σχεδόν τα μισά δάνεια. Οι τράπεζες αυτές δεν είχαν μετοχικό κεφάλαιο και δεν ελέγχονταν από πειθαρχικούς μηχανισμούς της αγοράς ενώ η διοίκηση της αποτελούταν από διοικητικά συμβούλια των οποίων η σύνθεση αποτελούνταν κυρίως από πολιτικούς, επιχειρηματίες από τις εκάστοτε περιφέρειες και κάποιους αποταμιευτές.

Με την πάροδο των ετών οι τράπεζες αυτές πήραν μερίδια σε διάφορες εταιρίες. Με την κατάρρευση των οποίων περιορισμών τέλη της δεκαετίας του 80 με την ίδρυση διάφορων υποκαταστημάτων πέρα από τις περιοχές τους που έδρευαν σε διάφορες περιοχές σε όλη την Ισπανία. Τα υποκαταστήματα από 13650 που ήταν αρχές της δεκαετίας του 90 το 2008 έφτασαν σε 25035. Δηλαδή σε 18 χρόνια τα υποκαταστήματα των τράπεζων σε ολόκληρη την Ισπανία σχεδόν διπλασιάστηκαν σε αντίθεση με τις εμπορικές τράπεζες που ο αριθμός τους μειώθηκε περίπου 2000 (17075-15617). Από αυτό καταλαβαίνουμε ότι για κάθε 1000 κάτοικους στην Ισπανία αντιστοιχούσε ένα υποκατάστημα το οποίο ήταν το διπλάσιο σε πυκνότητα σε σχέση με τον ΜΟ σε όλη την υπόλοιπη Ευρώπη.

Η πρώτη τράπεζα η οποία κατέρρευσε ήταν η τράπεζα Ceja Castilla La Mancha στην περιοχή της Castilla-La Mancha όταν η διοίκηση της πέρασε στην Τράπεζα της Ισπανίας τον Μάρτιο του 2009. Η τράπεζα αυτή μεταξύ των άλλων είχε χρηματοδοτήσει με 1δισ€ την κατασκευή αεροδρομίου στο Ciudad real ενώ η τοπική κυβέρνηση προσπάθησε να το πουλήσει το εν λόγω αεροδρόμιο με 100 εκατομμύρια ενώ κατασχέθηκαν ακόμη δυο τράπεζες ακόμα, η Cajas που ανήκε στην Ρωμαιοκαθολική εκκλησία και η Caja de Ahorros del Mediterraneo που είχε την έδρα της στην Βαλένθια. Η τελευταία πουλήθηκε 1€ στην Banco Sabadell στα μέσα του 2011.

Η μεγαλύτερη κατάρρευση στο ισπανικό τραπεζικό σύστημα έγινε τον Μάιο του 2012 με την κατάρρευση της Banksia που δημιουργήθηκε τέλος του 2010 με την ένωση 7 κάζων. Σε αυτήν ηγούταν ο Άρτο πρώην σύμβουλος του ΔΝΤ και πρώην υπουργός

οικονομίας της Ισπανίας με το σοσιαλιστικό κόμμα. Με την κρατικοποίηση της εν λόγω τράπεζας είχαμε από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας διάσωση που ανερχόταν στα 41δισ με τα περισσότερα να πηγαίνουν για την διάσωση της Banksia.

Λίγο καιρό μετά και κατά την διάρκεια της ερευνάς για την απάτη με την Banksia ο Miguel Angel Fernandez Ordonez είχε δηλώσει ότι φοβόταν ότι η κατάρρευση της Banksia θα οδηγούσε την Ισπανία εκτός της ευρωζώνης.

Το 2012 το SAREB ανέλαβε περίπου 36.500 εκατομμύρια περιουσιακά στοιχεία από εθνικοποιημένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μέσα σε αυτά ήταν και περιουσιακά στοιχεία της Banksia. Η τότε κυβέρνηση της Ισπανίας έγινε ιδιοκτήτης ενός μεγάλου μέρους του τραπεζικού συστήματος κοντά στο 20%.

Τα χρόνια που προηγήθηκαν προ του ξέσπασμα της ιδιοκτησιακής φούσκας υπήρχε ένα αίσθημα ευφορίας με αποτέλεσμα οι κίνδυνοι που μαζευόντουσαν να μην φαίνονται σε μεγάλο βαθμό δήλωσε ο κυβερνήτης της τράπεζας της Ισπανίας το καλοκαίρι του 2012. Κανένας μέχρι τότε δεν έμπαινε στην διαδικασία να υπολογίσει ότι σε περίπτωση έκρηξης της φούσκας θα είχαμε ύφεση και αυξομειώσεις στα επιτόκια δανεισμού. Η πολιτική και οικονομική ελίτ της Ισπανίας δεν κατάφερε να τα αποτρέψει όλα αυτά.

Η κατάσταση στις τράπεζες της Ισπανίας άρχισε να βελτιώνεται από το 2013 και αυτό αποτυπώθηκε και στον ΚΑΧ. Τα κέρδη των έξι μεγάλων τράπεζων της Ισπανίας ήταν τετραπλάσια από αυτά του 2012 και ανερχόταν στα 7,8δισ αλλά πολύ λιγότερα από τα κέρδη του 2008 που ήταν περίπου 20δισ€.

Η άνοδος των κερδών οφειλόταν κατά κύριο λόγο σε δυο παράγοντες

-Πτώση των προβλέψεων για ζημιές από δάνεια

-Κέρδη από συναλλαγές με αγορές ακίνητων

Δυστυχώς όμως τα έσοδα από την βασική λειτουργία των τράπεζων παρέμειναν σε χαμηλό επίπεδο ενώ παρέμειναν και περιορισμένες στον δανεισμό τους και με την οικονομία να βγαίνει από κρίση 5 ετών και με το ποσοστό ανεργίας να είναι στο 26% η ζήτηση των δάνειων παρέμεινε σε χαμηλό επίπεδο. Παράλληλα η πίεση στην οικονομία παρέμεινε και ακόμα και η εταιρίες που είχαν μια κάποια φερεγγυότητα δυσκολευόντουσαν να χρηματοδοτήσουν τις κυρίες δραστηριότητες τους. Ουσιαστικά παρόλο που η ισπανική οικονομία άρχισε να βγαίνει από την ύφεση τα οικονομικά δεδομένα δεν αφήναν τον τραπεζικό τομέα να επιστρέψει στα προ του 2008 δεδομένα.

Οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν στο πλαίσιο του πακέτου διάσωσης που εφαρμόστηκε στην Ισπανία για την χρηματοπιστωτική πολιτική που εφαρμοζόταν στην Ισπανία είχε ως εξής

-Τόνωση του κεφαλαίου του δημοσίου τομέα

-Ασκήσεις καταμερισμού βαρών

-Πωλήσεις περιουσιακών στοιχείων

-Έκδοση ιδιωτικών κεφαλαίων

-Χορήγηση δάνειων ακίνητης περιουσίας στην προβληματική τράπεζα SAREB

Αυτά τα μέτρα βοήθησαν σε μεγάλο βαθμό την ισπανική οικονομία να βγει από την κρίση της αρχές του 2014.

Στον 1,5 χρόνο από τον Μάρτη του 12 μέχρι τον Σεπτέμβρη του 13 οι τράπεζες αυξήσαν κατά 80% τις προβλέψεις τους από δάνεια και ο λόγος του κεφαλαίου των τράπεζων ως προς τα σταθμισμένα περιουσιακά στοιχεία ανέβηκε κατά 1,5 μονάδα

Ο επικεφαλής του ΔΝΤ δήλωσε ότι οι μεταρρυθμίσεις κατάφεραν να μειώσουν τον κίνδυνο εξάπλωσης της κρίσης από τις τραπεζες σε όλη την ισπανική οικονομία. Η εφαρμογή του νομού για τις τραπεζες-ταμιευτήρια ξεκίνησε τον Δεκέμβρη του 2013. Ο νομός αυτός περιλάμβανε τα εξής

-Τόνωση του καθεστωτικού ρυθμίσεων για τα ταμιευτήρια που ασκούν απευθείας τραπεζική δραστηριότητα και τους εμποδίζει να επεκταθούν σε περιοχής πέρα από την δικιά τους.

Αντίθετα τα ταμιευτήριά-τράπεζες που ασκούσαν έμμεση δραστηριότητα μετατράπηκαν το 2014 σε τραπεζικά ιδρύματα. Μόνο δύο μικρά ταμιευτήρια συνέχισαν την ίδια δραστηριότητα που είχαν προ κρίσης: Η Caixa poleska και η Caixa Continent.

Η Banksia έκλεισε όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης πάνω από 11 υποκαταστήματα σε όλη την Ισπανία και έχασαν την δουλειά τους κοντά στα 5000 εργαζόμενοι ενώ ακόμα μείωσε και τον όγκο των δραστηριοτήτων της κατά 36δς.

Κατά την διάρκεια του μνημονίου οι τράπεζες που βρισκόταν υπό stress test από τον Σεπτέμβρη του 2012 κατέθεταν τριετή τριμηνιαία προβολή των ισολογισμών τους στην τράπεζα της Ισπανίας. Επίσης από το μνημόνιο προστέθηκαν οι ασκήσεις μελλοντικής προοπτικής σε τράπεζες για να αξιολογηθεί η φερεγγυότητα τους. Επίσης η FLE έφτιαξε ένα πλαίσιο μονιμότητας με σκοπό να βοηθήσει την τράπεζα της Ισπανίας στην παρακολούθηση της υγείας των τράπεζων.

Συμπεραίνουμε λοιπόν μετά από όλα αυτά ότι το τραπεζικό σύστημα της Ισπανίας ξεπέρασε την κρίση και το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι ισχυρότερο ωστόσο δεν πρέπει να επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος γιατί θα υπάρξουν ολέθρια αποτελέσματα στην ισπανική οικονομία.

Η κοινωνική κρίση σε συνέχεια του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης.

Το φυσικό επακόλουθο αυτής την οικονομικής κρίσης ήταν να υπάρξει και μεγάλη κρίση στην κοινωνία της Ισπανίας. Από πολλούς Ισπανούς χαρακτηρίστηκε ως μια κρίση αξιών και κράτους. Έπρεπε ουσιαστικά να ξανά οργανωθεί το κράτος της

Ισπανίας και να γίνουν κάποιες μεγάλες και θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις που θα ήταν δημοκρατικές και θα αλλάζαν το τρόπο άσκησης της πολιτικής της Ισπανίας.

Άλλοι μάλιστα πίστευαν ότι ήταν μια κρίση περισσότερο κοινωνική με κάποια οικονομικά συμπτώματα. Δηλαδή η ανεξέλεγκτη κατανάλωση η απληστία και η επιθυμία για κέρδος οδήγησαν την Ισπανία σε αυτό το οικονομικό αδιέξοδο.

Αρχικά βλέπουμε ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική ανισότητα αναμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Αυτό φαίνεται στην πενταετία 2007-2012 οι εργαζόμενοι του "λευκού κολάρου" παρέμειναν στα ίδια επίπεδα ενώ οι ειδικευόμενοι εργαζόμενοι μειωθήκαν κατά 5 μονάδες και οι μη ειδικευόμενοι εργαζόμενοι μειωθήκαν κατά 2 μονάδες. Μείωση εργαζόμενων παρατηρήθηκε κατά κύριο λόγο στον κατασκευαστικό τομέα.

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας ήταν στους ειδικευόμενους εργαζόμενους και το ποσοστό ανερχόταν περί το 35% ενώ η ανεργία ατόμων που εργάζονταν σε μεγαλύτερες θέσεις και είχαν κάποιο επίπεδο μορφώσεως ανερχόταν μόλις περί το 3%. Όσον αφορά την αγοραστική δύναμη των Ισπανών πάλι βλέπουμε μεγαλύτερες απώλειες στους ειδικευόμενους εργαζόμενους που ανέρχονταν σε ποσοστό 15% και το ποσοστό αυτό αυξανόταν ακόμα περισσότερο για τους ανειδίκευτους εργάτες στους οποίους το ποσοστό ανερχόταν σε 18% ενώ η αγοραστική δύναμη ατόμων που εργάζονταν σε μεγαλύτερες θέσεις μειώθηκε μόνο κατά 8%.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα στοιχεία που έχουμε από πάνω καταλαβαίνουμε ότι στην Ισπανία επιδεινώθηκε η κρίση μεταξύ των κοινωνικών τάξεων επιδεινώσε τις συνθήκες διαβίωσης των Ισπανών κατά πλειοψηφία. Δηλαδή καταλαβαίνουμε ότι οι χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις επλήγησαν στο μεγαλύτερο βαθμό τους και είχαν πρόβλημα διαβίωσης ενώ επλήγησαν μεν και οι υψηλότερες κοινωνικά τάξεις οι οποίες όμως δεν είχαν ουσιαστικά κάποιο θέμα στην επιβίωση τους.

Ένας άλλος τομέας που επλήγη σε συνέχεια της οικονομικής κρίσης ήταν το σύστημα υγείας της Ισπανίας. Μπορεί μέχρι το 2011 η κρατικές δαπάνες υγείας να είχαν παραμείνει σταθερές, όμως οι δημοσιές δαπάνες υγείας είχαν μειωθεί κατά 2% το 2010 και μειωθήκαν ακόμα 1,3% το 2011. Επίσης την αύξηση του προϋπολογισμού για την υγεία που έκανα πιο περιφερείς την τριετία 2007-10 ακολούθησε μια μείωση το 2011 της τάξεως του 4%. Όλο αυτό προέκυψε από μεγάλες πιέσεις που δέχθηκαν οι περιφέρειες για να μειώσουν τις δαπάνες τους έναντι της εξόφλησης των ελλειμμάτων του χρέους της. Αυτό έφερε και το ανώτατο όριο για το έλλειμα της κάθε επαρχίας που ανερχόταν στο 1,5%. Για να βοηθηθούν οι περιφέρειες δημιουργήθηκε ένα ταμείο με σκοπό την οικονομική τους διάσωση με την προϋπόθεση ότι θα υποβληθεί σχέδιο στο οποίο θα περιλαμβάνονται μείωση των δαπανών σε πολλούς τομείς αναμεσα τους και η υγεία.

Είχαμε επίσης νέους συντελεστές για τα φάρμακα που χρειάζονταν συνταγογραφηση ανάλογα με το εισόδημα και τοποθετήθηκαν όρια τα οποία ήταν ετήσια ή μηνιαία.

Αναλυτικότερα

-Ανώτατο όριο τα 8,15€ για συνταξιούχους με εισόδημα >18000

-Ανώτατο όριο τα 18,30€ για συνταξιούχους με εισόδημα 18000-100000

-Ανώτατο όριο τα 61€ για συνταξιούχους με εισόδημα <100000

Απαλλάχτηκαν δε από αυτές τις χρεώσεις τα άτομα που ήταν άνεργοι και δεν μπορούσαν πλέον να παίρνουν επινόημα ανεργίας και άτομα που είχαν τραυματιστεί επαγγελματικά.

Σε κάποιες περιοχές της Ισπανίας είχαμε και την εφαρμογή της συν-πληρωμής που ανερχόταν στον 1€/συνταγή Αυτό το μετρώ βέβαια ανασταλεί σχεδόν αμέσως από το συνταγματικό δικαστήριο.

Επίσης το 2012 είχαμε μείωση των μισθών των υγειονομικών που εργάζονταν στον δημόσιο τομέα μειώθηκαν τα μπόνους των γιατρών του δημοσίου όπως μείωση είχαμε και στο ποσό της αναρρωτικής αδείας, αυξήθηκαν οι ώρες εργασίας από 35 σε 37,5. Ακόμα οι υγειονομικοί που βγήκαν στην σύνταξη δεν αντικαταστάθηκαν λόγω των μέτρων διάσωσης.

Υπήρχαν καθυστερήσεις στις αποπληρωμές των ιατρικών παρόχων για τα προϊόντα τους. Αυτό ουσιαστικά μετά από λίγο διάστημα έγινε στρατηγική. Αυτή η στρατηγική λοιπόν επηρέασε κατά κύριο λόγο τα φαρμακεία αφού έπρεπε να επιστραφούν οι διάφορες που υπήρχαν από τις λιανικές τιμές και τις συγχρηματοδοτήσεις ασθενών για τις συνταγές φαρμάκων. Ακόμη αυτή η στρατηγική επηρέασε τις φαρμακοβιομηχανίες της Ισπανίας, καθώς και τις βιομηχανίες των ιατρικών ειδών που ενίσχυαν τα δημοσιά νοσοκομεία. Ο χρόνος των καθυστερήσεων άγγιζε των 1 χρόνο και το χρέος για τα μικρά φαρμακεία αυξανόταν δραματικά.

Ακόμα από το 2010 έως το 2012 είχαμε:

-Κλείσιμο αρκετών μονάδων υγείας

-Εφαρμογή ιδιωτικών συμπράξεων που παραχωρήσαν τα πλήρη δικαιώματα εκμετάλλευσης των νοσοκομείων και των κέντρων ιατρικής περίθαλψης σε ιδιώτες ασφαλιστές.

-Ενώ σε μικρές επαρχίες δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές στα τοπικά νοσοκομεία και οι κάτοικοι πήγαιναν σε νοσοκομεία μεγαλύτερων περιφερειών.

Το διάστημα 2010-2012 είχαμε μια μείωση των επενδύσεων στην δημοσιά υγεία της τάξης του 51 με 52%.

Οι περιφέρειες αναγκάστηκαν να αναθεωρήσουν τις ώρες που εξυπηρετούσαν το κοινό ώστε να μην υπάρχουν απογευματινές βάρδιες, διανυκτερεύσεις και εφημερίες. Και καθορίστηκε μέγιστος χρόνος αναμονής για τις χειρουργικές επεμβάσεις.

Εκπαιδευτικό σύστημα της Ισπανίας τα χρόνια της κρίσης.

Το ισπανικό εκπαιδευτικό σύστημα χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες

-Δημόσια σχολεία

-Ιδιωτικά σχολεία

-Ιδιωτικά σχολεία που όμως τα χρηματοδοτούσε το κράτος

Ακόμα και στα δημόσια σχολεία όμως κάποια πράγματα όπως οι στολές τα πλήρωναν οι γονείς από την τσέπη τους.

Από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008 ο τομέας της εκπαίδευσης χτυπήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Στο διάστημα αυτό της οικονομικής κρίσης περισσότεροι από 20000 δάσκαλοι και καθηγητές του δημοσίου τομέα έχασαν την δουλειά τους λόγω των μειώσεων είχαμε κατακόρυφη αύξηση στα δίδακτρα στα δίδακτρα των δημοσίων πανεπιστημίων κοντά στο 70% ενώ ένα μεγάλο μέρος των Ισπανών εγκατέλειψε την εκπαίδευση.

Το ποσοστό των Ισπανών που εγκατέλειψε την εκπαίδευση έφτασε στο τρομακτικό 25% που σημαίνει ότι ένας στους τέσσερις Ισπανούς δεν μπορούσε πλέον να έχει την απαραίτητη μόρφωση. Κοντά στα 3 εκατομμύρια παιδιά τα οποία ζούσαν σε άσχημες συνθήκες κινδυνεύαν με κοινωνικό αποκλεισμό από την στιγμή που σταμάτησαν το σχολείο ποσοστό που αντιστοιχούσε σχεδόν στο 33%.

Η οικονομική κρίση της Ισπανίας και η ανανέωση που έφερε σε πολιτικό και οικονομικό τομέα.

Όπως και στην οικονομική κρίση της Ελλάδας όπου τα δυο τότε μεγάλα κόμματα (ΠΑΣΟΚ Νέα Δημοκρατία) θεωρήθηκαν υπεύθυνα για την κρίση έτσι και στην Ισπανία τα δυο μεγάλα κόμματα, το σοσιαλιστικό κόμμα και το λαϊκό συντηρητικό κόμμα θεωρήθηκαν από τους Ισπανούς οι κύριοι υπαίτιοι της ισπανικής οικονομικής κρίσης. Η άνοδος δυο νέων πολιτικών δυνάμεων στην χώρα της Ισπανίας μια εκ των αριστερών και μια εκ του κεντροδεξιού χώρου έφερε αναταράξεις στην πολιτική ζωή της χώρας. Η ισπανική οικονομία μετά τα 6 χρόνια κρίσης, ύφεσης και λιτότητας έχει αρχίσει και μπαίνει στους παλιούς της ρυθμούς. Είναι στο top5 των οικονομιών στην ευρώ ζώνη με την αγορά ακίνητων σιγά σιγά να ανακάμπτει ενώ και η αύξηση του ΑΕΠ είναι σταθερά πάνω από το 3%.

Το τέλος της ισπανικής οικονομικής κρίσης ώθησε πάρα πολλούς νέους Ισπανούς που κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είχαν φύγει από την χώρα τους να επαναπαριστούν.

Τέλη του 2018 η κυβέρνηση της Ισπανίας ψήφισε μια αύξηση της τάξεως του 22% για τον κατώτατο μισθό η οποία θα ίσχυε από το 2019 και μετά. Αυτό πολλοί το είδαν ως ένα ακόμα βήμα από την πολιτική ηγεσία να ανακτήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών που απομακρύνθηκε από αυτή κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

Η Ισπανία είχε την μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη μετά την κρίση από όλες τις χώρες που αντιμετώπισαν και αυτές οικονομικά θέματα.

Η κατανάλωση των αγαθών από τα νοικοκυριά αυξήθηκε κατά 0,7% περίπου ανά τρίμηνο από το 2018 και μετά ενώ ήδη από το 2017 ανά τρίμηνο η συγκεκριμένη κατανάλωση αυξανόταν κατά 0,6%.

Ακόμα είχαμε αύξηση και των εξαγωγών κατά 1,3% τον πρώτο τρίμηνο του 2017 ενώ είχαμε μια μικρότερη αύξηση στο τελευταίο τρίμηνο του 2017 κατά 0,3%.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η ισπανική οικονομία μετά από 10 ολόκληρα χρόνια οικονομικής ύφεσης, κρίσης και διάφορων δυσκολιών πλέον βρίσκεται σε αργή μεν αλλά σταθερή οικονομική ανάκαμψη και ανάπτυξη.

Υπάρχει και μια άποψη βέβαια ότι η ισπανική οικονομική κρίση κράτησε τόσο πολύ λόγω των μέτρων λιτότητας που επέβαλαν οι ευρωπαίοι στην Ισπανία. Η ισπανική κυβέρνηση θα μπορούσε μετά το ξέσπασμα της φούσκας θα έπρεπε να έχει δώσει χρήματα σε διάφορα έργα υποδομής με σκοπό νέες θέσεις εργασίας.

Επίλογος

Η Ισπανία ήταν και αυτή μια χώρα που επλήγη από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008.

Ο εκρηκτικός συνδυασμός του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης με την έκρηξη της φούσκας ιδιοκτησίας έφερε την ισπανική οικονομία σε πάρα πολύ δύσκολη θέση για περίπου μια εξαετία (2008-2014).

Σε αυτό διάστημα η χώρα υπέγραψε δανειακές συμβάσεις, έκλεισε αρκετές τράπεζες, είδε την ανεργία της να αυξάνεται, το σύστημα υγείας της να καταρρέει ενώ επλήγη βαρύτατα και ο τομέας εκπαίδευσης.

Από το 2014 όμως και μετά και με την λήξη των δανειακών συμβάσεων η ισπανικά σιγά σιγά δείχνει να βρίσκει τα πατήματα της αλλά έχει ακόμα πολύ δρόμο μέχρι να επουλώσει τις πληγές της από την πρόσφατη οικονομική κρίση.

Επίσης βλέπουμε ότι σε πολιτικό επίπεδο η Ισπανία και η Ελλάδα μοιάζουν αρκετά. Αυτό φαίνεται στο ότι και οι δυο λαοί κατηγορήσαν ως υπεύθυνους για την μεγάλη οικονομική κρίση που βίωσαν τα δυο μεγάλα κόμματα τους που κυριαρχούσαν ως τότε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Οικονομική κρίση στην Ιταλία

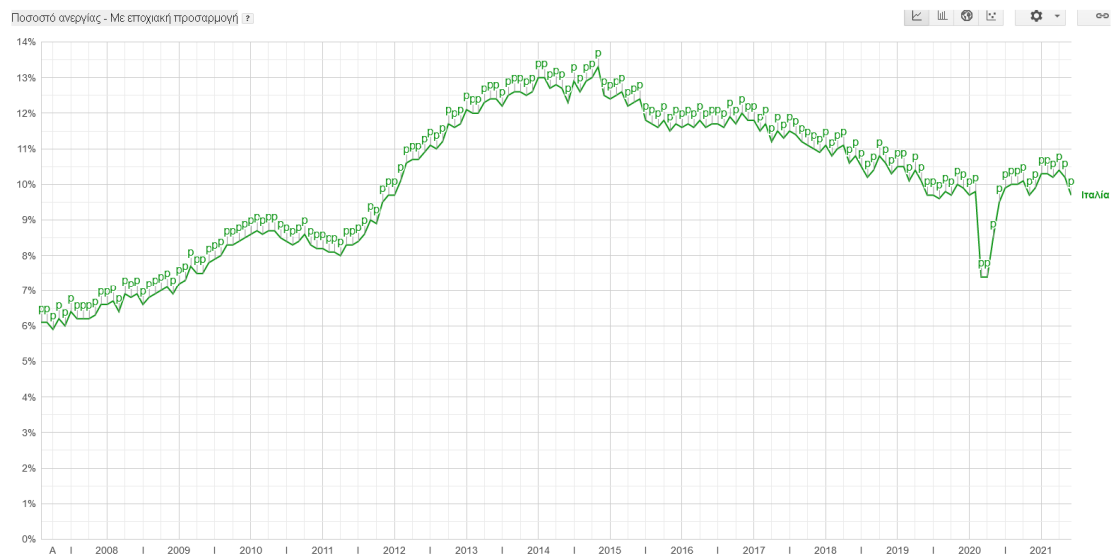
Η Ιταλία

Όταν το Κραχ του 2008 χτύπησε την Wall Street, ο ευρωπαϊκός καπιταλισμός δέχτηκε ισχυρό πλήγμα. Με την κατάρρευση των καταναλωτικών αγορών των Ηνωμένων Πολιτειών και του μηχανισμού ανακύκλωσης πλεονασμάτων (ο επονομαζόμενος «Παγκόσμιος Μινώταυρος»), η Ευρώπη όχι μόνο έχασε μια σημαντική πηγή ζήτησης για τα προϊόντα της, αλλά συνειδητοποίησε και ότι οι ίδιες οι τράπεζές της αντιμετώπιζαν την καταστροφή, καθώς τα CDO (εγγυημένες δανειακές υποχρεώσεις) της Αμερικής μετατρέπονταν σε στάχτη.

Η αρχή των πάντων γίνεται τον Αύγουστο του 2007, όπου η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ επηρεάζει την παγκόσμια οικονομία. Οι συνέπειες ήταν δυσβάστακτες στον κοινωνικό ιστό της Ιταλίας, για την οποία θα αναφερθούμε στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Σύμφωνα με την επίσημη Ιταλική Στατιστική Υπηρεσία (ISTAT), προκύπτει ότι από το 2007 έως και το 2012 οι Ιταλοί που ζουν σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας διπλασιάζονται. Από τα 2,4 εκατομμύρια ανθρώπους που ζούσαν σε κατάσταση απόλυτης ένδειας, έφτασαν τα 4,8 εκατομμύρια. Οι μισοί από αυτούς ζουν στην νότια Ιταλία, ενώ στο 1 εκατομμύριο συμπεριλαμβάνονται παιδιά και έφηβοι. Πάρα πολλά νοικοκυριά έχουν περιορίσει τις αγορές και τις σπατάλες, λόγω της οικονομικής κρίσης.

Βαριές είναι και οι επιπτώσεις στη βιομηχανία, καθώς πολλές εταιρείες αναγκάστηκαν να αναδιοργανώσουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απόλυση εργαζομένων και το κλείσιμο μεγάλων αλλά και μικρών βιομηχανικών μονάδων. Ως συνέπεια όλων αυτών, όπως είναι λογικό, είναι η ραγδαία αύξηση των ποσοστών ανεργίας στη χώρα

πηγή: Eurostat, Ποσοστά ανεργίας Ιταλία 2008-2021

Συχνά, πάντως, αφήνεται να εννοηθεί από ιταλικής πλευράς ότι αρκετά αρνητικά δημοσιονομικά στοιχεία είναι αποτέλεσμα της συμμετοχής της χώρας σε διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα (π.χ. προς την Ελλάδα, αλλά και άλλους μηχανισμούς οικονομικής στήριξης σε άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες.

Αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία, όπως θα δούμε παρακάτω, είναι ότι κατρακύλησε από τις υψηλότερες θέσεις στην κατάταξη των μεγαλύτερων οικονομιών του κόσμου. Το 2000 την ξεπέρασε η Κίνα, το 2010 η Βραζιλία και το 2013 η Ρωσία, αφήνοντάς την αρκετά χαμηλά με αρνητικές προοπτικές.

Αναφερόμενοι, τέλος, σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή, το 2008, όταν η κυβέρνηση του Πρόντι κατέρρευσε ο Μπερλουσκόνι και η Δεξιά ανέκτησαν την εξουσία στην Ιταλία, η παγκόσμια κρίση είχε μόλις ξεκινήσει. Αυτό οδήγησε την κυβέρνηση Μπερλουσκόνι να προσφύγει σε εκλογές, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα μανιφέστο ικανό, εμπνευσμένο από αρχές λιτότητας και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, το οποίο ήταν ασυνήθιστο για έναν συνασπισμό, ο οποίος στο παρελθόν είχε υποστηρίξει δαπανηρά έργα υποδομής, όπως για παράδειγμα η οδική γέφυρα μεταξύ Καλαβρίας και Σικελίας. Κύριος υποστηρικτής του νέου κόμματος του Μπερλουσκόνι («New Deal») υπήρξε ο υπουργός οικονομικών, Giulio Tremonti. Έτσι οικονομική πολιτική της Δεξιάς ήρθε σε αντίθεση με εκείνη των προηγούμενων κυβερνήσεων Μπερλουσκόνι.

Τα κόμματα της Δεξιάς και της Αριστεράς είχαν υιοθετήσει εντελώς διαφορετικές πολιτικές, και αυτό φάνηκε από τη δεκαετία του 1990. Η Δεξιά αύξησε το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα, με σκοπό να συγκαλύψει το πρόβλημα της φοροδιαφυγής, ενώ η Αριστερά υποστήριζε χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τη μείωση του δημόσιου χρέους και του δημοσιονομικού ελλείμματος.

Δυστυχώς, κανένα από τα δύο κόμματα δεν κατάφερε να επιλύσει επιτυχώς τα οικονομικά προβλήματα της χώρας. Οι προσδοκίες για ανάπτυξη της χώρας έμειναν «παγωμένες». Παρακάτω, θα αναφερθούμε τόσο στα αίτια αλλά κυρίως στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης για την Ιταλία.

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία

Όπως φάνηκε, η Ιταλία διέτρεχε για χρόνια ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών της, οπότε γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομία, η λάθος διαχείριση αυτής και γενικά η διάρθρωση της οικονομίας, έπαιξε σημαντικό ρόλο στο να βρεθεί η χώρα στη δυσμενή αυτή κατάσταση. Πέραν του αίτιου της οικονομίας, υπήρχαν και πολιτικά προβλήματα, καθώς βρισκόταν συνεχώς σε μια κατάσταση πολιτικής αστάθειας, με συχνή εναλλαγή κυβερνήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, στα οικονομικά αίτια δεν μπορούμε να μην πούμε ότι η οικονομία της Ιταλίας πάσχει από πολλές παθογένειες, οι οποίες έχουν σχέση με την διάρθρωσή της και το αναπτυξιακό μοντέλο που ακολούθησε, με αποτέλεσμα η παθογένεια αυτή να την ακολουθεί με τα χρόνια.

Η οικονομία της Ιταλίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως "αργή, κυρίως μετά την ένταξή της στο ευρώ. Η υστέρηση αυτή στον οικονομικό τομέα, οφειλόταν κυρίως στο ότι η οικονομία της βασιζόταν πάρα πολύ στις οικογενειακές επιχειρήσεις και δεν υπήρχε το στοιχείο του βιομηχανικού εκσυγχρονισμού σε σχέση με άλλες χώρες.

Οι οικογενειακές αυτές επιχειρήσεις έχει αναφερθεί ότι ήταν μικρότερες και λιγότερο παραγωγικές, σε σχέση με ομόλογές τους σε κάποια άλλη χώρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, λόγω του μη εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας της χώρας να μην επενδύσουν τόσο στην ανάπτυξή τους, χαρακτηρίζοντάς τις ελλιπείς ως προς τις διοικητικές τους ικανότητες, τις ευκαιρίες για ανάπτυξη και αύξηση του κεφαλαίου τους. Αναπόφευκτα, λοιπόν, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για διεθνή ανταγωνισμό, εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη.

Η παραγωγικότητα της χώρας περιορίστηκε σε επιχειρήσεις με χαμηλό εργατικό δυναμικό, οι οποίες εκλείπουν σε καινοτόμες ιδέες σε σχέση με άλλες χώρες, με αποτέλεσμα το ενδιαφέρον για την παραγωγική δραστηριότητα της Ιταλίας να χάνεται με το πέρασμα του χρόνου, λόγω της στασιμότητάς της.

Επίσης, εφαρμόστηκαν πολιτικές στον εργασιακό τομέα, οι οποίες βασίζονταν σε επέκταση του ποσοστού των προσωρινών θέσεων εργασίας. Όπως είναι λογικό, λοιπόν, οι μισθοί ήταν πολύ χαμηλοί και οι εργαζόμενοι δεν ήταν σε θέση να υπερασπισθούν τα εργασιακά τους δικαιώματα και κυρίως οι νέοι στην αγορά εργασίας.

Δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στο δυσλειτουργικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ιταλίας, με τον οικονομολόγο Massimo Bassetti να κάνει λόγο για συγκεντρωτικό και συνδικαλιστικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο δεν δίνει περιθώρια για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών δεξιοτήτων των μαθητών-φοιτητών. Σύμφωνα με έρευνα λιγότερο από 1 στους 3 Ιταλούς μεταξύ 25-34 ετών κατέχει πτυχίο πανεπιστημίου, ποσοστό αδιαμφισβήτητα χαμηλό.

Επίσης, είχε παρατηρηθεί σε μαθητές 15 ετών πολύ χαμηλή σχολική επίδοση, συγκριτικά με άλλους ομολόγους τους σε άλλα κράτη μέλη και να σημειωθεί ότι μεγάλος αριθμός νέων μεταξύ 15-34 ετών, δεν βρισκόταν ούτε στην επαγγελματική απασχόληση, αλλά ούτε και στην εκπαιδευτική.

Η ποιότητα της Εκπαίδευσης τόσο στην πρωτοβάθμια έως και την τριτοβάθμια επιδεινώθηκε, λόγω των περικοπών, των ανεπιτυχών μεταρρυθμίσεων αλλά και των προσπαθειών κάλυψης των αναγκών των μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευτικών, οι οποίες δεν πραγματοποιήθηκαν.

Ακόμη ένα αίτιο της κατάρρευσης της Ιταλικής οικονομίας είναι ότι χαρακτηρίζεται από μη φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Οι δημόσιες υπηρεσίες της είναι ανεπαρκείς, όπως και η κυβερνητική της αποτελεσματικότητα. Το γραφειοκρατικό της σύστημα δεν βοηθά στην πληρωμή φόρων ή στην διαχείριση των οικοδομικών αδειών.

Καθοριστικό αίτιο της ύφεσης της ιταλικής οικονομίας αποτελεί και το Δημογραφικό πρόβλημα της χώρας. Απ' ότι φαίνεται οι ηλικιωμένοι συντηρούνται από ένα χαμηλότερο συγκριτικά αριθμό εργαζόμενων νέων, με την παραγωγή να "γερνάει" μαζί με τον πληθυσμό και η παραγωγικότητα της χώρας να μειώνεται.

Δυσκολίες σημειώθηκαν και στον τομέα της Υγείας. Η αποκέντρωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας οδήγησε τους κυβερνήτες, έχοντας ως στόχο την επανεκλογή τους, να οδηγηθούν σε ενέργειες όπως την μερική ή πλήρη κάλυψη των τελών συνταγογράφησης από τη δημόσια υγεία, την κάλυψη των πολιτών στο κόστος της

νοσοκομειακής τους περίθαλψης και άλλων υπηρεσιών υγείας, με τη δημόσια υγεία να εμφανίζει τεράστια χρέη και αδυναμία της οικονομικής κάλυψης των υπηρεσιών υγείας για όλους αυτούς τους πολίτες.

Η αποκέντρωση των υπηρεσιών υγείας στις περιφέρειες ήταν μέρος μιας γενικής διαδικασίας αποκέντρωσης που ξεκίνησε από την Αριστερά στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και συνεχίστηκε από τη Δεξιά από το 2001, υπό την πίεση της Λέγκας. Η διαδικασία αυτή μετατόπισε τη διαχείριση κρίσιμων υπηρεσιών, όπως τα νοσοκομεία και την υγειονομική περίθαλψη, σε ένα επίπεδο της κυβέρνησης που βρίσκεται πιο κοντά στους πολίτες και συνεπώς είναι πιο ευαίσθητο στις εκλογικές πιέσεις και τις βραχυπρόθεσμες εκτιμήσεις.

Παρουσιάζοντας όλα αυτά, λοιπόν, η Ιταλία βρέθηκε στη δυσμενή θέση να έχει ένα πολύ υψηλό δημόσιο χρέος. Το υψηλό δημόσιο χρέος προέκυψε από τη συνεχή συσσώρευση δημοσιονομικών ελλειμμάτων, για την κάλυψη των οποίων το κράτος υποχρεώθηκε να δανείζεται από ξένους, ιδιώτες, κράτη ή οργανισμούς. Έτσι, λοιπόν, κάθε χρόνο η χώρα παρουσίαζε έλλειμμα και η επόμενη ενέργεια της χώρας να είναι ο υποχρεωτικός δανεισμός, με την χώρα να ακολουθεί ένα μοτίβο που δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο.

Φτάνοντας στα πολιτικά αίτια, η χώρα βρέθηκε σε μια κατάσταση όπου τα πολιτικά μέτωπα άλλαζαν συνεχώς, γεγονός που θα μπορούσε να ανήκει και στις επιπτώσεις της κρίσης στη Χώρα. Η κυβερνητική αστάθεια και η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης, έφεραν τη χώρα σε ένα πολιτικό αδιέξοδο και την άνοδο της ακροδεξιάς.

Από την άλλη είχαμε και την άνοδο της συμμαχικής κυβέρνησης της απαρτιζόμενης από την ακροδεξιά «Λέγκα του Βορά» και το ριζοσπαστικό «Κίνημα των Πέντε Αστέρων» που είχε ως συνέπεια την τροφοδότηση αστάθειας στις αγορές. Η νέα Κυβέρνηση δεν τάχθηκε υπέρ του ευρώ και σαν στόχο είχε να μειώσει το όριο της συνταξιοδότησης, να αυξήσει τις δαπάνες όσον αφορά τα έργα της στη χώρα έτσι ώστε να επέλθει κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη των υποδομών της χώρας. Ο τρόπος που θα πραγματοποιούνταν όλα αυτά θα ήταν πάλι μέσω δανεισμού, κάτι που η χώρα δεν θα μπορούσε να αντέξει, δεδομένου του δημοσίου χρέους της.

Τόσο με την οικονομία της χώρας να βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση, όσο και ο πολιτικός τομέας, ο λαός της Ιταλίας βρέθηκε πιο διχασμένος από ποτέ. Υπήρχε συνεχώς, λοιπόν, μια αυξανόμενη ένταση μεταξύ βορρά και νότου πλούσιων και φτωχών, για τα οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά και στις επιπτώσεις της κρίσης για την Ιταλία.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία

Μία από τις βασικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ιταλία ήταν ότι, εντός της ευρωζώνης, έχει χάσει τα νομισματικά εργαλεία, με τα οποία θα μπορούσε να αποσυμπιέσει τον εμπορικό ανταγωνισμό και την πίεση στην εργασία.

Οι νομισματικές πολιτικές και τα δημοσιονομικά εργαλεία όπως είδαμε έχουν μια διπλή όψη. Από τη μία μπορεί έστω και παροδικά να προστατεύουν κάποια εργασιακά δικαιώματα από την άλλη δεν προωθούν την στρατηγική έκθεσης στον διεθνή κεφαλαιακό ανταγωνισμό. Η έκθεση στον ανταγωνισμό είναι το μέτρο με το οποίο τα διάφορα ατομικά κεφάλαια θα αξιολογηθούν ως προς την κερδοφορία τους και αντίστοιχα θα αναπτυχθούν ή θα οδηγηθούν στην διάλυση.

Όπως είναι εύκολο να κατανοηθεί η συμμετοχή της Ιταλίας στην Ευρωζώνη δεν αποτελεί τον πυρήνα της λεγόμενης «Ιταλικής κρίσης». Το κύριο πρόβλημα εντοπίζεται στον τραπεζικό τομέα και στα υψηλά επίπεδα χρέους. Η κρίση επέφερε μία αύξηση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια της τάξης του 85% με αυτό να μεταφράζεται σε 360 δισεκατομμύρια ευρώ σε απόλυτους αριθμούς το 2015 ή το 18% όλων των δανείων.

Η πτώση των εισοδημάτων των νοικοκυριών και της κερδοφορίας των επιχειρήσεων επέφερε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και προβλήματα φερεγγυότητας σε μερικές τράπεζες με αποτέλεσμα την παρέμβαση της κυβέρνησης. Με το να μην

υπάρχει σταθερότητα και αίσθημα ασφάλειας στον εργασιακό τομέα, η ανάγκη για δημιουργία μίας οικογένειας-νοικοκυριού άρχισε να μειώνεται αισθητά. Οι άνθρωποι δυσκολεύονταν να προχωρήσουν στο γάμο και στην δημιουργία οικογένειας. Η κρατική χρηματοδότηση προφανώς αύξησε το χρέος και το επιτόκιο στα κρατικά ομόλογα. Η Ιταλία μετέπειτα στράφηκε στην «τρίοικα» των ΕΚΤ, ΔΝΤ και Κομισιόν για χρηματοδότηση.

Η κατάρρευση της Lehman Brothers (μια παγκόσμια εταιρία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών) εγκαινίασε την πιο δραματική φάση της της κρίσης προκαλώντας συρρίκνωση της αγοράς διατραπεζικών δανείων. Οι τράπεζες αρνήθηκαν να δανείσουν χρήματα η μία στην άλλη λόγω της έλλειψης ρευστότητας και της αβεβαιότητας σχετικά με την οικονομική ευρωστία των δανειοληπτών.

Η κρίση ρευστότητας ώθησε τις κυβερνήσεις να στηρίξουν τις εθνικές τράπεζες με δάνεια και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μείωσε το προεξοφλητικό επιτόκιο. Ωστόσο, οι τράπεζες μείωσαν τη διαθεσιμότητα των πιστώσεων προς τους πελάτες για να ανακτήσουν τη ρευστότητα. Αυτή ήταν η φάση στην οποία η ιταλική οικονομία εντάχθηκε στη διεθνή κρίση. Στην Ιταλία υπάρχουν λίγες μεγάλες τράπεζες και πολλές μικρές και μεσαίες τράπεζες που λειτουργούν σε περιφερειακή κλίμακα.

Η κρίση άγγιξε τις μεγαλύτερες τράπεζες, οι οποίες έχασαν κεφάλαια ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης της Lehman Brothers, ή βρήκαν τα περιουσιακά τους στοιχεία να απαξιώνονται από την κατάρρευση του χρηματιστηρίου. Ωστόσο, οι ιταλικές τράπεζες δεν εμπλέκονταν σε μεγάλο βαθμό σε τομείς υψηλής κερδοσκοπίας.

Το κύριο πρόβλημα για τις ιταλικές τράπεζες, εκτός από τη μείωση της ρευστότητας, προήλθε από τους δεσμούς με τις κεντρικές και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Πράγματι, από τη δεκαετία του 1990 ορισμένες ιταλικές τράπεζες, και ιδίως η Unicredit, είχαν επεκτείνει το δίκτυο των υποκαταστημάτων τους και θυγατρικών τραπεζών στις τότε υποψήφιες χώρες, που σήμερα είναι μέλη, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στην Ουκρανία. Υπήρχε ο κίνδυνος της κατάρρευσης ή μη ρευστότητας αυτού του τμήματος του δικτύου. Έτσι, οι μετοχές της Unicredit έχασαν την αξία τους επειδή υπήρχαν αμφιβολίες για την οικονομική της ευρωστία. Ωστόσο, η υποστήριξη της κυβέρνησης επέτρεψε να αποφευχθεί μια τραπεζική κρίση.

Οι μικρές και μεσαίες τράπεζες αντέδρασαν στην κρίση ρευστότητας μειώνοντας τις πιστώσεις προς τους πελάτες και τους καταναλωτές και αυξάνοντας το ποσό των απαιτούμενων εξασφαλίσεων για νέα δάνεια. Η πολιτική αυτή μείωσε τις επενδύσεις σε μηχανήματα και κατοικίες και απείλησε τη βιωσιμότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε διάφορους τομείς, ιδίως των πιο παρωχημένων ή εξαγωγικών. Επιπλέον, οι πιστωτικοί περιορισμοί και οι απαισιόδοξες προοπτικές απέτρεψαν τους καταναλωτές από τις δαπάνες.

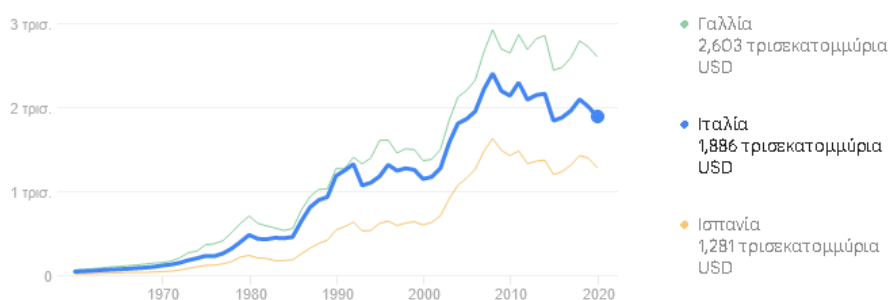
Παρά το τεράστιο δημόσιο χρέος και την αστάθεια που είχε η οικονομία της Ιταλίας επέστρεψε σε ρυθμούς ανάπτυξης το 2017 με ποσοστό 1,5%. Αυτό προέκυψε κυρίως λόγω των εξαγωγών και με διάφορες μεταρρυθμίσεις του τραπεζικού συστήματος.

Ενώ η ανάπτυξη έφερε σιγά σιγά και αυξήσεις στους μισθούς κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2017, γεγονός που έκανε σίγουρα το μέλλον των Ιταλών πιο υγιές καθώς αυξήθηκαν οι καταναλωτικές ανάγκες και ο παραγόμενος πλούτος επέστρεψε πάλι στην οικονομία της χώρας. Ως αποτέλεσμα αυτού το 2018 το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,5% καθώς η αύξηση των μισθών σε ιδιωτικό αλλά και σε δημόσιο

τομέα ανέβασε αισθητά την ιδιωτική κατανάλωση. Σήμερα τα αποτελέσματα για τη χώρα δεν είναι τα ιδανικά κάθε άλλο θα λέγαμε «Το χρέος της Ιταλίας θα φτάσει περίπου το 160% του ΑΕΠ. Εάν η οικονομική ανάκαμψη είναι μικρή, τότε το χρέος κινδυνεύει να λάβει εκρηκτικές διαστάσεις το 2021» ανέφερε σε συνέντευξη το Νοέμβριο του 2020 ο Λουίτζι Μαρατίν, αυτό βέβαια ήταν και λογικό καθώς οι παγκόσμια κρίση του COVID-19 άφησε αμέτρητες πληγές στη παγκόσμια οικονομία, έτσι ήταν λογικό να επηρεάσει και την Ιταλία που ούτως ή άλλως ήταν μια οικονομία με συνεχείς αναταράξεις.

Ιταλία / Ακαθάραστο Εγχώριο Προϊόν

1,886 τρισεκατομμύρια USD (2020)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Έτσι, τομείς όπως τα ακίνητα, η οικοδομή κατοικιών κατέρρευσαν. Οι βιομηχανίες αντέδρασαν με διάφορους τρόπους.

Πρώτον, μείωσαν τα περιθώρια κέρδους και το κόστος.

Δεύτερον, μείωσαν τον αριθμό των προσφερόμενων μόνιμων θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης.

Ενώ η αυξανόμενη ανεργία επηρέασε κυρίως τους νέους και χαμηλόμισθους εργαζόμενους, οι απολύσεις υψηλότερα αμειβόμενου μόνιμου προσωπικού ήταν σπάνιες, τουλάχιστον στις μεγάλες και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις εσωτερικοποίησαν μέρος ή σχεδόν το σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας. Με τον τρόπο αυτό μετέφεραν ορισμένα από τα προβλήματά τους στους υπεργολάβους.

Τέλος, οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις καθυστερούσαν τις πληρωμές προς τους προμηθευτές τους και διαπραγματεύονταν χαμηλότερες τιμές. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, οι μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις επωμίστηκαν το κόστος της κρίσης.

Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του κόστους της δημόσιας διοίκησης και οι μεγαλύτερες ποιοτικές και ποσοτικές ανισότητες μεταξύ των βόρειων και νότιων περιοχών. Οι βόρειες περιοχές είναι πλουσιότερες και έτσι έχουν μεγαλύτερη φορολογική βάση και είναι σε θέση να προσφέρουν περισσότερες υπηρεσίες στους πολίτες τους. Μέχρι την κρίση, οι ανισότητες αντισταθμιζόνταν εν μέρει με μεταβιβάσεις κρατικών πόρων, αλλά η πολιτική αυτή βρίσκεται τώρα υπό αναθεώρηση. Στην πραγματικότητα, ένας

από τους κύριους πολιτικούς στόχους της Λίγκας είναι η εισαγωγή του λεγόμενου φορολογικού φεντεραλισμού.

Με άλλα λόγια, ο δημοσιονομικός φεντεραλισμός συνεπάγεται τη μείωση των μεταβιβάσεων κεφαλαίων προς το κεντρικό κράτος, διαδικασία που μειώνει τη δυνατότητά του να αναδιανέμει κεφάλαια προς τις φτωχότερες περιφέρειες από τις πλουσιότερες. Έτσι, η περιφερειοποίηση στην Ιταλία κινδυνεύει να διαιρέσει το κράτος αντί να το μεταρρυθμίσει.

Σύμφωνα με τον Π. Μανώλη αναφερόμενος στο βιβλίο του «Περιφερισμός και Περιφερειοποίηση» με την έννοια περιφερειοποίηση, εννοούμε «την *de facto* περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία είναι αυθόρμητη και προωθείται «από κάτω προς τα πάνω» (*bottom up*)». Αναφέρεται δηλαδή, στην λήψη αποφάσεων από τους ανώτερους του κράτους προς συγκεκριμένη κατώτερη κοινωνική ομάδα ή συμμαχία, στοχεύοντας στην αναδιοργάνωση του χωρικού καταμερισμού της εργασίας. Οι αποφάσεις αυτές, διαμορφώνονται από τους ανωτέρους, κινούμενοι πάντα με τις εκάστοτε ανάγκες του κράτους κάθε περίοδο.

Το 2017 η ανάπτυξη ήταν 1,5%, η υψηλότερη από το 2010 (1,7%). Όμως και πάλι, ο ρυθμός ανάπτυξης 1,5% είναι χαμηλότερος ακόμη και από αυτόν της Βρετανίας (1,7%) και πολύ χαμηλότερος από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης (2,5% υψηλότερος από το 2007). Η ανεργία στην Ιταλία μειώθηκε από 11,8% στα τέλη του 2016 στο 10,8% τον Δεκέμβριο του 2017, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης (8,6%), ας μη μιλήσουμε για την ανεργία στη Γερμανία (3,6%). Όποια και αν είναι η δυναμική της παρούσας ανάκαμψης, έρχεται έπειτα από μια καταστροφική δεκαετία για την ιταλική οικονομία, η οποία φέρει ακόμη βαθιά σημάδια από τις δύο υφέσεις που προκάλεσε αρχικά η χρηματοπιστωτική κρίση και στη συνέχεια η κρίση δημοσίου χρέους της Ευρωζώνης. Το τέταρτο τρίμηνο του 2017 το ιταλικό ΑΕΠ ήταν κατά 6% χαμηλότερο απ' ό,τι ήταν στο απόγειο πριν από την κρίση, στις αρχές του 2008. Συγκριτικά, το ΑΕΠ της Ευρωζώνης ήταν κατά 5,5% υψηλότερο και της Γερμανίας κατά 11,5%.

Η Ιταλία δεν έχασε απλώς έδαφος την τελευταία δεκαετία. Η κακή και για τόσο μεγάλο διάστημα επίδοση της οικονομίας έχει αφήσει δύο ανεπιθύμητες κληρονομίες. Πρώτον, το δημόσιο χρέος έχει αυξηθεί από το ήδη υψηλό επίπεδο του 100% του ΑΕΠ το 2007 στο 130% σήμερα. Δεύτερον, έχουν συσσωρευτεί μη εξυπηρετούμενα δάνεια στο τραπεζικό σύστημα εξαιτίας της και ο όγκος τους είναι ο υψηλότερος στην Ευρώπη. Αυτές οι δύο κληρονομίες επιβαρύνουν την οικονομία και την καθιστούν ευάλωτη σε οποιαδήποτε αναποδιά.

Προς το παρόν η Ιταλία ευνοείται από τη χαλαρή νομισματική πολιτική της ΕΚΤ (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) που έχει καλύψει τις αδυναμίες της οικονομίας της και των δημόσιων οικονομικών της. Ωστόσο αυτά τα δύο προβλήματα θα εξακολουθούν να υπάρχουν ασχέτως του εκλογικού αποτελέσματος. Ως επιπροσθέτως δεν έχει ακόμα σημειώσει θετική ανάπτυξη από το τρίτο τρίμηνο του 2011. Η ύφεση αντιμετώπιστηκε με την αύξηση της ανεργίας να παραμένει σε διψήφιο νούμερο από την αρχή του 2012, σήμερα κυμαίνεται γύρω στο 12%. Το νούμερο δεν είναι τραγικό καθώς σε Ισπανία και Ελλάδα τα επίπεδα ανεργίας τρώμαζαν καθώς την περίοδο της ύφεσης έφταναν σε ποσοστά 23,4% και 25,8% αντίστοιχα.

Φυσικά, η οικονομική κρίση αφορούσε και τη δημόσια οικονομία. Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας μείωσε το ποσό των φόρων που εισπράχθηκαν και οι πολιτικές κατά της κρίσης αύξησαν τις δαπάνες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους. Επίσης, η μείωση του ΑΕΠ αύξησε τις αναλογίες του χρέους και του ελλείμματος προς το ΑΕΠ, πράγμα που σήμαινε παραβίαση των παραμέτρων του Συμφώνου Ανάπτυξης και Σταθερότητας που προβλέφθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης.⁸ Κατά συνέπεια, η Ιταλία υπερβαίνει σήμερα τις παραμέτρους του Συμφώνου και κινδυνεύει να ενεργοποιήσει τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος της Επιτροπής της ΕΕ.

Η μείωση του χρέους και του ελλείμματος είναι δύσκολη για διάφορους λόγους. Ορισμένοι από αυτούς είναι προφανείς, όπως η μείωση των φορολογικών εσόδων ή το κόστος της καταπολέμησης της κρίσης μέτρων και είναι κοινά με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ- άλλοι είναι ειδικά ιταλικοί.

Ένας από τους τελευταίους είναι η δυσκολία στον έλεγχο του των δαπανών των τοπικών διοικήσεων και των ανεξάρτητων φορέων, όπως τα πανεπιστήμια. Οι τοπικές διοικήσεις στην Ιταλία είναι δομικά προδιατεθειμένες να οικονομική αστάθεια. Στην πραγματικότητα, τα καθήκοντά τους και οι οικονομικοί τους πόροι είναι εξαρτώνται από τις αποφάσεις της κεντρικής κυβέρνησης και την εθνική νομοθεσία.

Οι αλλαγές και στις δύο αυτές καταστάσεις δημιουργούν συχνά σοβαρές οικονομικές πιέσεις και ελλείψεις για τις τοπικές διοικήσεις, επειδή τα νέα καθήκοντα δεν αντιστοιχούν πάντα σε νέα κονδύλια. Επιπλέον, ορισμένες μισθολογικές αυξήσεις του προσωπικού της τοπικής διοίκησης είναι αυτόματες. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι τοπικοί φόροι παραμένουν αμετάβλητοι για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό είναι ένα μακροχρόνιο πρόβλημα για τους προϋπολογισμούς των τοπικών αρχών, και η κατάργηση τέτοιων σημαντικών φόρων όπως ο τοπικός φόρος ακίνητης περιουσίας.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους. Επίσης, η μείωση του ΑΕΠ αύξησε τις αναλογίες του χρέους και του ελλείμματος προς το ΑΕΠ, πράγμα που σήμαινε παραβίαση των παραμέτρων του Συμφώνου Ανάπτυξης και Σταθερότητας που προβλέφθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης.⁸ Κατά συνέπεια, η Ιταλία υπερβαίνει σήμερα τις παραμέτρους του Συμφώνου και κινδυνεύει να ενεργοποιήσει τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος της Επιτροπής της ΕΕ.

Τα πανεπιστήμια και η πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση είναι ένα άλλο χρόνιο πρόβλημα που η κυβέρνηση προσπαθεί να λύσει από την αρχή της χιλιετίας. Η τότε Πανεπιστημιακή Πολιτική μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990 αύξησε δραματικά τον αριθμό των καθηγητών και διδασκόντων στα Πανεπιστήμια και, κατά συνέπεια, το κόστος των πανεπιστημίων. Παρά τις αυξήσεις στα τότε πολύ χαμηλά δίδακτρα που πλήρωναν οι φοιτητές, οι πανεπιστημιακοί προϋπολογισμοί των πανεπιστημίων επιδεινώθηκαν και οι κίνδυνοι χρεοκοπίας έγιναν πραγματικοί.

Επιπλέον, οι αυτόματες μισθολογικές αυξήσεις κάθε δύο χρόνια και τα χαμηλά όρια για την επαγγελματική σταδιοδρομία ανέλιξης πολλών καθηγητών και λεκτόρων έκαναν τον προϋπολογισμό πιο άκαμπτο και δύσκολο να περικοπεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Οικονομική κρίση στην Πορτογαλία

Τον Απρίλιο του 2011 η Πορτογαλία έγινε η τρίτη κατά σειρά χώρα, μετά την Ελλάδα και την Ιρλανδία, που λαμβάνει πακέτο διάσωσης από την "τρόικα" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ). Οι χρηματοπιστωτικές αγορές άρχισαν να γίνονται καχύποπτες σχετικά με την ικανότητα της χώρας να εκπληρώσει το δημόσιο χρέος της, τις υποχρεώσεις, τα ομόλογα κινδύνου αυξήθηκαν μέχρι ενός σημείου όπου η πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές δεν ήταν πλέον μια επιλογή και μια χρεοκοπία σύντομα

κατέστη επικείμενη. Σε αυτό το σημείο η πορτογαλική μειοψηφική σοσιαλιστική κυβέρνηση του José Sócrates δεν είχε άλλη επιλογή από το να διαπραγματευτεί μια διάσωση με τη μορφή μνημονίου κατανόησης με τις τρεις κοινοπραξίες δανειστών την ΕΕ, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ.

Το φυσικό ερώτημα είναι γιατί η Πορτογαλία υπέστη αυτή τη κρίση; Αυτό το κεφάλαιο έχει ως στόχο να εξηγήσει τα οικονομικά, πολιτικά και θεσμικά θεμέλια που οδήγησαν σε αυτή τη διάσωση διερευνώντας δύο βασικές διαστάσεις: τους δημοκρατικούς θεσμούς και τη δημοσιονομική πολιτική των πορτογαλικών κυβερνήσεων που διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

Πρώτον, το κεφάλαιο εξετάζει τις μακροχρόνιες τάσεις της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών της Πορτογαλίας.

Δεύτερον, διερευνά την οικονομική και δημοσιονομική κατάσταση πριν από την εκδήλωση της κρίσης.

Τρίτον, αναλύει τις επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης (GFC) στην πορτογαλική οικονομία και πώς αντέδρασε αρχικά η κυβέρνηση στην κρίση σύμφωνα με τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Στη συνέχεια, διερευνά πώς η κυβέρνηση, κατά την εμφάνιση της κλιμακούμενης κρίσης δημόσιου χρέους, στάθμισε τις προτεραιότητες της πολιτικής της απέναντι σε ανταγωνιστικές αξιώσεις (ανάγκη για οικονομική τόνωση, αποφυγή υπερβολικών ελλειμμάτων και σταθεροποίησης των χρηματοπιστωτικών αγορών), ποια μέτρα ελήφθησαν και γιατί, πότε εφαρμόστηκαν και ποιος ήταν ο αντίκτυπός τους, αλλά και τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη χώρα

Τέλος, θα παρουσιάσει τα κύρια μέτρα που περιλαμβάνονται στο μνημόνιο με την "τρίκα" (ΕΚ, ΕΚΤ και ΔΝΤ) και καταλήγει στις κύριες ελλείψεις της εποπτείας των δημόσιων οικονομικών μεταξύ χωρών μελών της ΕΕ στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) και την ανάγκη για θεσμικών μεταρρυθμίσεων στην Πορτογαλία.

Δημοκρατική πολιτική και δημόσια οικονομικά στην Πορτογαλία - μια επισκόπηση

Καθ' όλη τη διάρκεια της δημοκρατικής περιόδου που ακολούθησε την επανάσταση του 1974, η Πορτογαλία ποτέ δεν είχε ποτέ πλεόνασμα στον κρατικό προϋπολογισμό. Η άλλη χώρα με τέτοιο κακό ιστορικό είναι η Ελλάδα. Τα ελλείμματα ήταν ο κανόνας χωρίς εξαίρεση και θεωρούνταν φυσιολογικά στην πορτογαλική κοινωνία ακόμη και πριν από την τελευταία κρίση.

Υπενθυμίζεται επίσης ότι η Πορτογαλία έγινε η πρώτη χώρα το 2000 που υποβλήθηκε στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (ΔΥΕ) της ΕΕ, μια διαδικασία που ξεκίνησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (αν και ένα χρόνο αργότερα η Γαλλία και η Γερμανία υπήχθησαν επίσης στη ΔΥΕ ρυθμίσεις).

Μια άλλη ιδιαιτερότητα είναι η δομή του δημοσιονομικού φεντεραλισμού σε όλη τη δικαιοδοσία. Τα αρχιπελάγη της Μαδέρα και των Αζορών έχουν ειδικό αυτόνομο καθεστώς, συμπεριλαμβανομένου του συνταγματικού δικαιώματος σε όλα τα φορολογικά έσοδα που παράγονται στην επικράτειά τους συν τις περιφέρειες και τις τοπικές αυτοδιοικήσεις που λαμβάνουν γενναιόδωρα πακέτα από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Αυτό η φορολογική ρύθμιση ενσωματώθηκε στο Σύνταγμα το 1976 και παραμένει μέχρι σήμερα. παρά τις διάφορες σημαντικές τροποποιήσεις σε άλλα μέρη του Συντάγματος. Ως εκ τούτου, η Πορτογαλία είναι ένα ενιαίο κράτος, αλλά παραδόξως έχει δύο «μίνι-κράτη» (αυτόνομες περιφέρειες) εντός των συνόρων της με περισσότερες φορολογικές εξουσίες και φορολογικά έσοδα από ό,τι τα πραγματικά κράτη .

Δεδομένου ότι είναι τυπικά ένα ενιαίο κράτος, η EUROSTAT δεν παρέχει ξεχωριστές στατιστικές για τις περιοχές αυτές. Αναμειγνύονται με τις φορολογικές στατιστικές των τοπικών διοικήσεων, γεγονός που συμβάλλει στην έλλειψη διαφάνειας στους δημόσιους λογαριασμούς και δικαστικές διαφορές

Από την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1976, το ΔΝΤ έχει εμπλακεί σε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης στην Πορτογαλία σε τρεις διαφορετικές περιπτώσεις. Η συνήθης εικόνα των οικονομικών ήταν: πρώτον, μια σημαντική αύξηση των δημόσιων δαπανών σε σύγκριση με το ΑΕΠ, οδηγώντας σε μόνιμα ελλείμματα-δεύτερον, υψηλότερα ελλείμματα οδηγούσαν σε αύξηση του χρέους προς το ΑΕΠ κυρίως σε περιόδους χαμηλής ανάπτυξης- τρίτον, με το επίπεδο του χρέους να εκτοξεύεται στα ύψη, επιβλήθηκε στην κυβέρνηση ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων μαζί με μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική.

Η πρόσφατη διάσωση της Πορτογαλίας από την ΕΚ, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ δεν είναι μια εντελώς νέα ιστορία. Ωστόσο, όπως διευκρινίζεται πιο κάτω, ο τραπεζικός και χρηματοπιστωτικός τομέας ήταν σχετικά εύρωστος και η στεγαστική φούσκα των ακινήτων δεν ήταν τόσο σημαντική όσο σε άλλες χώρες.

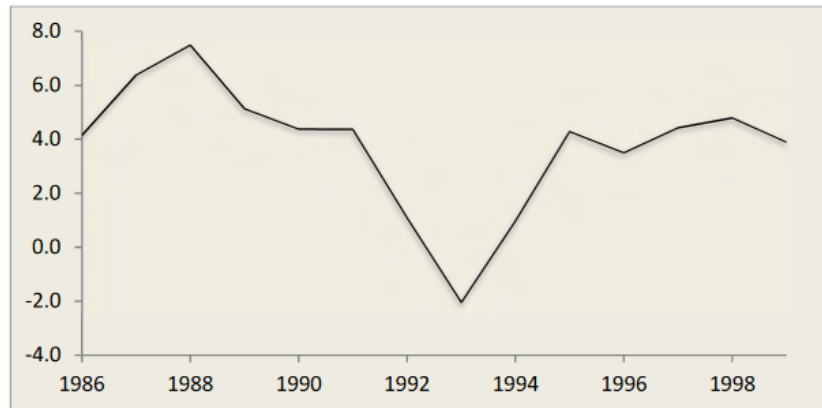
Όταν η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης καθιέρωσαν την τιμές αναφοράς για τον λόγο του χρέους προς το ΑΕΠ (60%) και του ελλείμματος προς το ΑΕΠ (3 τοις εκατό), οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί κοίταξαν το ιστορικό ανάπτυξης του παρελθόντος και το θεώρησαν λογικό να υποθέσουν ετήσιο ρυθμό αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ της τάξης του 5% στις ευρωπαϊκές χώρες. Εάν η οικονομική ανάπτυξη διατηρούνταν σε αυτό το επίπεδο τα δημόσια οικονομικά θα ήταν βιώσιμα.

Η Πορτογαλία είχε ένα λογικό ρεκόρ ανάπτυξης στη δεκαετία του 1990, αλλά από ένα τρομακτικό την πρώτη δεκαετία του 2000, ιδίως τα αμέσως προηγούμενα έτη της κρίσης.

Η χαμηλή ανάπτυξη συνδέθηκε με χαμηλή παραγωγικότητα και σημαντική απώλεια ανταγωνιστικότητας που σχετίζεται με διάφορους παράγοντες.

Πρώτον, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το οποίο έχει έχουν αναγνωριστεί ευρέως δεν προάγουν την αύξηση της παραγωγικότητας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 5: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΕΠ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ (ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΑ) ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986-1999

Πηγή: Total Economy Database, Conference board

Δεύτερον, η υψηλότερη από την αναμενόμενη συναλλαγματική ισοτιμία που καθιερώθηκε για τη μετατροπή του πρώην πορτογαλικού νομίσματος (escudo) στο ευρώ επέφερε περαιτέρω ζημία στην εξωτερική ανταγωνιστικότητα.

Τρίτον, μια κατανομή των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων, που δαπανώνται κυρίως για υποδομές και άλλα μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, που συνέβαλε στην αύξηση παραγωγικότητας τα προηγούμενα χρόνια μετά την ένταξη στην ΕΕ (το 1986), αλλά έγινε μια μερική σπατάλη πόρων την τελευταία δεκαετία.

Τέλος, οι δυσκαμψίες στις αγορές εργασίας ήταν επίσης σημαντικά επιζήμιες για την οικονομική ανάπτυξη, συμβάλλοντας στη χαμηλή κινητικότητα στην αγορά εργασίας και, μαζί με τα χαμηλά επιτόκια, προώθησαν την υψηλή οικονομικές υπερχρεώσεις τα νοικοκυριά.

Πηγή: Τράπεζα της Πορτογαλίας 2013

Στο πολιτικό μέτωπο, η Πορτογαλία αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα που δεν είναι συνηθισμένα σε ευρωπαϊκές χώρες. Η χώρα έχει, όπως και οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, αναλογικό σύστημα αντιπροσώπευσης, το οποίο ευνοεί τον κατακερματισμό των κομμάτων στο κοινοβούλιο.

Ωστόσο, δύο ειδικά χαρακτηριστικά της πορτογαλικής δημοκρατίας είναι η έλλειψη πολιτικού ανταγωνισμού που συνδέεται με τη στενότητα των ψηφοφόρων και την δυσκολία στη σύναψη συνασπισμών, ιδίως το κεντροαριστερό σοσιαλιστικό κόμμα που δεν σχημάτισε ποτέ συνασπισμό με άλλα αριστερά κόμματα.

Μόνο μία φορά οι Σοσιαλιστές πέτυχαν απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο (2005-2009). Όλα τα άλλα χρόνια που ήταν στην εξουσία, σχημάτισαν κυβερνήσεις μειοψηφίας ή μια περίεργη και ασταθή συνασπισμό με το πιο ακροδεξιό κόμμα, το συντηρητικό Λαϊκό Κόμμα (Partido Popular).

Αυτή η διαδοχή κυβερνήσεων μειοψηφίας ήταν πιο επιρρεπής σε πιέσεις από ομάδες συμφερόντων και άλλα ειδικά συμφέροντα, πιέζοντας για αυξημένες δαπάνες και φορολογικές παροχές, έτσι τις καθιστούσαν λιγότερο ικανές να εφαρμόσουν τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις.

Η κατάσταση στην Πορτογαλία πριν από την εκδήλωση της κρίσης και οι σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική αστάθεια

Από το 2000 έως το 2007 το μέγεθος της γενικής κυβέρνησης αυξήθηκε κατά 3,3 εκατοστιαίες μονάδες σε συνολικό 44,4% του ΑΕΠ και όλη αυτή η αύξηση εξηγείται από την αυξανόμενη κοινωνική δαπάνες. Η χαμηλή ανάπτυξη και τα επίμονα ελλείμματα συνεπάγονταν την εκτίναξη του δημόσιου χρέους καθιστώντας το χρέος ως μη βιώσιμο για τον Πορτογαλικό λαό. Σε αυτά ακριβώς τα επτά χρόνια ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ αυξήθηκε από 48% σε 68,3% του ΑΕΠ.

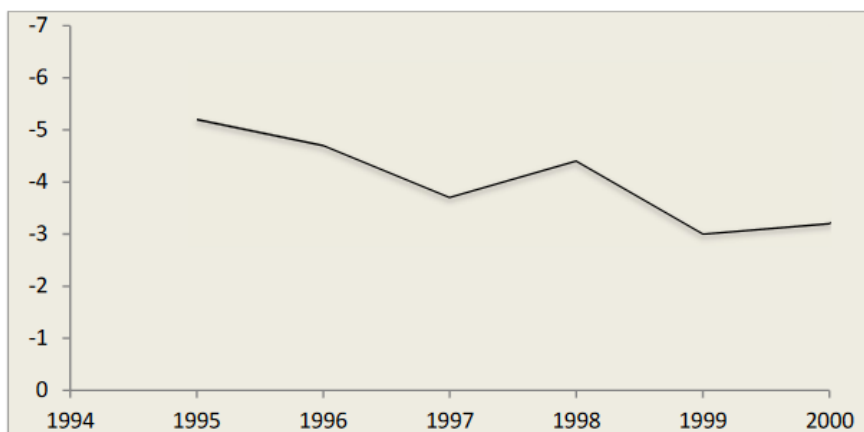
Η πολιτική κατάσταση δεν βοήθησε τις κυβερνήσεις στη δημοσιονομική διαχείριση των οικονομίας. Η δεκαετία ξεκίνησε με μια σοσιαλιστική κυβέρνηση με ακριβώς τις μισές έδρες στο κοινοβούλιο (115 από τους 230 βουλευτές). Αυτό σίγουρα δεν ήταν το πρόβλημα, διότι αφενός οι προτάσεις μομφής δεν μπορούσαν να «ρίξουν» το υπουργικό συμβούλιο, και από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση δεν μπορούσε να περάσει τα προτεινόμενα νομοσχέδια της από το νομοθετικό σώμα καθώς δεν είχε την πλειοψηφία.

Αυτό οδήγησε τελικά στην παραίτηση του πρωθυπουργού Αντόνιο Γκουτιέρες τον Απρίλιο του 2002 και ένας δεξιός συνασπισμός υπό την ηγεσία του κεντροδεξιού πρωθυπουργού Ζοζέ Μπαρόζο ανέλαβε την εξουσία. Η κυβέρνησή του έληξε απότομα δύο χρόνια αργότερα, τον Ιούλιο του 2004, όταν ο Μπαρόζο παραιτήθηκε για να γίνει

πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αντικαταστάθηκε, χωρίς εκλογές, από τον P. S. Lopes και υποστηρίχθηκε από τον από τον ίδιο συνασπισμό των Σοσιαλδημοκρατών (κεντροδεξιά) και του Λαϊκού Κόμματος (συντηρητικοί). Ωστόσο, η πολιτική αστάθεια και η ασταθής διακυβέρνηση οδήγησαν τον πρόεδρο της Δημοκρατίας να διαλύσει το κοινοβούλιο και να προκηρύξει πρόωρες εκλογές τις οποίες κέρδισαν οι Σοσιαλιστές.

Μια νέα κυβέρνηση σχηματίστηκε με επικεφαλής τον σοσιαλιστή Ζοζέ Σόκρατες με απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Εν ολίγοις, την περίοδο 2000-2007 η Πορτογαλία είχε τέσσερις διαφορετικές και συνήθως ασταθείς κυβερνήσεις. Αυτό είχε σημαντικές επιπτώσεις στην κακοδιαχείριση της οικονομίας και των δημόσιων οικονομικών πόρων.

ΓΡΑΦΗΜΑ 8: ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ (ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ) ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1995-2000

Πηγή: European Commission, Economic and Financial Affairs (AMECO)

data.oecd.org

Δημοσιονομική πολιτική

Η πρώτη επίπτωση της πολιτικής αστάθειας ιδίως η μεταστροφή από μια κέντρο αριστερή κυβέρνηση σε δεξιά κυβέρνηση το 2002 και αντίστροφα το 2005, είναι ότι οι κυβερνήσεις επιθυμούν πάντα να παρουσιάζουν την κληρονομημένη δημοσιονομική τους θέση με τον χειρότερο τρόπο που μπορούν για να δώσουν ένα σκεπτικό για μέτρα λιτότητας.

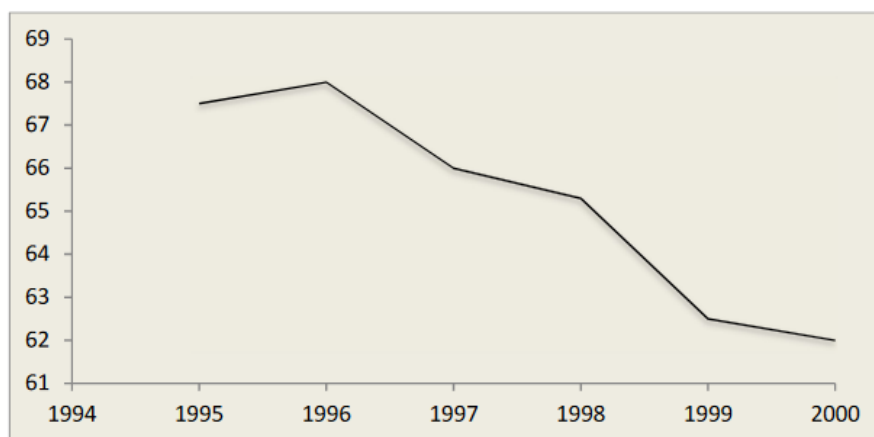
Το 2002 ο πρωθυπουργός José Barrosο εφάρμοσε μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, παγώνοντας τους μισθούς και τις αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων. Ο διάδοχός του από το ίδιο κόμμα, ανέπτυξε μια ελαφρώς επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Όταν ο σοσιαλιστής πρωθυπουργός José Sócrates έφτασε στην εξουσία, τον Μάρτιο του 2005, ζήτησε από τον Τράπεζα της Πορτογαλίας να διενεργήσει έλεγχο του δημόσιου ελλείμματος.

Η Κεντρική Τράπεζα προέβλεψε ότι, εάν δεν λαμβάνονταν περαιτέρω μέτρα, ο καθαρός δανεισμός μόνο για εκείνο το έτος θα ανερχόταν στο 6,56% του ΑΕΠ. Αυτός ο έλεγχος του ελλείμματος εξήγησε εν μέρει την απότομη αύξηση του καθαρού δανεισμού το 2005, ο οποίος έφθασε το 5,9% του ΑΕΠ (αύξηση κατά 2,5%). Ο Sócrates διατήρησε την πολιτική του παγώματος των μισθών και των νέων προσλήψεων στο δημόσιο τομέα που ξεκίνησε από την κυβέρνηση Barroso το 2002.

Λίγο πριν από την κρίση (έτη 2005-2007) παρουσιάστηκε κάποια δημοσιονομική εξυγίανση που οδήγησε σε βελτίωση των διαρθρωτικών ισοζυγίων και στη μείωση του καθαρού ετήσιου δανεισμού. Η κυβέρνηση επίσης εφάρμοσε μια σημαντική μεταρρύθμιση στην κοινωνική ασφάλιση, η οποία βελτίωσε σημαντικά το μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Ωστόσο, ο βραχυπρόθεσμος αντίκτυπος αυτής της μεταρρύθμιση ήταν πολύ μικρός.

Επιπλέον, υπήρξε ένα πρόγραμμα μεταρρύθμισης μεγάλης κλίμακας για την κεντρική κυβέρνηση που άλλαξε τη δομή όλων των υπουργείων. Οι στόχοι ήταν να γίνει η κεντρική κυβέρνηση πιο αποτελεσματική, να μειωθούν οι δαπάνες και ταυτόχρονα να αυξήσουν την αποτελεσματικότητάς. Ωστόσο, δεδομένου ότι οι στόχοι για τη μείωση των δαπανών δεν ήταν αυστηροί ο συγκεκριμένος στόχος δεν επιτεύχθηκε.

ΓΡΑΦΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ (1995-2000)

Πηγή: data.oecd.org

Από την αρχή της δεκαετίας, οι κυβερνήσεις εμπλέκονται όλο και περισσότερο σε συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα μέσα στη χώρα, για την πραγματοποίηση μεγάλων έργων που θα έχουν ως σκοπό την αναβάθμιση στις χώρες σε πολλούς τομείς. Αρχικά οι περισσότερες είχαν άμεσο θετικό αντίκτυπο στο δημοσιονομικό ισοζύγιο, αφού όταν η κυβέρνηση υπέγραφε τις συμβάσεις έλαβε ένα εφάπαξ ποσό. Αργότερα, τα έργα αυτά έχουν αρνητικό αντίκτυπο όταν η υποδομή έχει κατασκευαστεί και η κυβέρνηση αρχίζει να πληρώνει για τη διαθεσιμότητά της ιδίως εάν παρέχεται δωρεάν στους χρήστες. Αυτό συνέβη με πολλές συμπράξεις στο τομέα των οδικών μεταφορών. Η υπερβολική χρήση των ΣΔΙΤ(Σύμπραξη Δημόσιου Ιδιωτικού τομέα) επιβάρυνε τον προϋπολογισμό. Επίσης, στον τομέα της υγείας, αρκετά νοσοκομεία μεταφέρθηκαν από τον τομέα της γενικής κυβέρνησης για να γίνουν δημόσιες επιχειρήσεις (εκτός

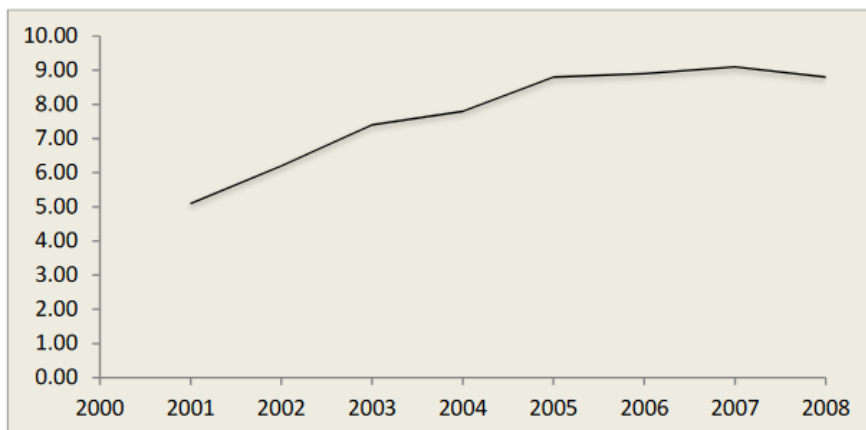
προϋπολογισμού). Ο αντίκτυπος στους δημόσιους λογαριασμούς αυτής της εξωτερίκευσης των νοσοκομείων ήταν ότι οι δημόσιες δαπάνες μειώθηκαν ελάχιστα, επειδή τα νοσοκομεία αυτά εξακολουθούσαν να χρηματοδοτούνται κυρίως από τρέχουσες μεταβιβάσεις από τη γενική κυβέρνηση με βάση την εκτέλεση συμβάσεων βάση. Ωστόσο, η διάρθρωση των δημόσιων δαπανών άλλαξε με κινήσεις όπως, για παράδειγμα, οι μισθοί των γιατρών στα δημόσια νοσοκομεία δεν εμφανίζονταν πλέον ως μισθοί δημοσίων υπαλλήλων.

Τέλος, με όλες αυτές τις δαπάνες η χώρα βγήκε "εκτός προϋπολογισμού", το επίπεδο του δημόσιου χρέους φάνηκε να μειώνεται επειδή ο δανεισμός τους δεν λαμβανόταν υπόψη. Ένα από τα κύρια προβλήματα της Πορτογαλίας, που την ώθησαν στα πρόθυρα της οικονομικής κρίσης, ήταν ότι η δημιουργία δημόσιων επιχειρήσεων σε τοπικές αυτοδιοικήσεις ήταν ουσιαστικά μια νομική διαφυγή από το άκαμπτο στόχος για το έλλειμμα και το χρέος από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), αλλά με ανεπιθύμητες παρενέργειες.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η πορτογαλική οικονομία γνώρισε μια περίοδο υψηλών ρυθμών ανάπτυξης, με λιγότερη ανεργία και ταχεία προσέγγιση του μέσου όρου της ΕΕ στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αυτό ήταν ένα αποτέλεσμα του δεύτερου σταδίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Στην πραγματικότητα, η Πορτογαλία επωφελήθηκε από τα μειωμένα ονομαστικά και πραγματικά επιτόκια, τα οποία οδήγησαν σε αυξημένη ιδιωτική και δημόσια ζήτηση και επίσης σε αυξημένες υπερχρέωση και στους δύο τομείς. Η δημοσιονομική πολιτική κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 90 ήταν επεκτατική, ενώ άλλες ευρωπαϊκές χώρες επωφελήθηκαν από τα χαμηλά επιτόκια για να εξυγιάνουν τη δημόσια οικονομία τους. Επιπλέον, η Τράπεζα της Πορτογαλίας και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο (προκάτοχος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) ήταν υπερβολικά αισιόδοξοι για την ικανότητα της πορτογαλικής οικονομίας να αντέξει μια υψηλή ισοτιμία μετατροπής του πρώην escudo με το ευρώ. Η πρώτη επταετία του 21ου αιώνα παρουσίασε μια εντελώς διαφορετική εικόνα. Η ανεργία αυξήθηκε απότομα από το χαμηλό επίπεδο του 4,5% το 2000 στο 8,9% το 2007, και η οικονομική ανάπτυξη ήταν αναιμική. Υπήρξε μια ήπια ύφεση το 2003 (ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 0,9%) και οι ρυθμοί ανάπτυξης ήταν χαμηλότεροι από 2% από το 2004 έως το 2006.

ΓΡΑΦΗΜΑ: ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ (2000-2008) ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΑ

Πηγή: European Commission, Economic and Financial Affairs (AMECO)

Ως αποτέλεσμα αυτής της περιόδου χαμηλής ανάπτυξης, η οικονομική ανάπτυξη σταμάτησε. σύγκλιση προς τα πρότυπα της ΟΝΕ. Μεταξύ 1995 και 2000 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Πορτογαλίας πλησίαζε σαφώς τον μέσο όρο της ΟΝΕ (αυξήθηκε από το χαμηλό 47,6% του μέσου όρου της ΟΝΕ). μέσου όρου στο 55,4%). Ωστόσο, κατά την επόμενη πενταετία (2000-2005) η σύγκλιση αυτή ήταν πολύ πιο αργή, ανερχόμενη μόνο στο 57% - ένα επίπεδο στο οποίο έχει παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό έκτοτε. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το περιβάλλον χαμηλής ανάπτυξης, το έτος 2007 ήταν ιδιαίτερα καλό, καθώς η αύξηση του ΑΕΠ ήταν 2,4% εκείνο το έτος. Επιπλέον, οι εξαγωγές έδειξαν σημάδια βελτίωσης, καταγράφοντας ρυθμούς ανάπτυξης 11,5 τοις εκατό και 7,6 το 2006 και το 2007 αντίστοιχα. Ωστόσο, ακόμη και με τη βελτίωση των εμπορικών ισοζυγίου, η χώρα εξακολουθούσε να παρουσιάζει έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ύψους 10,1% του ΑΕΠ το 2007.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ- Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Πλαίσιο δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Καθώς η κρίση των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ ξέσπασε το καλοκαίρι του 2007, λίγοι προέβλεψαν ότι οι επιπτώσεις της θα ήταν τόσο βαθιά αισθητές και θα εξαπλώνονταν τόσο ευρέως όσο τελικά έγιναν. Στην πραγματικότητα, η χρηματοπιστωτικές αγορές αντιμετώπισαν σημαντικές διαταραχές ήδη από τον Αύγουστο του 2007, αλλά χρειάστηκαν αρκετοί μήνες προτού οι αλυσιδωτές επιπτώσεις μετατρέψουν την κρίση των στεγαστικών δανείων σε παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αδιανόητων διαστάσεων. Το spread TED, ένας δείκτης πιστωτικού κινδύνου που χρησιμοποιείται ευρέως για τη μέτρηση των επιπέδων πίεσης σε χρηματοπιστωτικές αγορές, αυξήθηκε σημαντικά στην αρχή της κρίσης τον Αύγουστο του 2007 και όταν η Bear Sterns(επενδυτική τράπεζα) διασώθηκε τον Μάρτιο του 2008. Τα γεγονότα αυτά ήταν σαφώς σοβαρές διαταραχές στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Όμως η σημαντική αύξηση αυτής σχετιζόταν με την κατάρρευση της Lehman Brothers(παγκόσμια εταιρεία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών) στα τέλη του 2008. Το τελευταίο γεγονός σηματοδότησε σαφώς το σημείο καμπής σε μια πλήρη παγκόσμια οικονομική κρίση, προκαλώντας κυβερνητικές

διασώσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα στον ανεπτυγμένο και τον αναπτυσσόμενο κόσμο

Μόνο μετά από αυτά τα ανατρεπτικά γεγονότα οι ηγέτες της ΕΕ, αντιμέτωποι με την επικείμενη κατάρρευση πολλών σημαντικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αποφάσισαν να δράσουν αποφασιστικά για να προωθήσουν χρηματοπιστωτική σταθερότητα στην Ευρώπη.

Τον Οκτώβριο του 2008, σε διαδοχικές συνεδριάσεις αρκετών διοικητικών οργάνων της ΕΕ και της ζώνης του ευρώ θεσμικών οργάνων οδήγησαν σε μια σειρά αποφάσεων που αποσκοπούσαν στην αύξηση της εμπιστοσύνης στον τραπεζικό τομέα με την αύξηση του ορίου των εγγυημένων καταθέσεων και την παροχή καθοδήγησης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με τρόπο που θα μείωνε τις χρηματοπιστωτικές αστάθειες. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις της ζώνης του ευρώ άρχισαν να προβλέπουν τις πιθανές επιπτώσεις των πακέτων διάσωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα στους δημόσιους λογαριασμούς και έτσι άρχισαν να επικαλούνται την διατάξεις για ευελιξία λόγω "εξαιρετικών περιστάσεων" στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Στα τέλη του 2008, αναγνωριζόταν όλο και περισσότερο ότι οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα προκαλούσαν σημαντικές ζημιολογικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και ότι τα προβλήματα δεν θα μπορούσαν να επιλυθούν απλώς με την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της ρευστότητας. Τότε ήταν που έγινε σαφές στους πολιτικούς ηγέτες στην Ευρώπη ότι τόσο οι νομισματική και η δημοσιονομική πολιτική θα έπρεπε να χαλαρώσουν αμέσως προκειμένου να αποφευχθεί μια βαθιά και παρατεταμένη ύφεση.

Ως εκ τούτου, τον Δεκέμβριο του 2008, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε την ευρωπαϊκή Σχέδιο Οικονομικής Ανάκαμψης (ΕΣΟΑ), το οποίο σχεδιάστηκε για να ωθήσει τις εθνικές κυβερνήσεις να αυξήσουν δημόσιες δαπάνες σε μια συντονισμένη κίνηση. Μια ανακοίνωση του Ευρωπαϊκού Επιτροπής εκείνη την εποχή ανέφερε με σοβαρότητα ότι: "Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν θα πρέπει να έχει καμία σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση: "Βουλιάζουμε ή κολυμπάμε μαζί". Το απόσπασμα αυτό αποτύπωνε με σαφήνεια τον επείγοντα χαρακτήρα που έθεσαν τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα στην

εφαρμογή σημαντικών δημοσιονομικών κινήτρων προκειμένου να στηριχθεί η οικονομική ανάπτυξη. Η πανευρωπαϊκή δημοσιονομική τόνωση σχεδιάστηκε αρχικά σε 200 δισεκατομμύρια ευρώ (ή περίπου 1,5 τοις εκατό του ΑΕΠ), και μερικούς μήνες αργότερα, τον Μάρτιο του 2009, το ποσό αυτό αναθεωρήθηκε προς τα πάνω σε περίπου 400 δισ. ευρώ (ή 3% του ΑΕΠ).

Παράγοντες που συμβάλλουν στην αρχική ανθεκτικότητα της πορτογαλικής οικονομίας

Αφού κατέγραψε τις καλύτερες επιδόσεις των τελευταίων επτά ετών το 2007, η πορτογαλική οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται θετικά κατά το μεγαλύτερο μέρος του 2008. Πράγματι, μόνο κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2008 που το ΑΕΠ μειώθηκε, αλλά ακόμη και τότε η μεγαλύτερη αντίσταση στην ανάπτυξη προερχόταν από τις εξαγωγές, καθώς η εσωτερική ζήτηση παρέμεινε ανοδική. Κατά συνέπεια, είναι σημαντικό να προσδιοριστούν οι κύριες πηγές αυτής της αρχικής ανθεκτικότητας. Ένας παράγοντας είναι η πιο επιφυλακτική στάση απέναντι στον κίνδυνο των μεγάλων

πορτογαλικών τραπεζών, που οδηγεί σε ένα πιο συντηρητικό επενδυτικό προφίλ συνολικά. Αυτό σήμαινε ότι είχαν σχετικά χαμηλή έκθεση σε ιδιαίτερα πολύπλοκα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που ήταν επηρεάστηκαν από την αρχική κρίση. Επιπλέον, οι δευτερογενείς επιπτώσεις στην οικονομία από την αστάθεια των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών ήταν σε αυτό το στάδιο λιγότερο σοβαρές στην Πορτογαλία από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον, η πορτογαλική αγορά ακινήτων είχε ήδη αντιμετωπίσει σημαντικές προσαρμογές στις αρχές της δεκαετίας και τα ακίνητα ήταν σημαντικά λιγότερο υπερτιμημένα από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Κατά συνέπεια, οι τιμές των κατοικιών, που αυξάνονταν με βραδύτερο ρυθμό μετά το 2002, δεν αντιμετώπισαν παρά μόνο μια μικρή επιβράδυνση το 2009.

Τον Οκτώβριο του 2007, δύο μήνες μετά την εκδήλωση της κρίσης, το ΔΝΤ προέβλεψε ότι η πορτογαλική οικονομία θα αναπτυσσόταν με ρυθμό περίπου 2% κατά τη διάρκεια του περιόδου πρόβλεψης (2008-10), και οι αναθεωρημένες προοπτικές που δημοσιεύθηκαν τον Απρίλιο του 2008 παρουσίαζαν μόνο μια ελαφρά προς τα κάτω αναθεώρηση αυτών των προβλέψεων. Μόνο το τελευταίο τρίμηνο του 2008 (Οκτώβριος) το ΔΝΤ αναγνώρισε ότι η πορτογαλική οικονομία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει μια στασιμότητα το 2009 και χρειάστηκε να φτάσει μέχρι τον Απρίλιο του 2009 για να διαφανεί μια σημαντική οικονομική ύφεση. αναφέρεται στις προβλέψεις. Συγκριτικά, τον Οκτώβριο του 2008 το ΔΝΤ είχε ήδη προέβλεψε ύφεση σε ορισμένες προηγμένες οικονομίες, συγκεκριμένα στην Ισλανδία, την Ιρλανδία, Ιταλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Με λίγα λόγια, η πορτογαλική οικονομία παρουσίασε βραδύτερα από άλλες οικονομίες σαφή σημάδια οικονομικής επιδείνωσης, καθώς δύο από τις σημαντικότερες πηγές της παγκόσμιας μετάδοσης σε αυτή την αρχική περίοδο (διαταραχές στο τραπεζικό σύστημα και καταρρεύσεις των πραγματικών τομέα των ακινήτων) ήταν λιγότερο έντονες. Κατά συνέπεια, η εγχώρια αναγνώριση της πραγματικής επιπτώσεων της κρίσης στην πορτογαλική οικονομία υστέρησε σημαντικά σε σχέση με άλλες ευάλωτες χώρες όπως η Ισπανία ή η Ιρλανδία.

Ενισχύσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα, δημοσιονομική μεταρρύθμιση και διακριτική δημοσιονομική τόνωση

Η πορτογαλική κυβέρνηση ανταποκρίθηκε γρήγορα στα αιτήματα της ΕΕ και έλαβε αποφασιστικές ενέργειες σε έκτακτη συνεδρίαση που πραγματοποιήθηκε στις 12 και 13 Οκτωβρίου, μόλις τέσσερις ημέρες μετά τη συνεδρίαση του Ecofin της 7ης Οκτωβρίου στην οποία οι Ευρωπαίοι ηγέτες θέσπισαν μια πορεία δράσης για την αντιμετώπιση των χρηματοπιστωτικών αναταράξεων. Οι αποφάσεις της πορτογαλικής κυβέρνησης περιελάμβανε την αύξηση των κρατικών εγγυήσεων για τις τραπεζικές καταθέσεις από 25.000 ευρώ σε 100.000 ευρώ και μια διευκόλυνση ύψους 20 δισεκατομμυρίων ευρώ που θα χρησιμοποιηθεί για την παροχή εγγυήσεων σε πορτογαλικές τράπεζες. Τον Νοέμβριο του 2008, σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης εποπτείας των τραπεζικών του τομέα, η κυβέρνηση αποφάσισε να κρατικοποιήσει την BPN, μια μεσαίου μεγέθους τράπεζα η οποία αντιμετώπιζε σημαντικούς περιορισμούς ρευστότητας και στην οποία η Τράπεζα της Πορτογαλίας είχε διαπίστωσε ορισμένες παρατυπίες. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση άνοιξε ένα πρόγραμμα ύψους 4 δισεκατομμυρίων ευρώ διευκόλυνση για την αγορά προνομιούχων μετοχών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να διασφαλίσει ότι θα επιτύχουν τις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Οικονομικής Ανάκαμψης, η πορτογαλική κυβέρνηση τον Δεκέμβριο του 2008 παρουσίασε το δικό της επενδυτικό και Πρωτοβουλία για την Απασχόληση (IEI), η οποία συνίστατο σε ένα σχέδιο εκσυγχρονισμού της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κτιρίων- την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και των εξαγωγών- την αύξηση της κοινωνικής προστασίας και της απασχόλησης και την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της ενεργειακής απόδοσης. Ο συνδυασμένος αντίκτυπος αυτών των μέτρων τόνωσης των δημόσιων λογαριασμών εκτιμήθηκε αρχικά σε 1,3 δισ. ευρώ (ή περίπου 0,8% του ΑΕΠ).

Όπως είχε συστήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα μέτρα αυτά σχεδιάστηκαν να τονώσουν προσωρινά την οικονομική ανάπτυξη, προκειμένου να αποφευχθεί μια βαθύτερη και πιο παρατεταμένη ύφεση στη χώρα. Αν και προοριζόταν να είναι προσωρινά, ορισμένα από αυτά τα μέτρα ήταν διατηρήθηκαν και το 2010 και ένα σημαντικό μέρος της δημοσιονομικής τόνωσης ήταν ουσιαστικά αναβλήθηκε για το έτος αυτό. Εκτός από τη διακριτική δημοσιονομική τόνωση που προκάλεσε η ΕΕ, υπήρξε μια σημαντική δημοσιονομική ώθηση που περιλαμβανόταν στον προϋπολογισμό του 2009 που υποβλήθηκε στο κοινοβούλιο το Οκτώβριο του 2008. Και εδώ ήταν που η πολιτική μπήκε στο προσκήνιο. Αναμένοντας εκλογές από τέλη του 2009, η κυβέρνηση συμφώνησε σε αύξηση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων κατά 2,9 τοις εκατό σε μια εποχή που γνώριζε ήδη ότι η οικονομία βρισκόταν σε στασιμότητα. Ήταν η πρώτη μισθολογική αύξηση για τους δημόσιους υπαλλήλους μετά από αρκετά χρόνια παγώματος των μισθών.

Η κυβέρνηση επίσης μείωσε τον κανονικό φορολογικό συντελεστή ΦΠΑ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα τον Ιούλιο του 2009. Ο συνδυασμός της δημοσιονομικής τόνωσης με πρωτοβουλία της ΕΕ μαζί με άλλες διακριτικές πολιτικές, οδήγησε σε σημαντική αύξηση του δημόσιου ελλείμματος. Προφανώς, η κυκλική συνιστώσα του δημοσιονομικού ισοζυγίου το 2009, που μετρά την αυτόματη σταθεροποιητική επίδραση της ύφεσης, αντιπροσώπευε μόνο το μείον ένα τοις εκατό του ΑΕΠ, ενώ η διαρθρωτική συνιστώσα αντιπροσώπευε το -9,1% του ΑΕΠ (βλ. διάγραμμα 2 ανωτέρω).

Ωστόσο, μια πιο λεπτομερής ανάλυση δείχνει ότι το κράτος (κυρίως υπεύθυνο για τη γενική δημόσιο έλλειμμα) είχε μείωση των εσόδων κατά 15% το 2009 και αύξηση των δαπανών 6%, γεγονός που υποδηλώνει ότι η κυκλική (ή μη διακριτική) συνιστώσα του προϋπολογισμού ισοζυγίου θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερη από το ένα δέκατο. Παρ' όλα αυτά, μια σημαντική γενική δημόσιο έλλειμμα της τάξης του -10,1%, μπορεί να συνέβαλε σε μια λιγότερο σοβαρή ύφεση, αλλά κλιμάκωσε επίσης το δημόσιο χρέος το 2009.

Στα τέλη του 2009 το Σοσιαλιστικό Κόμμα κέρδισε και πάλι τις εκλογές, αλλά μόνο με μειοψηφική υποστήριξη στο κοινοβούλιο. Παρόλο που υπήρχε πολιτική πλειοψηφία της αριστερής πτέρυγας κομμάτων στο κοινοβούλιο, το γεγονός ότι οι Σοσιαλιστές αρνήθηκαν να σχηματίσουν συνασπισμό με αυτά τα κόμματα, επειδή βρίσκονταν πολύ μακριά στο ιδεολογικό φάσμα, οδήγησε σε μια μειοψηφία κυβέρνηση μειοψηφίας με τον ίδιο σοσιαλιστή πρωθυπουργό. Μια ακόμη πολιτική αποτυχία σε αυτό το ήταν η ανικανότητα ή η απροθυμία του Πορτογάλου Προέδρου της Δημοκρατίας να επιμείνει σε μια κυβέρνηση συνασπισμού με πλειοψηφική υποστήριξη στο κοινοβούλιο. Αν και η Πορτογαλία είναι ένα κοινοβουλευτικό σύστημα, ο Πρόεδρος διατηρεί ορισμένες σχετικές εξουσίες, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να διαλύει το κοινοβούλιο σε έκτακτες περιστάσεις. Ωστόσο, ο ίδιος ο πρόεδρος ήταν υποψήφιος για επανεκλογή σε

περίπου ένα χρόνο (Ιανουάριος 2011) και δεν ήθελε να δημιουργήσει πολιτική κρίση επισπεύδοντας νέες γενικές εκλογές.

ΤΟ ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΟ ΤΗΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ

Δημοσιονομικές εξελίξεις μέχρι τον προϋπολογισμό του 2011 (που παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 2010)

Μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 2009, ο υπουργός Οικονομικών ανακοίνωσε την ανάγκη για ένα συμπληρωματικό προϋπολογισμού προκειμένου να καταστεί δυνατή η αύξηση του καθαρού δανεισμού που συνδέεται με μια αναθεώρηση προς τα πάνω του δημόσιου ελλείμματος για το 2009. Ο προϋπολογισμός, που συνήθως εγκρίνεται τον Δεκέμβριο, δημοσιεύθηκε μόλις τον Απρίλιο του 2010, λόγω των καθυστερημένων εκλογών. Αυτό σήμαινε ότι για τους πρώτους τέσσερις μήνες του οικονομικού έτους, ο προϋπολογισμός εκτελέστηκε με τις ίδιες πιστώσεις με τον προϋπολογισμό του 2009. Αυτό καθυστέρησε τη δυνατότητα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Επιπλέον, με μια μειοψηφική κυβέρνηση στην εξουσία, διάφορα ενεργά λόμπι πίεζαν για αυξήσεις των δαπανών, και γίνονταν όλο και πιο επιτυχείς στην επίτευξη παραχωρήσεων και ευνοϊκής νομοθεσίας. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί των σχολείων, η μεγαλύτερη ομάδα δημοσίων υπαλλήλων, αντιτάχθηκαν στο μοντέλο τους αξιολόγησης των επιδόσεων ως υπερβολικά γραφειοκρατικό. Κατάφεραν όχι μόνο να αλλάξουν αυτό το μοντέλο αλλά και να τροποποιήσουν την πορεία σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών με τρόπο που θα δει το μισθολογικό κόστος αύξηση. Οι αυτόνομες περιφέρειες των Αζορών και της Μαδέρα άσκησαν πιέσεις για ένα πιο ευνοϊκό περιφερειακό νόμο περί χρηματοδότησης και κατάφεραν να περάσουν το νομοσχέδιο στο κοινοβούλιο, ακόμη και ενάντια στη θέληση της κυβέρνησης και υπό την απειλή της παραίτησης του υπουργού Οικονομικών.

Κατά τη διάρκεια του 2010 η κυβέρνηση παρουσίασε διαδοχικά μέτρα που προσπαθούσαν να αντιμετωπίσουν το μεγάλο έλλειμμα. Στα μέσα του έτους, το πάγωμα των μισθών του δημόσιου τομέα συνεχίστηκε και επιβλήθηκε νέα μείωση στους μισθούς των δημόσιων διευθυντών (μειωμένος κατά 5%) η κυβέρνηση αύξησε όλους τους συντελεστές ΦΠΑ κατά μία επιπλέον ποσοστιαία μονάδα και, στην κλίμακα φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων, δημιούργησε ένα πρόσθετο ανώτατο κλιμάκιο που εφαρμόζεται σε υψηλόμισθους.

Το νέο δημοσιονομικό πλαίσιο και το μνημόνιο (διάσωση)

Μετά την παραίτηση του πρωθυπουργού, ο πρόεδρος κήρυξε γενικές εκλογές για τις 5 Ιουνίου 2011. Όμως δύο μήνες ήταν πολύς χρόνος για την Πορτογαλία για να μαραζώσει με μια υπηρεσιακή κυβέρνηση. Υπήρχε ανάγκη δανεισμού στις κεφαλαιαγορές και οι αποδόσεις των πορτογαλικών ομολόγων αυξάνονταν έναντι των γερμανικών ομολόγων. Στις 8 Απριλίου το Eurogroup και οι υπουργοί ECOFIN εξέδωσαν δήλωση, με την οποία παρέτειναν τη χρηματοδοτική στήριξη στην Πορτογαλία στο πλαίσιο συμφωνία αιρεσιμότητας (Μνημόνιο συμφωνίας για την ειδική οικονομική πολιτική της Πορτογαλίας). Συμφωνήθηκε δάνειο ύψους 78 δισ.

ευρώ με ισόποση τριμερή κατανομή μεταξύ του ΔΝΤ, του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και του ESM. Αν και οι κύριες διαπραγματεύσεις έγιναν μεταξύ της πορτογαλικής κυβέρνησης μειοψηφίας και της "τρίοκας" του ΔΝΤ, της ΕΚ και της ΕΚΤ, τα κύρια δεξιά κόμματα της αντιπολίτευσης έδωσαν την επίσημη συμφωνία τους για το Μνημόνιο Συνεννόησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι, πριν ο πρωθυπουργός παραιτηθεί τα δεξιά κόμματα ήταν κατά οποιωνδήποτε περαιτέρω μέτρων λιτότητας (π.χ. αυξήσεις φόρων), αλλά μόλις παραιτήθηκε, και μάλιστα πριν από τις γενικές εκλογές, αποδέχθηκαν όλα όσα είχαν κατά και αποδέχθηκαν ακόμη και περαιτέρω μέτρα λιτότητας.

Η εισαγωγή ενός νέου δημοσιονομικού πλαισίου

Η έλλειψη πολιτικής συνεργασίας ήταν σαφής με εκείνη την ενδιάμεση περίοδο (Απρίλιος-Μάιος), όταν μια νέα και σημαντική αλλαγή στο νόμο για το δημοσιονομικό πλαίσιο (LEO) εγκρίθηκε τον Απρίλιο με τις ψήφους μόνο του μειοψηφούντος Σοσιαλιστικού Κόμματος. Παρ' όλα αυτά, εισήγαγε ένα σειρά σημαντικών αλλαγών. Ιδρύθηκε ένα σχετικά ανεξάρτητο Συμβούλιο Δημοσιονομικών Πολιτικής (CFP), του οποίου οι κύριες λειτουργίες ήταν να αναπτύσσει τις δικές του μακροοικονομικές προβλέψεις, να αναλύει τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων), να ελέγχει κατά πόσον παραβιάζονταν ή όχι οι δημοσιονομικοί κανόνες που είχε θέσει ο νόμος, και να ελέγχει αν τα όρια των υπερεβαίναν ή όχι τα όρια χρέους των περιφερειακών και τοπικών κυβερνήσεων.

Μνημόνιο, πορεία εξυγίανσης και κύρια μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος

Το πρόγραμμα διάσωσης του Μαΐου 2011 (Μνημόνιο) έχει μέχρι σήμερα εφαρμοστεί κυρίως από τη κυβέρνηση με τη στήριξη της πλειοψηφίας στο κοινοβούλιο που προέκυψε από τη νομοθετική εκλογές της 5ης Ιουνίου. Ως ένα γενικότερο έγγραφο εξυγίανσης, έχει ένα λεπτομερή, ποσοτικοποιημένο και χρονικά προσδιορισμένο σύνολο μέτρων που πρέπει να ληφθούν από την πορτογαλική κυβέρνηση. Οι στόχοι τίθενται ανά τρίμηνο και μετά από κάθε τρίμηνο γίνεται αξιολόγηση της προόδου που σημειώθηκε. Τα μέτρα που περιλαμβάνονται στο αρχικό μνημόνιο ήταν, μεταξύ άλλων:

- (1) στον χρηματοπιστωτικό τομέα. ρύθμιση και εποπτεία
- (2) επίβλεψη στην αγορά εργασίας και εκπαίδευση
- (3) αγορές αγαθών και υπηρεσιών (ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, μεταφορές)
- (4) οι αγορές ακινήτων
- (5) δικαστικό σύστημα.

Εστιάζοντας στον πρώτο τύπο μέτρων, το Μνημόνιο Συνεννόησης έθεσε μια πορεία εξυγίανσης μέχρι το 2013, όπου το έλλειμμα δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 5,9% του ΑΕΠ το 2011, το 4,5% του ΑΕΠ το 2011, το 4,5% του ΑΕΠ το 2011 και το 4,5% του ΑΕΠ το 2013. το 2012 και 3 τοις εκατό το 2013. Τα κύρια μέτρα που κατευθύνονται προς τα δημοσιονομικά εξυγίανσης ήταν τα ακόλουθα:

1) Ιδιωτικοποιήσεις επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα: παραγωγοί ενέργειας, εταιρείες πτήσεων, μεταφορές, κ.λπ.

2) Στοχευμένος εξ ορθολογισμός των δαπανών: (π.χ. μείωση των συντάξεων άνω των 1.500 ευρώ καθώς και εξοικονόμηση πόρων στις δαπάνες υγείας). Το 2012 και το 2013 υπήρξε πάγωμα επιβληθεί πάγωμα στις προσλήψεις, τις προαγωγές και τους μισθούς για τον δημόσιο τομέα. Οι μεταβιβάσεις προς τις τοπικές και περιφερειακές κυβερνήσεις έχουν μειωθεί και οι έλεγχοι οι έλεγχοι επί των δαπανών των κρατικών επιχειρήσεων αυστηροποιήθηκαν. Κεφάλαιο δαπάνες έχουν περικοπεί και πρόκειται να χρηματοδοτηθούν κυρίως από ίδιες πηγές εσόδων ή από αύξηση της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης.

3) Τα στοχευμένα μέτρα για τα έσοδα περιλαμβάνουν, αναθεώρηση του καταλόγου αγαθών και υπηρεσιών που υπόκεινται σε μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ, αύξηση των εσόδων από τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων (αύξηση των οριακών φορολογικών συντελεστών και μείωση των φορολογικών πλεονεκτημάτων) και του εταιρικού φόρο εισοδήματος (κατάργηση του μειωμένου συντελεστή για τις μικρές επιχειρήσεις).

Η ιδέα πίσω από το Μνημόνιο ήταν επίσης να εισαχθούν μέτρα που θα αυξάνουν την ανταγωνιστικότητα μακροπρόθεσμα. Μεταξύ αυτών των πιο διαρθρωτικών μέτρων ήταν που στοχεύουν κυρίως στη μείωση των δυσκαμψιών στις αγορές κατοικίας και εργασίας, είναι ένα σημαντικό μείωση της συνεισφοράς των εργοδοτών στην κοινωνική ασφάλιση. Παρόλο που το πρόγραμμα λιτότητας σχεδιάστηκε για να περιορίσει ορισμένες από τις πιο σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα μακροπρόθεσμα (για τη βελτίωση της εσωτερικής αποτελεσματικότητας και της απελευθέρωση τομέων), υπήρξαν ορισμένα εφάπαξ μέτρα (π.χ. ιδιωτικοποιήσεις) που θα έχουν βραχυπρόθεσμο αντίκτυπο στη μείωση του χρέους, αλλά από την άλλη πλευρά η μείωση των περιουσιακών στοιχείων του δημόσιου τομέα που σε ορισμένες περιπτώσεις παρήγαγαν μερίσματα (ένα δημόσιο έσοδο).

Άλλα μέτρα που υιοθέτησε η κυβέρνηση το 2011 για να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου για το έλλειμμα του 5,9% του ΑΕΠ είχαν άμεσο αντίκτυπο στο έλλειμμα, όπως η ενσωμάτωση των συνταξιοδοτικών ταμείων στον τραπεζικό τομέα σε λογαριασμούς κοινωνικής ασφάλισης, αλλά δημιούργησαν ένα σιωπηρό χρέος. Στην πραγματικότητα αυτή η ενσωμάτωση των εν λόγω συνταξιοδοτικών ταμείων αποτέλεσε μια σημαντική εφάπαξ ενίσχυση των εσόδων σε 2011, αλλά αύξησε τις κρατικές υποχρεώσεις στο μέλλον.

Συμπεράσματα

Τα προβλήματα της Πορτογαλίας με τα δημόσια οικονομικά της συνδέονται στενά με το επίπεδο των εξωτερικού χρέους και την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Κατά ένα μέρος, η παρούσα δυσκολίες προέκυψαν από την προηγούμενη διαρθρωτική κακοδιαχείριση των δημόσιων οικονομικών της Πορτογαλίας, σε ιδίως στη δεύτερη και τρίτη φάση της ONE.

Η ανοχή μιας ανεπαρκούς δέσμευσης για δημοσιονομικής πειθαρχίας και ενός υπερτιμημένου νομίσματος (του ευρώ) δημιούργησαν μεγάλες προκλήσεις τόσο στην

πορτογαλική οικονομία όσο και στη δημοσιονομική πολιτική. Η ανάλυση έχει τονίσει τις ελλείψεις (σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εγχώριο επίπεδο) που υπηρέτησε να επηρεάσουν τη φύση, τον σχεδιασμό και την ταχύτητα της δημοσιονομικής πολιτικής ως απάντηση στη κρίση. Όσον αφορά τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, η περίπτωση της Πορτογαλίας είναι ενδεικτική του πώς η παρακολούθηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο φαίνεται να ήταν ελαττωματική. Άργησαν να προβλέψουν την έκταση της παγκόσμιας αυτής κρίσης και τον αντίκτυπό της στην Πορτογαλία, ίσως εν μέρει λόγω αρχικά του μικρότερου αντίκτυπου της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα και τον πραγματικό κρατικό τομέα σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Οι αρχικοί στόχοι της πρώιμης έκδοσης του ΣΣΑ (Σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης) ήταν περιορισμένοι, διότι επικεντρώνονταν ουσιαστικά στο δημόσιο έλλειμμα και παραμέλησαν σε μεγάλο βαθμό το δημόσιο χρέος. Τα θεσμικά αυτά όργανα απέτυχαν να λάβουν υπόψη τους το χρέος των δημόσιων επιχειρήσεων, το οποίο, σε κάποια φάση μπορεί να είναι εκτός γενικής κυβέρνησης "εκτός προϋπολογισμού", αλλά σε μια επόμενη στιγμή μπορεί να συμπεριληφθεί και επομένως να επιδεινώσει το δημόσιο τα δημόσια οικονομικά συγκεκριμένων χωρών.

Επιπλέον, το υπουργείο Οικονομικών και το Εθνικό Ελεγκτικό Συνέδριο δεν έδωσαν τη δέουσα σημασία στο χρέος των δημόσιων επιχειρήσεων. Αυτές οι αδυναμίες παρακολούθησης και πληροφόρησης δεν αποτελούν δικαιολογία για τη μη την αναγνώριση της κακοδιαχείρισης των δημόσιων οικονομικών από την πορτογαλική κυβέρνηση. Η πολιτική αστάθεια και οι εγγενείς αδυναμίες του εγχώριου πολιτικού συστήματος βοήθησαν να παραλύσουν τις αντιδράσεις και τις μεταρρυθμίσεις.

Επιπλέον, μια συνεχής εναλλαγή κυβερνήσεων, πολλές από τις οποίες βρίσκονταν σε καθεστώς μειοψηφίας, δεν βοήθησε τη δυσχερή θέση του έθνους. Έτσι, πριν χτυπήσει η κρίση, αντί να επωφεληθούν από τη μείωση των επιτοκίων προκειμένου να έχουν αυξανόμενα πρωτογενή πλεονάσματα και μειωμένα επίπεδα δημόσιου χρέους, οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούσαν αυτές τις αποταμιεύσεις για να επιδεινώσουν τα πρωτογενή τους ισοζύγια. Τηρούσαν επίσημα το κριτήρια του Μάαστριχτ για το δημοσιονομικό έλλειμμα, υπολογίζοντας απρόσμενα ή έκτακτα έσοδα (π.χ. άδειες κινητής τηλεφωνίας τρίτης γενιάς) αντί να λάβουν διαρθρωτικά μέτρα εξυγίανσης.

Η πολιτική αποτυχία και η ατομία της πολιτικής επιδείνωσαν τον ενδεχόμενο αντίκτυπο της κρίσης του δημόσιου χρέους. Η εφαρμογή του προγράμματος της "τρίκας" είχε κάποια επιτεύγματα σε ό,τι αφορά το δημοσιονομικό πλαίσιο και η Πορτογαλία έχει επωφεληθεί από διαδοχικές θετικές αξιολογήσεις από την ΕΚ/ΕΚΤ/ΔΝΤ.

Το δημόσιο έλλειμμα το 2011 θα έπρεπε να είχε μειωθεί σε 4,2% του ΑΕΠ κάτω από το στόχο του Μνημονίου, αν και με έκτακτα έσοδα. Το ανεξάρτητο Συμβούλιο Δημοσίων Οικονομικών έχει πλέον συσταθεί, αν και εξακολουθεί να λείπουν οι ανθρώπινοι πόροι. Ορισμένες σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία. Το πρόγραμμα για την αναδιάρθρωση των δημόσιων επιχειρήσεων στον τομέα των μεταφορών (υπεύθυνος για το μεγαλύτερο μέρος του χρέους των δημόσιων επιχειρήσεων) αρχίζει να εφαρμόζεται. Όλα τα δημοσιονομικά στοιχεία, παραδίδονται μηνιαίως από το Υπουργείο Οικονομικών και είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο στα αγγλικά. Στον προϋπολογισμό του 2012, και για πρώτη φορά, περιλαμβάνονται όλες οι δημόσιες επιχειρήσεις που θεωρούνται μέρος της δημόσιας διοίκησης (επειδή είναι μη αγοραίες επιχειρήσεις). Σε ένα έτος η αλλαγή στο δημοσιονομικό πλαίσιο ήταν εντυπωσιακή. Η κυβέρνηση έλαβε επίσης ορισμένα φιλόδοξα και αμφιλεγόμενα μέτρα

στον προϋπολογισμό του 2012, ανακοινώνοντας σοβαρές περικοπές στα μόνους τόσο για τους δημόσιους υπαλλήλους όσο και για τους συνταξιούχους, για τις οποίες το κύριο κόμμα της αντιπολίτευσης απείχε.

Το τί μέλλει γενέσθαι είναι αβέβαιο καθώς ακόμα η βιωσιμότητα του εγχειρήματος του ευρώ βρίσκεται υπό εξέταση. Δεν είναι μόνο η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Κύπρος, αλλά και η Ισπανία και η Ιταλία που βρίσκονται υπό την πίεση των αγορών. Η λύση στην κρίση του ευρώ πρέπει να είναι παγκόσμια. Το μέλλον της Πορτογαλίας είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με το μέλλον της ΕΕ και τις λύσεις για που θα βρεθούν στη ζώνη του ευρώ. Οι λύσεις αυτές δεν είναι μόνο οικονομικές, αλλά επίσης και κυρίως συνδεδεμένες με την οικονομική ανάπτυξη. Εδώ, υπάρχουν ορισμένες συνεχιζόμενες ανησυχίες οι οποίες είναι σχετίζονται κυρίως με την αδυναμία εθνών όπως η Πορτογαλία να αναλάβουν μια δημοσιονομική υποτίμηση στο πλαίσιο της ευρωζώνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας μας θα κάνουμε μια ανασκόπηση και θα βγάλουμε ένα τελικό συμπέρασμα για το τι ακριβώς μας άφησε και τι μάθαμε από τη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία καθώς και θα συγκρίνουμε κάποια πράγματα που παρατηρήσαμε μεταξύ των χωρών.

Η οικονομική κρίση σε αριθμούς έφερε μεγάλα ελλείματα και δημιούργησε πολλά προβλήματα σε παγκόσμιο τομέα τα οποία όμως επηρέασαν και τις χώρες τις μεσογείου που είδαμε στην εργασία μας. Σε αυτές τις χώρες είχαμε πολύ μεγάλα διαθρωτικά προβλήματα αλλά και μεγάλα δημοσιονομικά προβλήματα.

Βλέπουμε ότι η κρίση διαφέρει από χώρα σε χώρα παράδειγμα στην Ελλάδα είχαμε να αντιμετωπίσουμε μια κρίση χρέους ενώ στην Ισπανία είχαμε μια οικονομική κρίση που ξεκίνησε ουσιαστικά από τις τράπεζες ενώ αναμεσα στις οικονομικές κρίσεις τις Ελλάδας και της Πορτογαλίας βλέπουμε αρκετές ομοιότητες όπως επίσης βλέπουμε πολλές ομοιότητες στις οικονομικές κρίσεις αναμεσα σε Ελλάδα και Ιταλία.

Ομοιότητες στον τομέα τον τραπεζικό και το πως επηρεάστηκε από την κρίση καθώς και στον τομέα των ακίνητων βλέπουμε αναμεσα σε Ιταλία και Ισπανία. Από αυτές τις τέσσερις χώρες η Ελλάδα μπορούμε να πούμε ότι πέρασε την οικονομική κρίση πιο βαριά σε σχέση με τις άλλες χώρες είτε γιατί δεν πέτυχαν κάποια μέτρα κύριος από τις πρώτες δανειακές συμβάσεις είτε γιατί είχε μεγάλες περιόδους πολιτικής αστάθειας.

Σε κάθε περίπτωση και οι τέσσερις αυτές χώρες επλήγησαν βαθύτατα στον πολιτισμικό, στον κοινωνικό και στον πολιτικό τομέα, μια τόσο σοβαρή παγκόσμια κρίση δεν θα μπορούσε να μην αφήσει κατάλοιπα στην κοινωνία.

Παρατηρήσαμε ότι η ανεργία αυξήθηκε δραματικά σχεδόν ένας στους τέσσερις πολίτες με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο έμεινε άνεργος. Πολύς κόσμος και νέος κόσμος από αυτές τις χώρες μετανάστευσε και έψαξε την τύχη του στο εξωτερικό είτε εντός της Ε.Ε. είτε ακόμα και σε χώρες από την άλλη πλευρά του ατλαντικού. Ελλάδα και Ισπανία ήταν πολύ κοντά σε ποσοστά ανεργίας στις αρχές της κρίσης τα οποία όμως αρχίσαν να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό μετά το πέρας της ισπανικής οικονομικής κρίσης (2014) ενώ ακολουθούσε η Πορτογαλία που είχε ένα σχετικά σταθερό ποσοστό ανεργίας το οποίο κορυφώθηκε το 2013 ενώ από τότε άρχισε να μειώνεται σταθερά ενώ στην Ιταλία το ποσοστό της ανεργίας μέσα στην οικονομική κρίση παρέμεινε σε σχετικά χαμηλά επίπεδα ενώ δεν έχει και κάποιες ιδιαίτερες μεταβολές όλα αυτά τα χρόνια.

Οι μισθοί έπεσαν σε χαμηλά επίπεδα που δυσκόλευαν το κάθε νοικοκυριό να τα φέρει εις πέρας, η παραγωγικότητα μειώθηκε αισθητά και οι άνθρωποι «αποξενώθηκαν», ενώ άμεσα επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό ο τομέας της υγείας και ο τομέας της εκπαίδευσής.

Σε όλες τις χώρες είδαμε τους πολίτες να κατεβαίνουν σε διαδηλώσεις, να διαμαρτύρονται για τα μέτρα στις εκάστοτε χώρες. Σε Ελλάδα και Ισπανία το μάρμαρο ουσιαστικά το πλήρωσαν τα δυο μεγάλα κόμματα που κυριαρχούσαν σε αυτές τις δυο χώρες. Το ΠΑΣΟΚ και η Νέα Δημοκρατία στην Ελλάδα και το Σοσιαλιστικό κόμμα με το Λαϊκό κόμμα στην Ισπανία.

Επίσης σε αυτές τις δυο χώρες είχαμε αύξηση των μικρότερων έως τότε πολιτικών δυνάμεων. Παρόμοιο σκηνικό και στην Ιταλία που οι χειρισμοί Αριστερών και Δεξιών αποδοκιμάστηκαν από τους Ιταλούς πολίτες.

Επίσης βλέπουμε ότι Ελλάδα και Πορτογαλία έχουν αρκετά κοινά σημεία. Και οι δύο είχαν κρίση χρέους, μπήκαν σχεδόν μαζί στα μνημόνια, και στις δυο χώρες από την αποκατάσταση της Δημοκρατίας (1974 για την Ελλάδα και 1976 για την Πορτογαλία) δεν είχαν πλεόνασμα στον κρατικό τους προϋπολογισμό ενώ και στις δυο χώρες για ένα σοβαρό διάστημα είχαμε πολιτική αστάθεια και συχνές εκλογικές αναμετρήσεις.

Η οικονομική κρίση που βιώσαμε την προηγούμενη δεκαετία σίγουρα παρουσιάζει πολλές ομοιότητες αλλά και πάρα πολλές διαφορές από άλλες κρίσεις τα τελευταία διακόσια χρόνια της σύγχρονης ιστορίας του κόσμου.

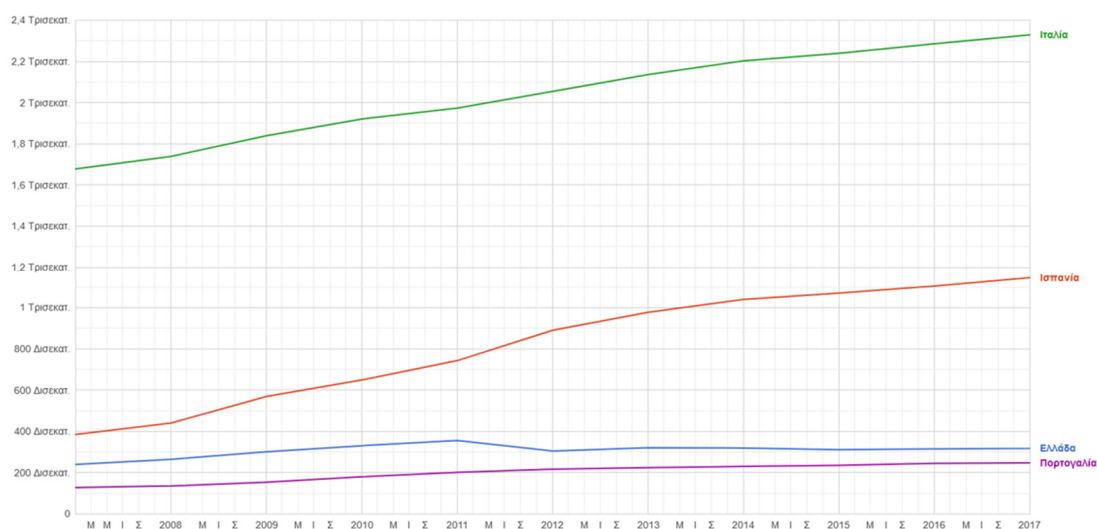
Αναλυτικότερα, σε προηγούμενες κρίσης τα νοικοκυριά δεν είχαν πληγεί τόσο πολύ καθώς η πλειοψηφία των νοικοκυριών ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας και οι διάφορες στη καθημερινότητα τους δεν ήταν τόσο αισθητές. Σε αντίθεση με την κρίση του 2008 που τα νοικοκυριά κλήθηκαν να «βγάλουν το φίδι από την τρύπα» καθώς τα μέτρα των εκάστοτε κυβερνήσεων αλλάξαν τις συνήθειες των ανθρώπων, καθώς υπήρξε έντονη σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής οικονομίας με την πραγματική οικονομία.

Τα μέτρα αυτά σίγουρα στις περισσότερες χώρες δεν λειτουργήσαν όπως οι δανειστές θα επιθυμούσαν, είδαμε ότι οι αποφάσεις των Κυβερνήσεων σε συνεργασία με την Ευρωζώνη και το ΔΝΤ δεν έδωσαν τα καλύτερα αποτελέσματα. Οι πολίτες κουράστηκαν και συχνά οι πολιτικές συγκρούσεις ήταν συχνό φαινόμενο και η συμπεριφοράς των πολιτών έγιναν πιο απάνθρωπες .

Αυτό προκάλεσε μεγάλα προβλήματα και στο ανθρωπιστικό επίπεδο τα οποία ακόμα και σήμερα δεν έχουν λυθεί ενώ μπορεί μεν οι περισσότερες από αυτές τις χώρες να έχουν αφήσει πίσω τους την οικονομική κρίση όμως το αποτύπωμα της στην κοινωνία έχει μείνει και ακόμα η κοινωνία μετράει πληγές και απώλειες από αυτήν.

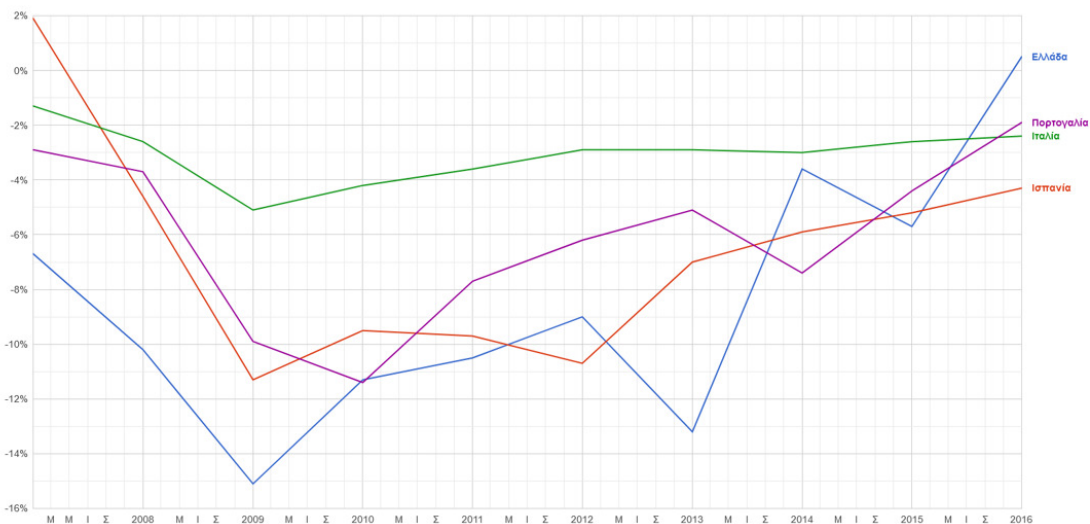
Επιπροσθέτως σας παραθέτουμε κάποια διαγράμματα που αφορούν τις τέσσερις χώρες που αναλύσαμε στην εργασία μας, για να έχουμε μια καλύτερη σύγκριση των χωρών, έτσι ώστε τα δεδομένα να γίνουν πιο κατανοητά, πιο εύκολα και πιο άμεσα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Το χρέος του δημοσίου σε ευρώ (2008-2017)

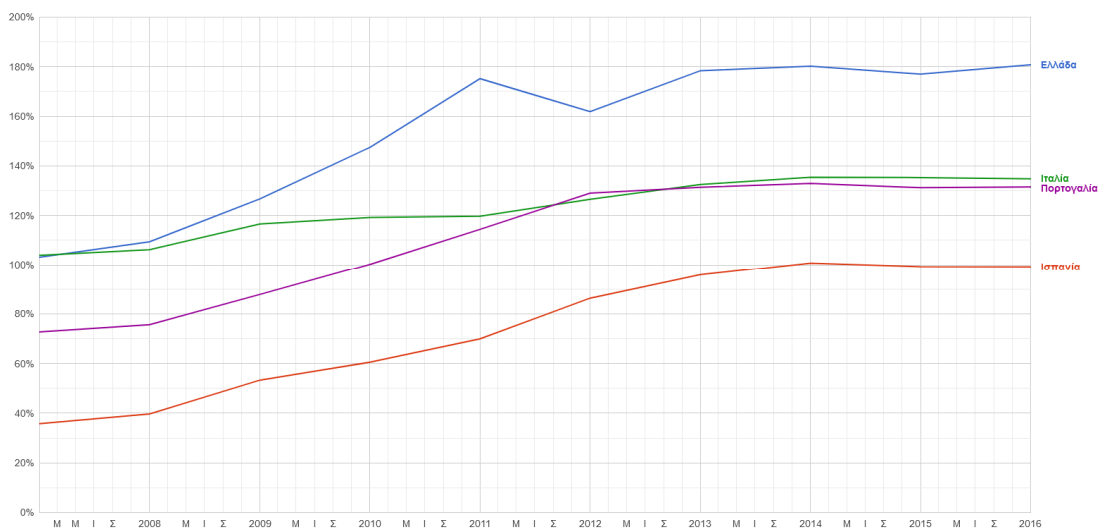
Πηγή: Google public data (δεδομένα Eurostat)

ΔΙΑΓΡΑΜΑ Πλεόνασμα/Έλλειμα του δημοσίου ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Google public data (δεδομένα Eurostat)

ΔΙΑΓΡΑΜΑ Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή Google Public Data (δεδομένα από Eurostat)

Πίνακας Ανεργία σε ποσοστά 2011-2018 (Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία)

⚡	⚡	TIME	2011 ⚡	2012 ⚡	2013 ⚡	2014 ⚡	2015 ⚡	2016 ⚡	2017 ⚡	2018 ⚡
		GEO ⚡								
		Greece	21.1	28.7	32.2	31.0	28.3	27.2	24.9	22.8
		Spain	21.2	24.1	25.9	24.2	21.6	19.2	17.0	15.5
		Italy	7.8	10.0	11.4	11.9	11.4	11.1	10.5	10.1
		Portugal	13.5	17.8	17.5	15.4	14.0	12.3	9.9	8.3
		Turkey	10.7	9.6	10.2	11.3 (b)	11.3	12.5	12.5	12.1

Πηγή: Eurostat

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Για την κρίση στην Ελλάδα

Τσιάντου, Β., Κυριακόπουλος, Γ., (2009). Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην υγεία και την ιατρική περίθαλψη. *imop.gr*. [Ηλεκτρονικό]

Available at:

https://www.imop.gr/sites/default/files/i_oikonomiki_krisi_kai_oi_epiptoseis_tis_stin_ygeia_kai_tin_iatriki_perithalpsi.pdf

[Πρόσβαση 6 12 2021].

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Δ., (2017). *Τα 4 συμπεράσματα απο την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης*, TVXS.GR. [Πρόσβαση 15 10 2021]

Θεοδωρόπουλος, Χ., (2011). Ο κοινωνικός αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης. *iatronet.gr*. Ανάκτηση από <https://www.iatronet.gr/ygeia/psychiki-ygeia/article/16903/o-koinwnikos-antiktypos-tis-oikonomikis-krisis.html> [Πρόσβαση 29 9 2021]

Μανιάτη, Ε., (2016). *Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία*. Θεσσαλονίκη.

Νικολακοπούλου, Κ., Κώτση Ε., (2018). *Οικονομική κρίση: Οι επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών και στο σύστημα υγείας*. Πάτρα.

Κουκουλέτσου, Γ., (2014). *Κρίση και Ανεργία: Ελληνική οικονομία 2008-2013*. Αθήνα.

Νίκας, Σ., (2016). ΕΛΣΤΑΤ: Στο 24,6 το ποσοστό ανεργείας τον Νοέμβριο του 2015.

Σκορδά Ν., Μ., Παπαγιάνναρος, Γ., (2014). *Η Ανεργία στην Ελλάδα της κρίσης*. Πειραιάς

Στουρνάρας, Γ., (2020). Διδάγματα από την ελληνική οικονομική κρίση οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες για το μέλλον. *Τράπεζα της Ελλάδας*. Ανάκτηση από [bankofgreece.gr: https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=fc915812-ab24-47ab-9e60-a566653a1f42](https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=fc915812-ab24-47ab-9e60-a566653a1f42) [Πρόσβαση 29 11 2021]

Για την κρίση στην Ισπανία

Bernal-Delgado, S., (2015), Economic crisis, health systems and health in Europe: Country experience. *NCBI*. Ανάκτηση από [ncbi.nlm.nih.gov](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK447839/): <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK447839/> [Πρόσβαση 21-6-2021]

Gibson, P., (2017). Education in Spain requires immediate improvements. *The Borgen Project*. Ανάκτηση από borgenproject.org: <https://borgenproject.org/education-in-spain-3/> [Πρόσβαση 19-9-2021]

Martinez, E., (2016). Estado del bienestar, ciclo vital y demografía. *The Social Observatory*. Ανάκτηση από observatoriosociallacaixa.org: <https://observatoriosociallacaixa.org/en/-/desigualdad-social-crisis-economica-y-salud-en-espana> [Πρόσβαση 19-9-2021]

Sedghi, A., (2014). Poverty and education a lost decade for Spain's children. *The Guardian*. Ανάκτηση από [The Guardian.com](http://TheGuardian.com): <https://www.theguardian.com/news/datablog/2014/oct/28/poverty-and-education-a-lost-decade-for-spains-children> [Πρόσβαση 11-9-2021]

Wikipedia Spanish financial crisis 2008-2014

Για την κρίση στην Ιταλία

Τζανάρης Τ., (2019), Η τρέχουσα δημοσιονομική κρίση της Ιταλίας: αίτια και προκλήσεις. Διαθέσιμο από <https://thesafiablog.com/2019/04/21/analysis-italy-crisis/>

[21 Απριλίου 2021]

Yeh-Lun Lin C., Edvinsson L., Chen J., Beding T., (2013), National Intellectual Capital and the Financial Crisis in Greece, Italy, Portugal and Spain, Springer. Available at: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=dD-jFVHD2cYC&oi=fnd&pg=PR3&dq=financial+crisis+italy&ots=Tt_tHUMmRg&sig=Rk6H2KCBC0WagaykA-1RKL1j_qA&redir_esc=y#v=onepage&q=financial%20crisis%20italy&f=false

[Downloaded : 15 Νοεμβρίου 2021]

Di Quirico R., (2010), Italy and the Global Economic Crisis, Bulletin of Italian Politics [e-journal] Vol.2, No. 2, pp.3-19

Available at: https://www.researchgate.net/profile/Roberto-Di-Quirico-2/publication/342412506_Italy_and_the_Global_Economic_Crisis/links/5ef33d79a6fdcceb7b1f4570/Italy-and-the-Global-Economic-Crisis.pdf

Μανώλη, Π., Μαρής, Γ. (2015). Περιφερισμός και περιφερειοποίηση. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Μανώλη, Π., Μαρής, Γ. (2015). *Εισαγωγή στη διεθνή πολιτική οικονομία*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 6.

Διαθέσιμο στο:

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3943/3/15465_chapter06.pdf

Γκούμας Κ., (2019), Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση του 2008 και η Ευρωπαϊκή Ένωση, Η Περίπτωση της Ιταλίας. Διδακτορική Διατριβή [online]. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Διαθέσιμο στο:

<https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/48829/%CE%97%20%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1%20%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%202008%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%20%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7.pdf?sequence=1>

[Πρόσβαση στις 15 Νοεμβρίου 2021]

Για την κρίση στην Πορτογαλία

Wikipedia Financial crisis in Portugal

Costa C., (2019), Έτσι βγήκε η Πορτογαλία από την κρίση, ανακτήθηκε από <https://www.news.gr/oikonomia/article/1620634/etsi-vgike-i-portogalia-apo-tin-krisi.html>

[Πρόσβαση στις 16 Δεκεμβρίου 2021]

Γιαγκίνης Ι., (2019), Η Πορτογαλική οικονομία ξανά στις ράγες και ο κίνδυνος εκτροχιασμού, ανακτήθηκε από <https://gr.euronews.com/2019/10/03/i-portogaliki-oikonomia-xana-stis-rages-kai-o-kindynos-ektroxiasmou>

[Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2021]

Leitao A. (2001). Portugal's European integration policy, 1947-1972, in Lains P. (2001). Why growth rates differ in the long run: capital deepening, productivity growth and structural change in Portugal, 1910-1990, Universidade de Lisboa

Malone S.W. (2011). Sovereign Indebtedness, default, and gambling for redemption, στο Συριόπουλος Κ. και Παπαδάμου Σ. (2014). Εισαγωγή στην Τραπεζική Οικονομική και τις Κεφαλαιαγορές, Εκδόσεις Utopia, Αθήνα